ВОЛОДИМИР СОСЮРА

Sevenge

ВОЛОДИМИР СОСЮРА

ПОЕЗІЇ

Радянський
письменник
Київ · 1975

У2
С66

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

М. П. Бажан, О. Є. Засенко,
С. А. Крижанівський, М. Л. Нагнибіда,
Л. М. Новиченко, Б. І. Олійник,
С. І. Олійник, Б. П. Степанюк

Упорядкування, вступна стаття
і примітки
Петра Моргаєнка

© Издательство «Радянський письменник»,
1975 г.

С $\frac{70403\text{-}055}{М223(04)\text{-}75}$ 40-75

Львівська
книжкова
фабрика
«Атлас»

ПОЕЗІЯ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ

Володимир Миколайович Сосюра, видатний художник слова, чиє ім'я назавжди записано на золотій сторінці історії багатонаціональної радянської літератури, називав себе солдатом, який бореться за щастя трудового народу. Початком цієї боротьби були для нього дні, коли він, юний, з гвинтівкою в руках ішов в атакуючих лавах червоних бійців. Тоді вперше на повну силу пробудився його поетичний голос, окрилений революційним духом, революційною дією:

...настали дні! Спливла з очей полуда,
і ми побачили, де ворог і де брат.
І вибили вогонь відплати наші груди
в жадані дні Червоних Свят...

Пломінкий вогонь любові й ненависті назавжди поселився в його схвильованих рядках, щоб кликати вперед, світити дорогу, утверджувати красу нових днів і нових людей.

В українській радянській поезії він стоїть в одному ряду з її найвидатнішими творцями — П. Тичиною, М. Рильським, М. Бажаном, А. Малишком, Л. Первомайським як свідчення її невичерпного багатства, самобутності і різноманітності, як один з

прикладів самовідданого служіння народові, як доказ того, що цій поезії, зв'язаній найсокровеннішими узами з поезією всіх братніх народів, опроміненій животворними ідеями комунізму, належить велике майбутнє.

*

Біографи Володимира Сосюри сьогодні мають у своєму розпорядженні немало: дві книги спогадів сучасників, у тому числі друзів поетового дитинства і юності, мемуарний роман «Третя Рота», на жаль, не завершений, опублікований в уривках, анкетні відповіді і відповіді на запитання кореспондентів газет, листи і, зрештою,— саму поетичну творчість, що містить факти і подробиці з поетового життя.

Він був людиною складної долі, великого таланту і надзвичайно вразливої душі.

Народився Володимир Миколайович Сосюра 6 січня 1898 року на станції Дебальцеве Донецької області. Рідним же, як відомо, він називав село Третю Роту (або Верхнє), де минали його дитинство і юність. Батько, Микола Володимирович, хоча й постійно конфліктував з начальством і церковниками, через що доводилося переїздити з місця на місце, міняти роботу,—був людиною лагідної вдачі. Непогано малював, складав вірші російською і українською мовами, здебільшого сатиричні, спрямовані проти «власть імущих», грав на гітарі і любив співати. Він закінчив міське навчальне училище, вчився в штейгерській школі, звідки був виключений за зв'язки з революційним гуртком. Жилося йому важко, часто міняв спеціальність (був креслярем, сільським учителем, шахтарем), пив з горя і рано помер.

Поетові назавжди запам'яталася убога громадська хворостянка, в якій тулилася багатодітна родина Сосюр:

«В сім'ї нас було десять осіб: батько, мати, три хлопчика і п'ять дівчат.

Громада дозволила нам жити в одній хворостянці, яку збудували одинокій старенькій, бабі Цибульчисі, за її землю. Стара померла, і ми почали жити в хворостянці, збудованій для неї одної, всі десять душ...

Нам було тісно, і батько розламав пічку і викинув перегородки в сіни, так що зимою в час морозу двері відчинялись прямо в хату. У хворостянці було два маленьких віконця. Діти повибивали шибки, і до половини вікна були закриті цеглою і подушками, так що в кімнаті був вечірній морок».

З тісної, темної хворостянки пролягла його трудова дорога в життя — дорога підлітка-пролетаря. Він працював на содовому заводі, в бондарному цеху, на шахті. Запах вугільної руди назавжди залишився для нього запахом дитинства. У тісній і темній хворостянці вперше розкрилося йому захоплююче чудо — книжка. Дуже рано виявив він потяг і здібності до навчання і на батькових уроках для старших від нього дітей оволодів грамотою. Однак, зважаючи на умови, в яких перебувала родина, його загальна освіта на час, коли почалася революція, зводилася лише до двокласної початкової школи і неповного курсу Кам'янського сільськогосподарського училища, де, як зазначає поет, він «по-справжньому познайомився з класиками російської літератури».

Читав В. Сосюра з дитячих літ, читав, що траплялося під руку, багато і безсистемно, від Майн Ріда і Жюля Верна до Бальмонта і Сєверянина. На цій підставі навіть робилися спроби надто широко визначити коло його перших літературних вчителів і характер ранніх літературних впливів. Юний Сосюра і справді був винятково чутливий до прочитаного. Але вирішальний вплив на його формування належить

російській і українській класиці (Пушкін, Лермонтов, Шевченко, Франко), народній пісні і пісні революційній.

Писати він почав з чотирнадцяти літ, приблизно тоді ж пробував перекласти Шевченків «Кавказ» російською мовою, все ще, мабуть, перебуваючи під враженням від поїздки в Азербайджан, в небачену доти країну гір і моря, що мала місце в дитинстві і через багато років досить детально описана у віршованому романі «Червоногвардієць» та «Третій Роті».

Перший його друкований вірш — «Молитва за родину» — з'явився на сторінках бахмутської «Народной газеты» в березні 1917-го. Далі він систематично виступає в лисичанській газеті «Голос рабочего» (вірш «Товарищу» та ін.). Це був не простий період в житті В. Сосюри. З піднесенням зустрівши повалення самодержавства в Лютневій революції, він, проте, дуже невиразно уявляв соціальний зміст подій, що розвивалися, розстановку і боротьбу класово протилежних сил, захоплювався загальнодемократичними лозунгами.

Звичайно, було б все ж несправедливо ототожнювати його настрої і політичні симпатії з настроями і симпатіями есеро-меншовицьких редакторів «Голоса рабочего». У творчій біографії поета є факт (та й чи один?), що красномовно засвідчує: його ідейні інтереси не обмежувалися шпальтами лисичанського часопису. В 1917 році він читав більшовицьку газету «Донецкий пролетарий» (видавалася в Харкові) і відчув такий глибокий вплив цієї газети, що навіть збірка «Щастя сім'ї трудової» творилася через багато десятиліть під враженням від віршів, там надрукованих.

І все ж тоді він ще не завжди виразно бачив, «де ворог, а де брат», не завжди вмів відрізнити сувору правду від прикритої дзвінкою фразою фальші. Тому й опинився, було, в класово чужому йому таборі. Згодом

він щиро, вражаюче розповість про цю свою трагедію в епопеї «Залізниця» та в нарисі «З минулого».

Спостерігаючи петлюрівщину зсередини, В. Сосюра до кінця усвідомив антинародність кривавої політики буржуазного націоналізму. Але над кожним, хто починав прозрівати, нависала загроза фізичного знищення. В одному з циркулярів значилося: «Всяка агітація проти Директорії і самостійності вважається зрадою і карається смертю».

«Не віддав я кату ліру у дні страшної боротьби»,— писав поет. Але як тільки він прийшов у табір червоних бійців, спів його під вітром свободи зазвучав широко, розкуто, заклекотав спопеляючим гнівом до гнобителів:

Лакеї зла і тьми! Уже Комуни дзвони
погребний реквієм для вас гудуть, гудуть,
і падають, як дощ, двірці, корони, трони...

Двом містам — Одесі і Харкову — випало особливе місце в творчій біографії поета. В Одесі, в 1920 році, він створив знамениту «Відплату», вперше надруковану в газеті «Одеський комуніст», а потім — в дивізійній газеті «Красная звезда» в час боїв з білополяками. В Одесі він познайомився і зблизився з поетом Едуардом Багрицьким, який щиро підтримав його.

У Харкові, в 1921 році, В. Сосюра — комуніст, армійський політпрацівник, активний учасник боїв за Радянську владу — створив хрестоматійну, класичну «Червону зиму». Щасливий випадок звів його з Іваном Куликом та Василем Елланом-Блакитним, які одразу ж, не приховуючи захоплення, визнали його талант і взяли найбезпосереднішу участь у його майбутній долі. В українській радянській літературі поета Сосюру уже *чекали*.

«Червона зима» (автор назвав її поемою, хоч деякі літературознавці вважають таке жанрове визначення

умовним) — річ воістину феноменальна. За обсягом — сто дванадцять рядків усього! — вона майже не відрізняється від багатьох віршів Сосюри, а перед такими, як «Сон», «Дніпрельстан», навіть поступається. Тим часом, прочитавши «Червону зиму», ви зовсім не помічаєте її невеликого розміру. Навпаки, залишається враження чогось всеосяжного, монументального. Може, походить воно насамперед від того, що ліричний герой поеми, могутній єдністю з революційним народом, постає як уособлення сподівань і прагнень цього народу. Усе тут спресоване в напруженому емоційному заряді, а динаміка розвитку дії — то злет на вершини людського духу і справедливості. Зміст «Червоної зими» не вичерпати загальними міркуваннями і характеристиками; тут своє співвідношення частин і цілого, своє поєднання інтимних мотивів з патетичними, особистого і загального.

«Червона зима» — твір гігантських внутрішніх масштабів, він немов і не закінчується, а тільки відкриває перед нами небачену панораму з сяйливим зоряним мостом у Майбутність...

Творча історія поеми незвичайна. «Червона зима» з'явилася враз, «виникла з ліричної повені, що залила душу» автора. Володимир Сосюра згадував: «Туга і радість злилися в мені в золотий спомин душі, що вилився в пісню і став «Червоною зимою»...

Я не писав, а складав поему.

І коли я скінчив, то відчув таку щасливу спустошеність, якої більше ніколи не відчував ні до, ні після «Червоної зими». Все: і композиційна будова, і ліро-епічний сюжет з наростанням ліричного струму, його кульмінацією і спадом, мелодика в будові словесних сполучень, образи,— все це народилося з пережитого і передуманого, як дитина першої любові, в сонячному русі почуття, вагітного думкою...

Слова, як намисто на нитку, нанизувалися на мотив і зливалися з ним, щоб стати піснею моєї, нашої революційної юності».

Як бачимо, унікальна поема-пісня визрівала в душі роками, карбувалася вона протягом усієї громадянської війни, щоб незабутнього вечора в номері одного з харківських готелів засяяти золотим злитком.

В органічній єдності з «Червоною зимою» перебувають і такі вірші, як «Відплата», «Роздули ми горно», «До нас», «О, не даремно!» — не тільки тому, що витримані в одній образно-ритмічній тональності, а й тому, головне, що їх пронизує спільний мотив — мотив переможної боротьби за новий світ, спільне почуття. До речі, два останні з названих віршів співалися в народі як революційні пісні.

З пережитого і передуманого народжувалися нові й нові вірші та поеми. Творчість Сосюри одразу ж здобуває загальне визнання. Її вводять до вузівських програм. Автор, тоді — студент робітфаку при Інституті народної освіти, писав не без гордості, хоч і з відтінком іронії:

> на підготовчім я, а вже на основному
> студенти вчать мене...

Видатні успіхи молодого поета дехто пробував пояснити перевагами «стихійного таланту», який, мовляв, не знає правил, а тому й не рахується з ними. Щось подібне сьогодні можна почути і серед вчених. Так, лауреат Нобелівської премії в галузі фізики Чен Нінг Ніанг твердить: «Для здійснення великих відкриттів, напевне, необхідна якась частка наївності, а така наївність можлива лише в молодому віці. За найціннішу властивість — досвід людина розплачується здатністю сприймати свіжість і яскравість світу, необхідною для потрясіння наукових основ».

І для природничих наук це виглядає не надто переконливо, особливо ж якщо згадати, що немало геніальних відкриттів здійснено і здійснюється у зрілому і навіть похилому віці. Для мистецтва ж апеляція до молодечої наївності і недосвідченості неприпустима. Чи думав В. Сосюра про форму, про засоби вираження, коли складав «Червону зиму»? На це питання він відповідає з цілковитою ясністю: «Звичайно, думав». Його новаторство з'явилося не на порожньому місці, він засвоював класичні традиції, пильно вчитуючись в Лермонтового «Демона» і Франкових «Каменярів», в сотні книжок, що їх він простудіював самотужки, жадібно дослухаючись до суперечок, що точилися на зібраннях одеського літературного гуртка, до порад армійських редакторів, серед яких нерідко траплялися високоосвічені люди.

Тема громадянської війни стала постійною в творчості В. Сосюри. Відходячи в спогади, вона доповнювалася новими темами, підказаними складною дійсністю 20-х років. За характером світобачення Сосюра був переконаним оптимістом. Він стверджував нове, народжене Жовтнем, умів проникати в його романтику. Поета приваблював новий герой, ентузіаст і мрійник з біографією бійця. Риси такого героя знаходимо і в образі безіменної «золотоволосої робфаківки», яка колись «була політруком ескадрону і брала Перекоп», а тепер старанно відвідує лекції з географії і природознавства і готує себе до нових справ (поема «Робфаківка»), в інших образах.

Проте в його пісні вкрадалися і фальшиві ноти, що звучали різким дисонансом. Не має рації той, хто вважає, ніби В. Сосюра «не зрозумів» чи «не сприйняв» непу. Не забуваймо, що свої кращі твори на честь перемігшого народу він написав уже після того, як була проголошена нова економічна політика. У тих

творах не знайти і тіні сумніву чи непевності. Важко уявити також, щоб інструктор преси при агітпропі ЦК КП(б)У — на цій посаді, як відомо, В. Сосюра перебував у 1921—1922 роках — залишився необізнаним з суттю перехідних заходів, здійснюваних партією, з їх необхідністю.

Але труднощі були неймовірні. «Що б то не стало, хоч би які тяжкі були муки перехідного часу,— писав В. І. Ленін у статті «До четвертих роковин Жовтневої революції»,— бідування, голод, розруха, ми духом не занепадемо і свою справу доведемо до переможного кінця».

На жаль, В. Сосюра, стикаючись з міськими картинами непу, на якийсь час занепав духом, в окремих його віршах прорвався стихійний «бунт» проти непманської публіки, яка, незважаючи на бідування і розруху, розкошувала:

Я не знаю, хто кого морочить,
але я б нагана знову взяв
і стріляв би в кожні жирні очі,
в кожну шляпку і манто стріляв...

(«Місто»)

Подібні настрої не були для Сосюри стійкими. Він переборював і переборов їх. Міцно утверджуватися на позиціях соціалістичного реалізму допомагали йому, як і іншим, заходи партії в галузі літератури.

Творча думка В. Сосюри перебувала в активних шуканнях, він охоче експериментує, урізноманітнює формально-стильові засоби, працюючи, зокрема, над поемами. В 1922 році він уперше зустрівся з Маяковським і слухав його виступи. Маяковський скоряв величчю («по сцені ходив, і у кроці наче крок міліонів гримів»). «Опромінення» Маяковським відбулося, сліди його помітні на багатьох творах В. Сосюри, для прикладу я вказав би на два — на широковідомий

вірш «Так ніхто не кохав» і менш відомі «Чорні троянди». Гіперболізм, особливо ж космічно декорований, не був для Сосюри чимсь принципово новим. А тим часом пристрасний монолог про кохання, не схоже ні на чиє («через тисячі літ лиш приходить подібне»), витриманий в дусі любовних освідчень поезії Маяковського, коли почуття рішуче не визнає стандартних меж повсякденності. «Чорні троянди» наводять на роздум про вплив Маяковського найперше своєю строфікою; вказуючи на це, ми далекі від наміру спрощувати складну проблему, зводити її до зовнішніх зіставлень чи випадкових аналогій.

Чітка ідейна спрямованість кращих віршів і поем В. Сосюри виявила себе в багатьох аспектах. Виступ з віршем «Неокласикам», спрямованим проти нечисленного літературного угруповання, яке так іменувалося, був виступом проти аполітизму, відчуженості від живого життя, за найтісніший зв'язок художника з народом. І даремно декому здається, що неприйняття позиції «неокласиків» було і неприйняттям класичних літературних форм, скажімо, сонета. Тогочасний вірш В. Сосюри «Люблю тебе, доба переходова», написаний на гостраполітичну тему,— сонет!

До речі, як видно з твору, поет остаточно вивільнився від похмурого настрою і з радістю про це заявляє:

Люблю тебе, доба переходова,
за смутний вид, за зломи, за огні,
за рух юрби і за огненне слово,
за владне «так» і непокірне «ні»...
Але і край Прийдешнього чудовий,
де б я не був, все видиться мені...
Про це веду я з зорями розмови,
коли все спить в вечірній далині.
Життя моє! Тобі мій дар любові...

Помітним явищем стала і поема В. Сосюри «Відповідь», разом з «Бур'яном» А. Головка і «Голубими

ешелонами» П. Панча відзначена премією з нагоди десятих роковин Жовтня. Безпосереднім приводом до створення поеми стало «послання» одного з зарубіжних буржуазно-націоналістичних борзописців, адресоване українським радянським поетам. Прагнучи затуманити ідейні орієнтири нашого мистецтва, ослабити його зв'язки з комуністичним будівництвом, націоналісти постійно вдавалися до одного із своїх основних засобів — фальсифікації минулого і сучасного. Поема стала не тільки особистою відповіддю Сосюри, до якого тяглися брудні і жорстокі руки ворогів,— у ній висловлені думки і почуття всієї української радянської інтелігенції, всього народу.

Переповнений гнівом і ненавистю до фашиствуючих лакеїв з еміграційного смітника, використовуючи і засоби памфлета, і ораторсько-публіцистичні форми, поет на фактах минулого і сучасного послідовно викриває політику і практику націоналізму, показує його історичну приреченість.

Сила ідейної основи поеми і в ствердженні дружби народів, пролетарського інтернаціоналізму, в палко висловленій любові до Радянської України:

Комуністичну Україну
я так люблю!..
Вона — моя... Мені другої
уже не треба на віки.

Пафос «Відповіді» відгукнувся у багатьох творах інших авторів.

Образ червоної України, України комуністичної — один з найвеличніших і найяскравіших у спадщині В. Сосюри. Він виростав з незламної віри поета в сонячне майбутнє, у всеперемагаючі сили народу, керованого ленінцями, в сили радянського ладу.

«Край Прийдешнього чудовий» видився поетові, коли він створював свій «Дніпрельстан» — своєрідну

оду майбутньому. Адже твір написано в 1926 році, коли Дніпрогес існував лише в сміливому задумі. Не дивно, що, крім назви, вірш мав ще й підзаголовок: «Майбутнє». У пізніших виданнях він зник, його зняла сама дійсність: майбутнє стало реальністю.

«Дніпрельстан» вражає розмахом, динамікою, колоритом. Є в ньому щось від революційного плаката, є і від тодішнього кінематографа — в стрімкому напливі і зміні «кадрів» («вагони рвуть повітря груди», «бушують юрбами майдани», «прожектор небо розсікає, і золоті аеророзграї в його промінні мерехтять...».

І все це зливається в радісну багатоголосу цілість, пронизану мудрою мислю зодчих:

Шумить Дніпро... Керують люди,
двигтіння сил глухе, сліпе.
Машини дмуть могутні груди...
СРСР дала це чудо
безсмертна воля ВКП.

Інтимна лірика В. Сосюри — не замкнена сфера, хоч і належить вона безроздільно двом закоханим серцям. У ній досить простору для почуттів громадянських. Любов до рідної землі, до Вітчизни, до коханої нероздільна і виростає з єдиного *соціального* кореня. Через віки боротьби прийшла до ліричного героя справжня, омріяна поколіннями свобода. Через тисячі літ прийшло до нього, вільного і щасливого, справжнє кохання. Чисте в своїх помислах, воно, однак, знає і ревнощі, і страждання, і розлуку.

Зовнішній образ коханої окреслений скупо: золотисте волосся, голубі очі. Нерідко вона виступає метафоричним уособленням весни, цвітіння, жаданого щастя («Яка гроза в душі моїй гриміла!.. А ти прийшла — і серце розцвіло»).

Оспівуючи жіночу красу, поет славить нетлінність людської духовності. Проте жіноче серце в інтимній

ліриці Сосюри таке ж «діалектично» складне, як і в ліриці Франка, який писав:

Ти океан: маниш і потопляєш,
Ти рай — добутий за ціну оков.
Ти літо: грієш враз і громом убиваєш...

(«Жіноче серце!
Чи ти лід студений»)

Володимир Сосюра був палким захисником лірики і ніколи не погоджувався з тими, хто, посилаючись на особливості часу (мовляв, живемо в епоху великих робіт, коли потрібні «залізні люди»), заперечував її право на існування. Життя, духовний розвиток суспільства підтвердили його правоту.

*

Напередодні війни у вірші «Краю мій!» — вірші патріотичному, сповненому щирої синівської любові — поет називає свій спів «безтривожним». Несправедливо було б робити з цього висновок, ніби поетова муза на той час втратила чутливість до драматичних і трагічних колізій, які вже стрясали Європою і цілим світом. Воєнно-політичні «циклони» не оминали поетового серця. Він славив героїзм бійців інтернаціональних бригад республіканської Іспанії, прямим застереженням закінчується його вірш «Червона армія» (1937): «фашизму звір... мріє із ночі кинутись на нас». За майбутнє,— каже поет у згадуваному вже вірші «Краю мій!»,— «бій лунає скрізь», і марно було б не бачити зв'язку між цими його словами і тогочасними реальними подіями в світі.

Однак при всіх необхідних застереженнях мусимо визнати: основний настрій передвоєнних збірок В. Сосюри, зокрема збірок «Люблю» (1939) і «Журавлі прилетіли» (1940), є справді настрій безтривожності. Читаєш вірші про кохання, про синій сніг у срібному місті, про те, як гостро пахнуть квіти після

благодатного дощу, і здається, вічно над тобою сяятиме мирне, сонячне небо.

...Гроза прийшла. Сп'янілий від пролитої крові і успіхів, фашизму звір кинувся і на нашу країну. Спів Володимира Сосюри одразу зазвучав тривожно і грізно. «Війна, що прийшла з кривавими грозами на сонячні лани любої Вітчизни,— писав поет,— викликала в мені бурю любові і гніву: любові до наших героїчних воїнів і гніву до фашистів».

Любов і гнів — визначальні, взаємопов'язані і взаємообумовлені мотиви поезії В. Сосюри часів війни, як зрештою і всієї радянської поезії тих років. З новою силою виявив себе його публіцистичний і ліричний талант. Придався і досвід роботи, великий досвід учасника і співця громадянської війни на Україні, колишнього політпрацівника Червоної армії.

Пісня, вірш-заклик, вірш-послання, гостросатиричне викриття, лірична сповідь — ці та інші дійові форми активно використовує поет, поставивши своє слово на захист Жовтневих завоювань. В. Сосюра не тільки друкує свої вірші в газетах, а й виступає з ними перед бійцями, які йдуть на передову, перед пораненими в госпіталях — це позначилося на виборах жанру, на прийомах і лексичних засобах. Рвійна ритміка, ударна інтонація, гаряче дихання рядка, де кожне слово безпосередньо звернене до слухача і вимовляється в натхненно-агітаційному запалі.

Поет свідомий того, яка велика роль належить мистецтву і митцю в боротьбі проти «потвор тьми», «недолюдків кривавих». Він хоче бачити свою пісню озброєним, мужнім солдатом:

Сталева каска, очі карі,—
такою, пісне, будь моя!

Радянські письменники завжди перебували в одному строю. У війну цей стрій став ще монолітніший,

але індивідуальні особливості кожного митця не тільки збереглися, а й виступили новими гранями. Обставини вимагали від митців, крім ясного усвідомлення своїх завдань і високої майстерності, ще й оперативності. Не можна було відставати від подій, відриватися від суворої правди фронтів. Кожний новий твір мав давати негайний ефект, як солдат-піхотинець, що з маршу вступає в бій.

Вірші В. Сосюри беззастережно відповідали цим вимогам. У них немало трагедійного (ворог уперто наступав, лилася невинна кров!), але ця трагедійність переборюється мужністю, нескоримістю патріотів. «Огненна мова» поета виповнює його «Лист до земляків», на окуповану Донеччину, з закликом нещадно бити ворога. Тут стільки любові до побратимів, непоборних «дітей праці і сонця», і стільки спопеляючої ненависті до загарбників! Найбільшою радістю для автора було знати, що «шахтарі читали цей лист в своїх партизанських загонах».

Лірика В. Сосюри часів війни перейнята вірою в перемогу. Сам поет з цього приводу писав: «Кажуть, що мої поеми пройняті оптимізмом, хоч я змальовую сцени з знищеної української землі і говорю до мертвих друзів. Так, я є оптиміст. Я вірю в силу мого народу, який ніколи не забуде гітлерівським грабіжникам за те, що вони загнали його синів і дочок в неволю». «Лист до земляків» містить не тільки картини руїни, а й картини мирних повоєнних днів, що неминуче настануть.

Ще гучніше лунає патріотичний і гуманістичний пафос цієї лірики. Поет славить зброю як караючий меч, піднятий рукою справедливості. Поет славить бій як акт помсти за вчинену кривду, як акт визволення.

Деякий час В. Сосюра жив в Уфі, де перебували тоді Спілка письменників України, її друковані органи

і видавництво, потім — у Москві, працюючи в Українському штабі партизанського руху. Був і військовим кореспондентом фронтової газети «За честь Батьківщини», що видавалася двома мовами — російською і українською.

На фронті він прагнув бути ближче до бійця. Кого не схвилює такий епізод: на передовій, у перерві між боями, В. Сосюра читає танкістам свою нову, щойно написану поему. Затамувавши подих, слухають воїни. А тоді виголошують клятву: знищити ворога! Звільнити рідну землю!

Тільки з безпосереднього знання і відчуття фронту міг народитися чудовий, експресивний, аж наелектризований вірш «Перед битвою».

Саме в час перебування на фронті у поета з'явилися важливі задуми. Зводилися вони до прагнення широко, в усьому обсязі, відтворити героїко-патріотичний характер людини на війні і в партизанському підпіллі.

Деякі з них були реалізовані зокрема в поемах «Мій син», героєм якої став капітан-артилерист, старший син поета Олег, і «Безсмертні», де оспівано невмирущий подвиг краснодонців.

*

«Як блищать на сонці сурми перемоги...»

Це написав В. Сосюра десятого грудня 1941 року, пристрасно мріючи про день, коли фашистського нападника буде повержено в прах.

Мир настав. Дорогою ціною було відвойоване життя планети. На всіх материках лунала слава радянському народу-визволителю.

Мир увійшов у поезію В. Сосюри як прозорий, сонячний, торжествуючий день. Здається, ще гострішим став зір поета, ще вразливішими стали струни

душі. Зачарований красою, вдивляється він в срібний, зимовий Київ, в новий будинок, що виріс з руїн, вслухається в мирний шум машин — і не може стримати захвату перед могутністю народу і Вітчизни:

О Вітчизно! Могуттю своєю,
що чудесні творить світи,
засвіти моє серце зорею,
сонцем думи мої засвіти.

Голубим і святим, неповторним,
що у серці твоєму сія,
засвіти ти вогнем животворним
мою думу, що вічно твоя.

І тоді ж вилилися піднесено-афористичні рядки на честь народу:

О мій народе, Прометея
ти маєш душу молоду.

У народного прометеїзму, у могуття рідної Вітчизни брав поет вогонь для своїх дум, на всю силу душі оспівуючи трудові звершення і нелегку боротьбу за збереження миру. Його поезія пильна до всього, що відбувається в світі. Не випадково для одної з своїх збірок він обрав назву «Поезія не спить». Краса патріотичної вірності найпереконливіше виявляє себе в красі будування, творення.

Важлива ідейно-естетична формула — «труда немає без любові, нема любові без труда» — підпорядкована ширшій концепції, висловленій поетом у вірші «Тьму світло переможе»:

Де творчості немає,
там і життя нема.

Як висока творчість, постає із віршів і поем В. Сосюри радянське життя. Могутній імпульс цієї творчості — ідеї Леніна, воля і розум Комуністичної партії. До образу Володимира Ілліча Леніна В. Сосюра

звертався постійно. Вперше — у поемі «Навколо» (1921), де є пам'ятна, не раз цитована, побудована на задушевній інтонації, строфа:

Бонжур, чи то пак, здрастуй, Ленін,
про що думають твої хитрі очі?..
Я приніс тобі привіт од Сени,
тільки на тебе надії робочі.

Далі — в поемі «Сьогодні» і в цілому ряді віршів, озаголовлених іменем вождя («Чи спів, чи крок маніфестації», «Хай роки проходять без ліку», «Його прихід віки підготували», «Ленін, Ленін! Це ім'я — як щастя блакить», «Коли цвітуть огні знамен червоні»), що складають своєрідну сосюрииську Леніниану. Присутність Леніна, його мудрості і прозорливості — в усьому, де вирішується доля мільйонів. Образ Леніна — внутрішня моральна опора для поета. Крізь цей образ, в його живому світлі, все чіткіше виступають обриси комуністичного майбуття як втілення геніальних заповітів. Ленін і партія єдині:

Безсмертя Леніна злилося
з безсмертям партії навік.

Від повоєнної поезії В. Сосюри віє впевненістю в нашій непереможності.

Відбувалася і внутрішня еволюція деяких усталених тем і мотивів. На схилі віку поет ще раз звертається до свого дитинства і юності. Бачимо в цьому прагнення (а може, й щемливу необхідність) уважно «перечитати» книгу власного життя, з висоти набутого досвіду поглянути на нього як на минуле, сучасне і майбутнє, тобто здійснити історичний підхід.

Нового тембру набувають і мотиви кохання. Почуття не згасли, але час невблаганний, кожний вік має свої особливості. Тож все частіше з'являються елегійні роздуми про життя, його невідворотні закони,

Наймолодшою героїнею стає онука — зелений пагінець життя. Поглиблюється філософське підгрунтя інтимної лірики В. Сосюри. Не слабне її оптимізм, бо ж аргументи на його користь, як і раніше, залишаються невичерпними.

Поет любить мініатюру, рішуче обстоює її від зневажливого погляду. Не одна з його ліричних мініатюр стала романсом, власне, вони часто й творяться як романси. Понад сто п'ятдесят текстів В. Сосюри покладено на музику, чимало з них мають щасливу долю, стали народними піснями, як, наприклад, «Коли потяг у даль загуркоче», про виникнення якої автор розповів так:

«Я приніс до редакції журналу «Всесвіт» сухенький вірш про життя за кордоном. Редактор прочитав і сказав написати вірш про те, що добре знаю, що пережив. І я написав цей вірш, у якому багато дечого пов'язано з моїми особистими переживаннями... Вперше співав цей романс я, модернізувавши трохи мелодію давнього романсу «Слышен звон бубенцов издалека». В народі цю мелодію ще більше відшліфували, і так вона пішла у люди».

Володимир Сосюра — блискучий майстер ліричного пейзажу, у нього загострений зір живописця, якому природа охоче відкриває свою чарівну мінливу «казку», у нього надзвичайне відчуття кольорової гами: «ліг на верби огонь янтаря», «глянув я на море — засиніли чари», «зоря у срібному інеї», «крилом орла над бором хмара», «день палає у сонця пожежі»... Яке буяння барв, яка опредмечена картинність!

Його відтворена в слові природа щедро озвучена, стереофонічна, виповнена хоровим співом, у якому сплітаються заводські гудки, дзвін машин, розкати весняного грому, шепіт листя, солов'їні трелі. Кажуть, що художній пейзаж — це стан душі його творця.

Для В. Сосюри, для його вразливої душі найхарактерніший стан — органічна злитність з природою, її красою:

З копрами небо обнялося,
і небо у душі моїй...

Чи — то ж саме, висловлене іншого разу дещо інакше:

...і п'є моє серце тривожне
осінніх мелодій красу.

Він уміє не тільки бачити і слухати природу, а й розуміти її багатоголосу мову. Тема природи в творчості В. Сосюри, зрозуміло, не зводиться до самого пейзажу. Вона починається з нього. Але й пейзажеві тут майже завжди належить активна роль. У віршах і поемах про громадянську війну він ніколи не виступає лише фоном до батальних картин. Активну дію пейзажу, його рух, що віддзеркалює перебіг боротьби з трагічними поворотами, з кульмінаціями і спадами, можна простежити на багатьох творах В. Сосюри, зокрема на його останній поемі «За владу Рад!», де маємо ще одну спробу розгорнути широку ліро-епічну панораму народновизвольної героїки. Тим часом і тут, і в інших випадках пейзажеві властивий багатий образно-структурний спектр. Іноді це укрупнена метафора, що наближається до плакатно-символічної фігури, іноді — зачин для оповіді, малюнок, що створює настрій, іноді промовиста лірична деталь.

Від народнопоетичного прийому йде В. Сосюра, користуючись пейзажними паралелями і в пісенних і в баладних сюжетах. Кожна така паралель для нього не просто ще одна нитка барвистого узору, а своєрідний внутрішній імпульс у розвиткові головної думки. У винятково багатій на асоціативні переходи художній тканині віршів і поем Сосюри пейзаж

не тільки вільно дихає», а її легко «включається» в характер героя, стає моментом оцінки. Це особливо стосується численних віршів про кохання, де природа і символізує, і кличе, і свідчить, і застерігає, і допомагає висловити найсокровенніше.

Окремо хочеться виділити пейзаж індустріальний, краєвиди Донбасу старого, дореволюційного, і оновленого, радянського. Без перебільшення можна сказати, що поет створив свою «живописну Донеччину», яка в свідомість багатьох увійшла саме такою, якою оспівав її В. Сосюра. З Лисичим, з Білою Горою і Третьою Ротою, з заводським димом над замріяним Дінцем.

Лірика В. Сосюри не існує поза календарем — вона чутлива до змін у природі. В межах більшого огляду можна було б простежити, як групуються цілі цикли з мотивами, що відповідають порам року: весна, літо, осінь, зима. Циклічність наростає і повторюється, тема розвивається, мотиви збагачуються. І з-поміж них — мотив взаємин людини й природи.

Збереження і охорона природного середовища, чим наполегливо займається така актуальна сьогодні наука екологія,— проблема і соціальна, і естетична. Вона владно входить в літературу як один з найсуттєвіших аспектів людинознавства, хоча кожен письменник освоює її в залежності від власних уявлень і можливостей. Вже набула поширення сюжетна схема, в якій боротьба за чистоту води і повітря неодмінно поєднується з боротьбою за чистоту людських взаємин. У віршах В. Сосюри останнього періоду природа виступає одухотвореною, наділеною майже людськими якостями. Втрати в такій природі завдають людині глибокого болю, змушують її серйозно задумуватися, зважувати кожен свій вчинок. Все це служить зміцненню етичних норм читача.

Натхнення В. Сосюри воістину невичерпне; постійно перебуваючи в творчій напрузі, він писав багато і легко, іноді, як засвідчує авторське датування, по кілька віршів протягом доби. Основна частина збірки «Щастя сім'ї трудової» творилася у серпні і вересні 1961 року, переважна частина збірки «Осінні мелодії» — в серпні і вересні року наступного. Маємо змогу уявити той чи той давно минулий день поетів, відновити його духовний стан за написаним. Перше вересня 1962 року. Поезії: «Нехай сивіє в мене волос», «Іду я рідною землею», «У труді, у спеку й холод». Друге вересня: «В пісні линуть, як колись», «Подібна юність до весни», «Далекий рідний мій Донбас»... Сімнадцяте вересня: «Пташкам, що раділи ще вчора», «Зелений гомін листя у діброві», «Блищить асфальт у шумі шин», «У пісні і в труді я — частка Батьківщини». Двадцяте вересня: «Тихий вітру голос», «Не треба сліз, моє ти сонце й серце», «Мій брат вмирав», «Сяє сонце мені крізь повіки».

Немовби й немає тут того, що ми звичайно називаємо визріванням задуму, нема попередніх заготовок у блокнотах, болючих мук творчості, безкінечних виправлень і вдосконалень. Та це лише означає, що єдині для всіх закономірності творчого процесу в кожному випадку проявляються по-своєму, інакше, в залежності від індивідуальних особливостей таланту.

Сосюра дихає поезією. Мислити римованим віршем — для нього природний стан. Постійне загострене поетичне сприйняття дійсності скорочувало відстань між задумом і його реалізацією. Він артистично імпровізує («А образи пісні крилаті пливуть, мов кохання моє»). До того ж, прочитавши підряд вірші, написані протягом дня, бачиш: кожен з них існує окремо і в той же час вони тісно пов'язані між собою як частини цілого. Зв'язані і тематично, і внут-

рішньо. Здається, творпться одна лірична поема, витримана в одному настрої. «Нехай сивіє в мене волос...» Роки минають, молодість не вертається. У поета ж немає підстав для розпачу: любов його не гасне, голос продовжує дзвеніти. Для вираження свого стану він знаходить переконливий, хоч і спроектований на традиційну основу, образ:

Так у гаю, де вітер віє,
доріжки жовті простяглись...
І лиш на дубі зеленіє
з могутнім віттям злитий лист.

Мотив цей продовжується у вірші «Іду я рідною землею», але душевна бадьорість поета дістає тут нове освітлення, виступає в новому ракурсі, доля оновленого заводу поетової юності проходить паралеллю до долі поета. Третій вірш — «У труді, у спеку й холод» — то синтезуючий акорд, пристрасне слово на честь «чудесного світу», переможного походу до комунізму.

Та наївно було б під будь-яким приводом «не помічати» слабкостей у творчості поета, зокрема й останнього періоду. «Критика небезпідставно вказувала,— справедливо зауважував М. Рильський в одній з своїх статей,— ...на одноманітність прийомів і переспівування самого себе в окремих творах Сосюри». Така одноманітність і самоповторення, як це не парадоксально, були виявом творчої щедрості: поет часто-густо давав кілька можливих варіантів вирішення теми, не завжди, на жаль, відбираючи основний. Тоді звужувалася і лексична основа, збіднювався словник. Не може, однак, не вражати, що і з обмеженого словесного матеріалу Сосюра умів як ніхто видобувати нові й нові образи.

Він охоче перекладав з поетів вітчизняних і зарубіжних, демонструючи широту інтересів і творчих

зв'язків, насамперед з російською класикою. Пушкін, Лермонтов, Некрасов, поети-декабристи. Звертаючись до їхньої спадщини, В. Сосюра не уникав завдань найскладніших, дав чудовий переклад «Демона», мав намір перекласти «Бориса Годунова», але не встиг здійснити його в повному обсязі. Зневажаючи холодне ремісництво буквалісти, він ішов од безпосереднього захоплення. При першому знайомстві з поемою О. Блока «Дванадцять» його глибоко вразили рядки: «Винтовок черные ремни, кругом — огни, огни, огни...» Вразили надзвичайною простотою, силою контрасту, рельєфністю. Згодом він переклав поему.

Йому імпонували майстри справжні і різні, у кожного він знаходив щось близьке для себе — в Маяковського і Єсеніна, в Ісаковського і Суркова, в Щипачова, Прокоф'єва, Ушакова... Його вабила білоруська поезія з часів першої зустрічі з нею на землях братньої республіки, коли він написав вірші «З циклу «Білорусь». В. Сосюра перекладав Янку Купалу, Якуба Коласа, П. Бровку, П. Глебку, П. Панченка та ін. Перебуваючи в Уфі, він зблизився з башкирською поезією, перекладав Мажита Гафурі й Сайфі Кудаша.

Майже на кожному з перекладів пізнаємо не лише стильову манеру В. Сосюри, а й специфічно сосюринський емоційний відсвіт. Зрештою, поетичний переклад завжди втрачає «сольне» звучання — в певному значенні це вже «дует», творче співіснування двох взаємодіючих голосів.

Відома майже рефлективна винахідливість Сосюри. Ніяк не траплялося перекладача для твору польського поета Юліуша Словацького «Невідомо що — чи «романтичність», де в кожній строфі повторюється: «Чи то пес? Чи то бес?» Точніше — не могли знайти українського відповідника для цього рефрену. Коли ж запропонували зробити переклад В. Сосюрі, він зна-

йпов відповідник одразу ж, не задумуючись: «Чи то хорт? Чи то чорт?»

Сприяли цьому і загальна культура поетова, його начитаність, винятково «чіпка» і активна пам'ять. Він любив «Енеїду» Котляревського — чи не звідти прийшла до нього рима, як тільки з'явилася в ній потреба:

Як дам ляща тобі я в пику,
То тут тебе лизне і чорт!
І очі видеру із лоба
Тобі, диявольська худоба.
Трясешся, мов зимою хорт!

Художній переклад — особлива форма єднання, взаємопроникнення і збагачення. Постійна робота в цьому жанрі живила всю творчість Сосюри. Йому належить помітний внесок у загальновизнані здобутки української радянської школи перекладу, яка виросла і зміцніла на основі багатонаціонального культурного будівництва в нашій країні.

*

Поезія Володимира Сосюри пройшла крізь мільйони сердець, напоївши їх радістю і любов'ю, насталивши гнівом і ненавистю. Вона загострює чутливість до світу, його звуків і барв, його розмаїтих просторів у зміні весен, в постійній оновлюваності. Глибоко оптимістична за самою своєю суттю, вона утверджує красу людського діяння, спрямованого в комуністичне майбутнє. Слово В. Сосюри пронизане динамікою життя. В ньому — драматична напруга боротьби соціально полярних сил, страждання, горіння і щастя перемоги, грози і райдуги. В ньому — найтонші відтінки почуття, породженого юнацьким коханням.

Численні книги В. Сосюри — поетичний літопис епохи, стрімкої, бурхливої, сповненої глибинних

конфліктів, коли революційний народ здійснює своє невід'ємне право перебудувати світ на засадах марксизму-ленінізму. Поет відчуває себе безпосередньо причетним до всіх діянь народу, усвідомлює свою відповідальність — відповідальність співця і воїна — за день сьогоднішній і день прийдешній.

Високий, ніжний, мужній і дерзновенний... Так сказав Павло Тичина про голос В. Сосюри, зазначивши: могутні крила дали поетові Жовтень, Радянська влада, любов до Батьківщини. Широкі шляхи, відкриті Україні Леніним, стали поетовими шляхами.

Плідні, варті засвоєння уроки В. Сосюри. Його неповторно-самобутня поезія стала ще одним переконливим свідченням того, що кожний талант, а особливо талант художній, може на повну широчінь розгорнутися і виявити себе лише тоді, коли він служить передовим ідеям часу, перебуваючи в найтіснішому зв'язку з народним життям. Засвідчено ще раз і те, що справжня художність і простота невіддільні, що лірика, виховуючи почуття, може бути і є активним засобом в ідеологічній боротьбі. Спілкування з поезією В. Сосюри стало духовною потребою вже не одного покоління.

Понад півстоліття тому вперше «стали на папері», пролунали в робітничих і студентських аудиторіях знамениті рядки «Червоної зими». На повний голос, не втративши свіжості і сили, звучать вони і сьогодні. Не втратило і не втратить ніколи свого ідейно-естетичного значення, своєї привабливості все краще, створене поетом і вже випробуване нашим вимогливим часом. Живим джерелом краси і натхнення залишається воно для наших нащадків.

Петро Моргаєнко

ПОЕЗІЇ

I.

ВІДПЛАТА

Ми в сонячній журбі віки на вас робили,
з крові й кісток своїх складали вам двірці,—
з глузливим реготом тягли з нас соки, жили
ви, паралітики, життя мерці!

І срібло, й золото глибоко під землею
в сирій, холодній млі довбали ми для вас;
і що ви нам дали з культурністю своєю,—
не побажаю я і ворогу в злий час.

Красуням вашим ми брильянти здобували,
і сестри шили їм убрання на бали,
а потім, по ночах, у вікна заглядали,
де в звуках вальса ви крутились і пливли...

Вас змалку, як квіток, кохали і рядили,
ви звикли від життя усе без бою брать.
За наші гроші вас панами бути вчили —
кайдани золоті душі своїй кувать.

А ми?.. Ми вчилися лиш матюків на шахтах,
і водкою свій сум в получку заливать,
та долі по світу шукати,
а сестри — тіло продавать.

І піп з хрестом в руці давав нам ніж у руки
і за об'їдки з панського стола
на брата брата слав під молитовні звуки,
й морями наша кров в сліпій борні текла...

А бог на небі спав. Мовчали темні далі.
В безодню падали, як олово, віки...
Ми на хрестах своїх пророків розпинали
і в болотяних снах плели п'явкам вінки...

Але настали дні! Спливла з очей полуда,
і ми побачили, де ворог і де брат,
і вибили вогонь відплати наші груди
в жадані дні Червоних Свят...

Лакеї зла і тьми! Уже Комуни дзвони
погребний реквієм для вас гудуть, гудуть,
і падають, як дощ, двірці, корони, трони,
в прокляттях боротьби на сполох гулко б'ють...

Вже небо обняли всесвітнії пожари,
і там, де ми пройдем, лиш порох шелестить...
На голови катів ми сиплемо удари —
і мозок на стінах, як холодець, тремтить...

Ми йдем вам відплатить
за сльози, кров, за муки,
що бідний люд віки тернистим шляхом лив...
За це ми душим вас, ламаєм ноги, руки
і топимо в крові наш нескінченний гнів...

А в полі — сонце, маї... Гудуть червоні дзвони,
в полях і городах останній бій кипить...
І падають, як дощ, двірці, корони, трони...
То ми йдемо... Тремтіть і ждіть!..

1920—1957

ДО НАС

До наших лав, до нас, хто зжився з боротьбою,
хто сонце покохав, і на верхів'я гір
лише до нього йде, й душею молодою
вже бачить крізь віки його огнистий зір!

Каміння цокотить під нашою ходою...
В полуду злидпів бий нестримно, комунар!
Ми йдем, на зміну йдем, ми станемо до бою,
вже гостро-дзвінко б'ють Години Димних Кар...

Даремно ворог б'є на сполох полохливо,—
його безсилий дзвін стихає на горах...
Ми — діти зорних снів, ми — громобуйні зливи,
нам травень золотий квітками стеле шлях.

Серп Революції... Фронт Праці... 1-е Травня...
Нас тільки влада Рад до сонця доведе.
І рана гоїться ясна, пекуча, давня.
Годинник віддзвонив... і швидко зміна йде.

1921

О, НЕ ДАРЕМНО!..

О, не даремно, ні, в степах гули гармати,
і ллялась наша кров, і падали брати...
О, не даремно, ні, моя старенька мати
зняла з своїх дітей дукатики й хрести!..

По бруку чіткий крок... де авто перебої,
веселі ватажки вітають юнаків...

Неначе дивний сон в півтемному забої,
що бачив я колись під кайла спів дзвінкий...

Рядами струнко йдуть баби, жінки, дівчата,
і дітвора біжить з захопленням в очах...
І скиглить, скиглить ніч,
промерзла й кострубата,
розіпнена давно на сонячних мечах...

О, не даремно, ні, в степах гули гармати,
і ллялась наша кров, і падали брати...
О, не даремно, ні, моя старенька мати
зняла з своїх дітей дукатики й хрести!..

1921

РОЗДУЛИ МИ ГОРНО

Роздули ми горно, ще нерухоме вчора,
й ковадла зорний спів до праці дзвінко зве.
Конає світ старий, де осінь жовтозора
на золотих човнах до заходу пливе.

Заводе, тату мій! Мов блудний син, до тебе
вернувся знову я з благанням на вустах.
Не піде до теплиць під кучерявим небом
мандрівник молодий, закоханий в жита.

Де з чорним золотом і крейдою вагони,
веселі шахтарі на зміну швидко йдуть,
між ними гомонять татари та чалдони
і стелять по стерні тайги тривожний дух...

Жене вітри горно, ще нерухоме вчора,
й ковадла зорний спів до праці дзвінко зве.
Конає світ старий, де осінь жовтозора
на золотих човнах до заходу пливе.

1921—1957

* * *

Ластівки на сонці, ластівки на сонці,
як твої зіниці в радісних очах...
Зацвіли ромашки десь на горизонті,
й пахнуть поцілунки, як китайський чай...

Я твою шинелю цілував до болю
і твої коліна, любі без кінця,
ніжні та рожеві, як берізки голі,
що ростуть далеко, на чужих сонцях...

Бачу за морями молоді дороги,
де припав до неба синьоокий степ...
А у тебе, мила, щастя і тривога
на щоках холодних од очей цвіте...

У вечірнім місті плакали трамваї,
пропадали сльози сині на дротах.
Я тобі сьогодні назбирав конвалій,—
і солодко дзвóнить у моїх руках...

Ластівки на сонці, ластівки на сонці,
як твої зіниці в радісних очах...
Зацвіли ромашки десь на горизонті,
й пахнуть поцілунки, як китайський чай...

1922

* * *

Так ніхто не кохав. Через тисячі літ
лиш приходить подібне кохання.
В день такий розцвітає весна на землі
і земля убирається зрання...

Дише тихо і легко в синяву вона,
простягає до зір свої руки...
В день такий на землі розцвітає весна
і тремтить од солодкої муки...

В'яне серце моє од щасливих очей,
що горять в тумані наді мною...
Розливається кров і по жилах тече,
ніби пахне вона лободою...

Гей ви, зорі ясні!.. Тихий місяцю мій!..
Де ви бачили більше кохання?..
Я для неї зірву Оріон золотий,
я — поет робітничої рані...

Так ніхто не кохав. Через тисячі літ
лиш приходить подібне кохання.
В день такий розцвітає весна на землі
і земля убирається зрання...

Дише тихо і легко в синяву вона,
простягає до зір свої руки...
В день такий на землі розцвітає весна
і тремтить од солодкої муки...

1922

* * *

І все, куди не йду, холодні трави сняться,
де дерева шумлять і плачуть за Дінцем,
де вулиці п'янить солодкий дух акацій,
востаннє за вікном заплакане лице...

І сняться все мені далекі темні очі,
що в'януть і мовчать в осінній далині...
А щоки, як колись, вітри мені лоскочуть
і запах чебрецю несуть вони мені...

Ну, як тепер живе Горошиха-вдовиця,
що Федька — син її, застрелений вночі?
А ми ж не раз із ним ходили по кислиці,
де шарудів бур'ян і плакали сичі...

Ожина за Дінцем...
О любий Холоденко,
далекий брате мій, зарубаний в бою!
Не схилить вже тепер твоя нещасна ненька
на зрубане плече голівоньку свою.

І все, куди не йду, холодні трави сняться,
де дерева шумлять і плачуть за Дінцем,
де вулиці п'янить солодкий дух акацій,
востаннє за вікном заплакане лице...

1922

* * *

Уже зоря золоторога,
де полинами зацвіло,
кладе на огненні пороги
своє сивіюче крило.

На тротуарах не лілеї
й не лебединий в небі крик —
дзвінка безодня над землею
чолом задуманим горить.

В поля з пахучої долоні
червінці осінь просіва...
А десь біжать залізні коні
і пахне холодом трава...

1922

* * *

Сняться мені ешелони і далі,
грізні загони...
А сосни шумлять...
То не серце у тривозі
б'ється дзигою на палі,–
червоніє і несеться над безоднями
Земля...
Ми замкнули грозу в телефоні,
блискавиці несем по світах.
Крик у ночі:
«На коні! На коні! На коні!..»
І зоріє над шахтами стяг.

Зашуміли вже крила червоні,
і невидний кричить паротяг...
Простяглися дроти на всі гони.
Гей, за обрієм радіодні...
Ми замкнем, як грозу в телефони,
у райони стихію стихій.
Сняться мені ешелони і далі,
грізні загони...
А сосни шумлять...
То не серце у тривозі
б'ється дзигою на палі,—
червоніє і несеться над безоднями
Земля...

1922

* * *

Такий я ніжний, такий тривожний,
моя осінняя земля!
Навколо вітер непереможний
реве й гуля...

І хвилі моря, далекі й близькі,
мені шумлять...
Там стелить сонце останнім блиском
кривавий шлях...

Криваві пальці тремтять... О зоре,
постій, не йди!
Але шумує далеке море,
і мла... і дим...

Такий я ніжний, такий тривожний,
моя осінняя земля!
Навколо вітер непереможний
реве й гуля...

1923

* * *

Оглядає останні вагони,
молотком об колеса дзвенить.
А за вікнами темно-безсонно
нам розлуку шумлять ясени.

Ти на лаві, маненька, покірна.
Нам лишилось так мало сказать.
Гладить вітер солоний загірний
мої брови в твоїх сльозах...

Тільки очі, тривожні і сині:
плач жіночий... озера... плеск...
І так чітко на білій хустині
темні літери: В. і С.

Одлунали на рампі кроки,
і востаннє ударив дзвінок.
Але довго платок одинокий
малинів за холодним вікном.

1923

* * *

Рвав восени я шипшину,
карії очі любив.
Вечір упав на коліна,
руки простяг золоті...

Шахти, цегельні, заводи,
хлопці на зміну — вночі...
Місяць у полі бродить,
в трави лице вмочив.

Пальці тоненькі, ніжні
і романтичні дощі...
Хто це зрадливий ніж мені
в руки тоді вложив?

Ну, і пішов я ланами,
там ешелони, сніги...
Блиски гарматні над нами,
в горло — зорі-штики...

Ну, і пішов я ланами,
вітер мотав шлики...
Там телефонні гами,
там ешелони, сніги...

Там я забув про шипшину,
очі твої розлюбив.
Вечір упав на коліна,
руки простяг золоті...

1923

* *

О кучері ясні і очі Беатріче,
ви знову в тьмі моїй неясні і смутні.
І знову, як тоді, покірнеє обличчя
вишнево зацвіло під поглядом моїм...

Чи снишся ти мені...
Твій дотик ніяковий,
мов електричний струм, у жили й скроні б'є...
І знов печуть слова одчаєм і любов'ю,
і шелестить вбрання знайомеє твоє...

Вернусь і гляну знов на кучеряву осінь,
зашелестить мені чи листя, чи «прощай»,
розтане образ твій і пропадуть на розі
і кроків дальній звук, і тіні од плаща...

Печаль і дзеркала в холодній темній залі,
і ти біля вікна в'ялиш свою красу...—
то твій дівочий сон в вечірній тане далі,
не допоміг тобі твій добрий пан Єзус.

О кучері ясні і очі Беатріче,
чого ж ви в тьмі моїй неясні і смутні?..
І знову, як тоді, покірнеє обличчя
вишнево зацвіло під поглядом моїм...

1923—1957

КАВКАЗ

Кавказе дальній мій! Ти знов в моїй уяві.
Так близько гори м'ні, і мріс далечінь.
А думка все летить, немов на острів Яву,
і гострить об граніт свої пісні-мечі.

Кавказе дальній мій! Твої багряні груди
так близько зовсім п'ю і чую дзвони хвиль.
Смуглява дітвора. Поважно їдуть верблюди,
її доносить голоси-дзвіночки біля шиї.

Там високо сніги, і в огненній синяві
задумались орли, а тут цвіте мигдаль...
Руїна давня ось, і голосом гугнявим
співає муедзин, мов молиться на даль.

Задуманий аул, немов гніздо орлине
в зеленій вишині під золотим серпом,
мов хто на схід лицем побожно на коліна
упав і нахиливсь аж до землі чолом.

Я знову, знову там, де міста силуети
вирізьбились на тлі вечірньої зорі,
де холодом блищать солдатськії багнети
і розкидає хтось на небі янтарі.

І в пам'яті вокзал, де люди сонним роєм
хвилюються й шумлять, мов море вдалині,
співає щось сумне татарка під чадрою,
й од того вся вона така близька мені.

Мов на екрані, там із криги гобелени,
і в тумані встають Мінгрелії лани —
то на вікні мороз, і аромат вербени
здається не таким солодким і міцним.

Кавказе дальній мій! Ти знов в моїй уяві.
Так близько гори м'ні, і мріє далечінь...
А думка все летить, немов на острів Яву,
і гострить об граніт свої пісні-мечі.

1923

* * *

Може, ми й не друзі.
На твоє «прощай...»
нахилився в тузі,
облітає гай —

синій, синій, синій...
Тінь... день... сум...
Це листи осінні
на твою красу.

Де летить широко
в небо димний жах,
там біжать дороги,
вулиці біжать...

Вулиці горбаті,
на стіні плакат,
а на тім плакаті
чорная рука.

Ну, а під рукою
літери, як кров,
не дають покою,
кличуть знов і знов...

Одірву я руки,
губи одірву,—
тільки серце стуком
падає в траву...

Може, ми її не друзі...
На твоє «прощай...»
нахилився в тузі,
облітає гай —

синій, синій, синій...
Тінь... день... сум...
Це листи осінні
на твою красу.

1923

* * *

Глянув я на море — засиніли чари...
Мов проміння в хвилі, розгубився я.
Може, це не море, не янтарні хмари,
не кармінний обрій, а душа моя?..

Може, це не море, а твоє волосся,
і такий маненький я на нім лежу?..
А воно круг мене райдужно сплелося.
Тишина круг мене, тільки хвилі шум.

Море, моє море, я — в твої обійми,
молодим дельфіном на валів ряди.
Вийми мою душу, серце моє вийми
і над Оріоном рвійно засвіти.

А од них на тебе з вишини проміння
крізь холодні груди вічно засія.
І в твої незнані, зоряні глибини
на промінні тому опущуся я.

1924

* * *

Уночі шелестить мені листя,
одбивається чудно в вікні.
Мій синок синьоокий в колисці
усміхається сонно мені.

Кличе: — Тато! — і ручки маненькі
простягає до мене воно.
Ти не плач. Ось повернеться ненька,
в неї збори сьогодні в ІНО.

Ти не плач і дрібними зубами
не гризи ти цигарку мою.
Не покину твоєї я мами,
бо її я так юно люблю.

Вітер листя ганяє у сквері,
я синочка підкинув: агов!
Скоро будеш і ти піонером
і казати, що завжди готов.

Наші дні осеніють ласкаво,
наче сонячний блиск на ріллю.
Я червінців візьму в Держвидаві
і тобі черевички куплю.

Моє серце лежить у колисці,
це ж моя, ця маленька рука.
Уночі шелестить мені листя,
та синочка воно не зляка.

1924

СОН

Опівночі б'ють барабани
в розстріляне серце моє,
встають над Москвою тумани,
і Ленін із гробу встає...

Встає він, гроза капіталу,
іде крізь будинки й стовпи,
іде він в робочі квартали,—
і сніг під ногою рипить...

В обличчя — і синьо, і дзвінко.
Його не зустріне ніхто...
І сонно лягають сніжинки
на темне знайоме пальто...

Де місяця срібний окрасць
на шибки наводить огонь,
в підвали смутні зазирає
примружене око його.

Як завжди, холодні підвали,
як завжди, і злидні, і сум...
І думи колонами стали
в одну нерозривну грозу.

Тремтять од натуги коліна,
а очі — жарини у млі...
І чує він... плаче дитина,
кричить: «Поможи нам, Ілліч!..»

Вітрина. Під його портретом
навколішках хлопчик стоїть,
простяг крізь одежу обдерту
до нього він руки свої.

Заплаче, покличе і слуха,
в очах і благання і гнів...
І взяв його Ленін за руку,
на площу Червону повів.

І там, де огні Мавзолею,
де сумно стоїть вартовий,
з манесеньким хлопчиком Ленін
напроти раптово спинивсь.

Він руку простяг, і з туману
почав наближатися крок...
Яка там примара, омана?..
Повіяло подихом гроз?!.

Ідуть... І червоні знамена
над ними поникли чолом.
О, скільки вас в бою шаленім
за нас, за Комуну лягло!..

Багнети, шаблюки, мов сонце,
мов зорі, на траурну путь...
Гримлять батареї, червонці [1],
За ними будьоннівці йдуть...

---

[1] Червонці — червоні козаки.

Колони, між них — командири,
так чітко команда дзвенить!..
А північ задумалась сіро,
і дивляться зорі на них...

Показує Ленін очима
знайому для них тільки путь.
Без ліку ідуть вони мимо
й пошану йому віддають.

Проходять розстріляні з Лени,
з заводів і фабрик ідуть...
Задумався з хлопчиком Ленін,
обличчя в сльозах, мов в цвіту...

З Парижа ідуть комунари,
між ними і діти, й жінки...
На лиця, мов відблиск пожару,
кладе золоті язики...

І сніг під ногами червоний,
немов розплескалась зоря...
Проходять сумні батальйони,
й під місяцем рани горять...

Заснув вартовий Мавзолею,
прикладом об чобіт не б'є.
Стоїть і пригадує Ленін
огненне минуле своє...

Пригадує шумні наради,
підпілля, робочі гуртки,
як вчив він боротись за владу
і ділом і словом дзвінким.

Він бачить... козаки, жандарми
ганяють жінок і дітей:
ту ніч, де світив він недаром
огнем непокірних ідей.

Він бачить... крізь смутні колони,
як брат он стріляє в царя,
як хиляться, падають трони,
крізь ночі собори горять...

Проміння з обличчя не сходить,
і думи за думами мчать...
Од півдня, од заходу й сходу:
Денікін, Петлюра, Колчак...

І зором він далі полонить,
і хоче всю землю обнять.
А мимо проходять колони
і сурми погребно гримлять...

Там постріли, хмари і дзенькіт...
Денікін, Петлюра, Колчак...
А хлопчика пальці синенькі
вчепились в пальто Ілліча.

Проходять сумні батальйони,
між ними Домбровський, Варлен...
І каже їм Ленін промову,
і слуха хлопчисько мале...

І каже їм Ленін промову:
«Вперед, за Комуну, вперед!
Хай кожен ударами крові
живого за серце бере,

хай кожен йому нагадає
на варті, в роботі, у сні,
що треба од краю до краю
Комуни світити огні!»

Хай кожен живе, як в поході,
чекає і кличе її,
бо вже і на заході й сході
нові наростають бої!

І каже з такою любов'ю
маленькому хлопчику він:
«Холодні ці ночі зимові,
спочити вже треба тобі.

А завтра ти людям розкажеш,
хай швидше вперед вони йдуть,
бо наша, навіки вже наша
Комуни осяяна путь».

Під місяцем грає дорога,
на площі Червоній зима...
І хлопчик стоїть, і нікого,
навколо нікого нема...

Нікого, нікого немає...
І хилиться хлопчик на сніг,
лежить він і сонно благає:
— Я хочу до тебе, Ілліч...

Прийди, поможи м'ні, баюне,
щоб я розказати зумів,
як хлопчику снилась Комуна,
як Леніна знов він зустрів!..

1924—1957

ТРАУРНИЙ МАРШ

Сьогодні не з нами наш Вождь,
наш Ілліч,
і йдем ми самі по дорозі.
Але, як і завжди, лунає наш клич
і ворог, як завжди, в тривозі.

Далека нам путь, але ми не одні:
нам світять його заповіти
на полі, в заводі, у шахті на дні...
Комуни ми зоряні діти!

На жовтому Сході народи встають,
скидають ярмо капіталу;
на чорному Півдні гарматами б'ють,
на чорному Півдні повстали...

Хвилюйся, робочих голів океан,
ми Леніна пам'ять лелієм.
Лунайте ж, оркестри, грими, барабан,
бо крок наш і дух наш міцніє!

Ми дня не забудем (нежданий такий...),
товаришу, брате наш милий!
Ридали робочі, гармати, гудки,
коли ми Вождя хоронили...

На наших знаменах був траурний клич:
«Ми ленінці завжди й однині!»
Лежав в гімнастьорці вже мертвий Ілліч,
але, як живий, в домовині...

Ви чуєте, друзі: клекоче, гуде
на Заході, в панському стані...
Туди наші думи. Ми терпим і ждем,
коли там робочий повстане.

Обернемо землю в Комуну, в Едем.
Світи ж нам, червоний маяче!
Ми в край електричний невпинно ідем,
вперед на століття ми бачим...

Нам зорі на чола поклали печать,
і зорі нам світять в дорогу.
А там у пилу на дорозі лежать
руїни розбитого бога.

Так будьмо ж єдині!
Ми — квіти життя.
Ми всі од станка і од плуга.
Сьогодні шануєм ми пам'ять Вождя,
Вождя, і товариша, й друга.

1924—1957

* * *

Цвіте садок.
І дітвора
в алеях обручі ганяє.
А я один.
Сумна пора.
Не видно їй ні дна, ні краю.

Співають птиці в глибині,
вона така спокійна, синя!
І плакать хочеться мені,
немов ображеній дитині.

Душа німа.
Немає сліз.
Подібне іноді буває,
коли увечері в селі
хтось на гармонії заграє.

Вже не піду в колони я
слова і рухи жадно пити.
Нехай другим шумить життя,
кричать авто, дзвенять копита.

Співають птиці в глибині.
Моя ж душа уже в ночі вся.
Далекі дні, щасливі дні,
коли в Артьомівці я вчився.

Червонця шапка на мені
і траур куртки шкіряної.
Далекі дні, щасливі дні,
про вас я думаю з журбою.

О, скільки дум, пісень-огнів!
Життя, як море,— по коліна.
І там я дівчину зустрів,
вона тепер моя дружина.

Її люблю, немов весну,
мов золотий далекий південь.
Продав я куртку шкіряну,
червонця шапку загубив десь.

А небо синє і ясне...
І вже не чуть: «Якого полку?»
Дружина кинула мене,
вона уже не комсомолка.

Як серце б'є!
Чи біль, чи бред...
Чи ця журба лиш од утоми...
Нехай відомий я поет,
але собі я невідомий.

Співають птиці в глибині,
вона така спокійно-синя!
І плакать хочеться мені,
немов ображеній дитині.

1925

З ЦИКЛУ «БІЛОРУСЬ»

1

Стою, і марю, і дивлюся.
І рветься з грудей зорний спів.
Я між лісами Білорусі,
я між болотяних огнів.
Холоне синь. Зоря над гаєм,
не одцвіте вона ніяк.
І дерева в снігу хитає
веселий вітер — «Молодняк».
Стою й ніяк не надивлюся.
У вітрі лине снігу сміх...
Це ж я в білявій Білорусі
з ланів повстання голубих.

2

У Мінську ми. І рух, і кроки.
Очей і зорі, і мечі.
Вгорі годинник ясноокий,
немов у Харкові вночі.
Летить авто все швидше й швидше,
од руху солодко в груді.
О сніг, о радісні обличчя!
Ми — молоді, ми — молоді!
Ще одгора на небокраї,
де промінь дня останній зник,
а вже з-за мурів виглядає
золоторогий молодик.
Співаю я у юнім русі
під шум осніжених гаїв.
Під синім небом Білорусі
я рідну дівчину зустрів.
Ранкова даль і днів буруни.
О каре золото очей!..
І кров вином огненнорунним
по жилах солодко тече.
До серця тисну з теплим болем
я пальці радісні твої.
Завод. Окраїна і поле,
а вдалині гаї, гаї.
Життя моє на зорі лише
і повертається з-за хмар.
Прийшов до тебе з України
смуглявий ніжний комунар.
У полі ми. Ідем у далі.
Немов веселка, сніжна путь,
і на щоках моєї Налі
сніжинки тануть і цвітуть.

Над шумливим і райдужним Сожем
зажурились Полісся гаї.
В небі хмари, як огненні рожі,
як розірвані думи мої.
Вже пройшли революції роки.
Я в минуле з любов'ю дивлюсь.
О моя Білорусь синьоока,
о моя золота Білорусь!
І себе од лапів, од хатини
одірвати не можу ніяк.
Я тебе на степах України
не забуду, кохана моя.
Хай були ми обідрані, голі,
а тепер уже сталось не те.
Буду згадувать вітер у полі
і волосся твоє золоте.
Буду згадувать сосен загони,
таємниці боліт і озер.
О моя Білорусь яснодзвонна,
синьоока моя БРСР!

Білорусі вітер віє.
І летить, шумить авто.
Підійми, кохана, вії,
не побачить нас ніхто.
Задивилася Марія
в неба синю сонну гать.
Тільки щоки червоніють
та сніжинки мерехтять.
Вже її село. Сумні паркани.
Стіни снігом занесло.
Ой село моє кохане,
деревлянеє село!
Вийшли ми. І сніг, і вечір.
Шелестять якісь слова.

Віддаються милі плечі,
тане-в'яне голова.
Вітер щоки нам лоскоче,
напливає, лине тьма.
Зорі — в зорі, очі — в очі,
губи — в губи, нас нема.

1925

КОЛИСКОВА

Люлі, ой, люлі, дитинко моя!
В темнім минулім таким був і я.
    Слухав, як вітер шумить і трава,
    маму — мамунею я називав.
Люлі, ой, люлі, маленький синок!
Місяць поникліий заглянув в вікно.
    Місяць кладе на панелі печать...
    Тільки сюрчки та сирени кричать.
Зараз весна, о дитинко моя,
в місті ж тобі не почуть солов'я,
    в нім тільки брук і ліхтарний огонь.
    Я і люблю й проклинаю його.
Може, тому і пече цим огнем,
що зацвіли ясени над Дінцем,
    що не почую, дитинко моя,
    що не побачу їх більше і я.
Люлі, ой, люлі, маленький синок,
місяць до тебе всміхнувсь у вікно...
    Ти ще не знаєш ні бур, ні ідей.
    Місяць на ліжко намисто кладе,
місяць кладе на подушку печать...
Сяє над ліжком портрет Ілліча...

Буде у нас, мої ручки малі,
не на стіні, а у серці Ілліч.
Місяць за хмари сховався давно...
Спи ж, мій маленький, слухняний синок!

1925

НЕОКЛАСИКАМ

Співайте про царів, вино і навзикаї,
по затишних кутках ховайтесь од життя
і пічкурів ловіть... Вас кожний рух лякає
від того, що пішло в грозі у небуття.

Ми йшли в крові й сльозах на огненні дороги...
Там ешелонів дзвін, розстріли, мури, жах...
Співаєте ж ви так, мов не було нічого
і влада не у нас в порепаних руках.

Чужі для вас гудки, коммольці, піонери,
й не в силі ви піти життю наперекір...
Застиг ваш мертвий зір у мармурі Венери,
вам сниться мертвий Рим —
залізний той Вампір.

Що ж... Марте про Париж і Грецію вивчайте,
дивіться на життя крізь килим і трюмо
та рибочку ловіть... Але назавжди знайте,
що потягти назад себе ми не дамо!

Співайте в тишині про лебедині зграї,
про котиків з верби і про Чумацьку Путь...
До нас мільйони йдуть, вони не те співають
і хочуть не про те із наших вуст почуть.

Чудні вам почуття бунтарства і одчаю,
ви здатні лиш зітхать і марить у півсні...
Але життя не сон... воно не склянка чаю.
Ви мертві вже давно, ви вже давно в труні.

Погребний лише дзвін... над вами все тумани
й вечірньої зорі останній хмарний бред...
О привиди життя!.. Доволі вже омани!
Не по дорозі нам, бо ми йдемо вперед!

В обличчя дим і гул... Кругом залізні реви...
Нема кордонів нам!.. О серце, ще вогню!
Вам не любити так Україну вишневу,
як любим ми її, що йшли на смерть за ню.

Вкраїно!.. Квіте мій!..
Ти в нас, як крик, як рана!..
О, скільки сил дає твоя сумна земля!
Ти, як і ми, вперед!.. в Комуни даль кохану!..
Вся в димі димарів замурзана моя!

Ми молоді, ми п'єм солодку щастя чашу,
що вирвали із рук нерідних, навісних,
що гнали нас на смерть за мертве, за не наше,
що мордували нас під ваш глузливий сміх!

Ми молоді, ясні, наш голос повно грає,
не наздогнати нас,— ми — родичі вітрам!
Лишились вам удки та мрій осінні зграї...
Не по дорозі нам, не по дорозі нам.

Для нас гаї шумлять, з піснями йдуть дівчата,
і трактор золотий у полі ріже путь.
Ви ж одспівали все, нам нічого співати,
і в гулі цьому вас не видно і не чуть.

Так. Не зійшлися ми. Життя для вас не стане
Одкинуло воно ваш непотрібний бред.
Несем ми дію скрізь, співці труда-титана,
не по дорозі нам, бо ми йдемо вперед.

1926—1957

ДНІПРЕЛЬСТАН

Цвіте червона Україна.
Де хвиля в берег б'є дзвінка,
там, де Дніпро гримить і лине,
уже поставила турбіни
міцна робочого рука.

Пороги, вежі, мури, брами...
і от над шумами ріки
спокійні велетні-динамо,
де золотими двигунами
біжать за склом маховики.

Коліс і кроків біганина...
Хто дав розгін?
Який титан?
Могутнім струмом Україну
непереможно і невпинно
веде в Комуну Дніпрельстан.

І день, і дим, і даль, і рими,
бадьорий крок, бадьорий спів...
Шумлять міста... А десь над ними
у небі арками легкими
цвіте мереживо мостів.

Немов пожар на небокраї,
од нього в барвах далина,
то безнастанно і без краю
Вкраїна з домен посилає
моря огненні чавуна.

Кому фантазія і сни ці
в потоці марень і горінь?..
Неначе струни, залізниці
у блиску райдужному криці
біжать у мрійну далечінь.

О, багряніїте, хмар овали!
В руках у нас стихії гать.
Гудуть дроти над полем чалим,
і там, де банди панували,
електропотяги летять.

Вагони рвуть повітря груди,
через мости й ланами мчать.
А за вікном щасливі люди
про те, що є, і те, що буде,
поміж собою гомонять.

У місті синьою юрбою
робітники на працю йдуть.
Кричать гудки, мов сурми бою,
і трактор владною ходою
у полі чорну ріже путь.

Там, де соша привітно лине
в село долиною з гори,
звучить із вікон піаніно,
і у садку за синім тином
веселий гомін дітвори.

Не марно йшли ми до загину,
несли в поля пожежі гнів...
Цвітуть веселкою хвилини,
й старий Славута з України
країну радості зробив.

Сумна коса і зір чудовиї
комусь приснилися давно...
Вишневі губи, чорні брови,
пісні дівочі вечорові
і шум акації в вікно...

Прощальний шум... хіба забуде...
Горить під місяцем мій штик,
і патронташ хрестом на груди...
А за Дінцем в погонах люди,
і зброї дзвін, і плач, і крик...

Не марно йшли ми до загину
на крик розпачливий «війна!».
Немов у лузі та калина,
колись печальна Україна,
тепер весела сторона.

Бушують юрбами майдани,
ясна для кожного мета.
І певний крок гримить і тане.
Міста, міста! Стрункі титани —
побіди зброя золота!

Готові всі завжди до бою.
Лиш гасло здійметься ясне,—
земля застогне під ходою,
і даль грозою світовою
непереможно спалахне.

Які ясні навколо лиця!
То синьоблузники пройшли...
Їх руки в даль, неначе птиці,
вони підвалини із криці
під мур республік підвели.

У вишині плакатів кличі.
В майбутнє путь! В майбутнє путь!
Трамваїв дзвін, гудки, обличчя...
А ніччю клуби робітничі
роями шумними гудуть.

Ми форт міцний зробили з краю:
на мурі мур, на гаті гать...
Прожектор небо розсікає,
і золоті аерозграї
в його промінні мерехтять.

Жаданий день не за горою,
коли повстань ударить ток.
Ідуть полки, і дзвонить зброя,
команда з рою і до рою
рядів хита ритмічний крок.

Ідуть полки. Наказ: «На чати!».
В майбутнє путь, в майбутнє путь!
За ними танки і гармати,
неначе велетні горбаті,
рядами грізними повзуть.

А небо — тихе і безмовне,
на ранок — зоряні гаї.
Ідуть полки, й поля бавовни
за ними шумом ніжним, повним
хитають кучері свої.

Команда рве поспулі гони,
ритмічно цокають штики.
На сході полум'я червоне...
І на озброєні кордони
тривожно зорять вороги.

Ідуть полки, нема їм краю,
од них у даль прослалась тінь.
А Дніпрельстан горить і грає,
він рай земний зробив із краю
для щастя інших поколінь.

Шумить Дніпро... Керують люди,
двигтіння сил, глухе, сліпе.
Машини дмуть могутні груди...
СРСР дала це чудо
безсмертна воля ВКП.

В росі Тарасова могила,
навколо — криця і чавун...
Спокійно спи, поете милий,
вже простягли над світом крила
міцні республіки комун.

В бетони й сталь наш край закутий,
нам не страшний ворожий стан.
Минуло «Бути чи не бути?».
Над синню буйного Славути
про це вирує Дніпрельстан.

1926

* * *

Падають сніжинки лагідно і млисто
на моє обличчя, на сліди мої.
І уже здається, ніби я не в місті,
а навколо мене все гаї, гаї.

Що це? Може, сниться?
Десь дзвенять трамваї...
Що це? Може, сниться? Десь авто загув...
Ні, це тільки вітер дерева хитає,
та сліди глибокі ззаду на снігу.

Де ж мій сон, де дійсність? В чоло чорні віти,
поміж ними сонця на стволах печать...
...Шум юрби навколо, наче в лісі вітер,
на панелі кроки радісно звучать.

Я іду до клубу. Над столом червоним
«Що зробив?» — спитають очі Ілліча.
І скажу йому я, що ходжу в райшколу,
що до нього тільки мої думи мчать.

Усміхнуться очі. Й слухати я стану,
що до нас говорить у листі ЦК.
І здається, чоло... моє чоло гладить
ніжна і прозора Леніна рука.

1927

КОМСОМОЛЕЦЬ

Балада

...Бій одлунав... Жовто-сині знамена
затріпотіли на станції знов...
І до юрби полонених
сам курінний підійшов...

Аж до кісток пропікає очима...
Хлопці стоять перед ним, як мерці...
П'яно хитається смерть перед ними,
холодно блима наган у руці...

— Є комсомольці між вами!.. Я знаю!..
Кожного кулі чекає печать!..—
...Стиснуто губи в останнім одчаї,
всі полонені мовчать...

— Всі ж ви такі, як і я, чорнобриві!..
Жалко розстрілювать всіх!
Гляньте навколо... і сонце, і ниви...—
Відповідь — сміх...

— Ну, так пощади не буде нікому!..
Вас не згадає замучений край!..—
Вийшов один... і сказав курінному:
— Я — комсомолець!... Стріляй!..

1927

* * *

Коли потяг у даль загуркоче,
пригадаються знову мені
дзвін гітари у місячні ночі,
поцілунки й жоржини сумні...

Шум акацій... Посьолок і гони...
Ми на гору йдемо через гать...
А внизу пролітають вагони,
і колеса у тьмі цокотять...

Той садок, і закохані зори,
і огні з-під опущених вій,
од проміння і тіней узори
на дорозі й на шалі твоїй...

Твої губи — розтулена рана...
Ми хотіли й не знали — чого...
Од кохання безвольна і п'яна,
ти тулилась до серця мого...

Ой, ви, ночі Донеччини сині,
і розлука, і сльози вночі...
Як у небі ключі журавлині,
одинокі й печальні ключі...

Пам'ятаю: тривожні оселі,
темні вежі на фоні заграв...
Там з тобою у сірій шинелі
біля верб я востаннє стояв.

Я казав, що вернусь безумовно,
хоч і ворог — на нашій путі...
Патронташ мій патронами повний,
тихі очі твої золоті...

Дні пройшли... Одлетіла тривога...
Лиш любов, як у серці багнет...
Ти давно вже дружина другого,
я ж — відомий вкраїнський поет.

Наче сон... Я прийшов із туману
і промінням своїм засіяв...
Та на тебе, чужу і кохану,
я і славу б свою проміняв.

Я б забув і образу, і сльози...
Тільки б знову іти через гать,
тільки б слухать твій голос — і коси,
твої коси сумні цілувать...

Ночі ті, та гітара й жорстокий,
може, сняться тепер і тобі...
Сині очі в моєї дружини,
а у тебе були голубі.

1927—1957

СОНЕТ

Люблю тебе, доба переходова,
за смутний вид, за зломи, за огні —
за рух юрби і за огненне слово,
за владне «так» і непокірне «ні»...
Але і край Прийдешнього чудовий,
де б я не був, все видиться мені...
Про це веду я з зорями розмови,
коли все спить в вечірній далині.

Життя моє! Тобі мій дар любові,
це ж ти цвітеш у квітці, в комашні...
Коли умру, чи доведеться знову
в твій океан улитися мені?..
О даль моя! О горизонтів зови
в вечірній час солодкої розмови!..

1927

У МІСТІ

Тане день на серці пелюстками.
Шум осінній, дзвоне золотий!
Вже не давить груди мені камінь,
я дійшов, долинув до мети.

Я забув, яка вже синь над гаєм,
що цвіте і пахне в тім гаю.
І чим дужче місто проклинаю,
тим сильніше я його люблю.

Журавлів вгорі прощальні зграї,
а в лице — авто і трамів дим.
Без мети по вулицях блукаю,
без вина п'янію од юрби.

Всі шляхи до тебе, юна еро,
як забуть огонь твого лиця?!
Ці шляхи — коммольці, піонери,
ці шляхи — поема без кінця.

«Не ходи,— казала мені мати,—
прийде день і кари її каяття»...
Де ж він, той, що може одрубати,
одірвать поета од життя?

Я ходжу щасливий од тривоги.
Ми — гроза і тронів, і корон,
ми — частина руху світового,
я — Комуни юний електрон.

Ой, колись на громи Перекопу
йшли полки на огненних путях,
а тепер ларками й церобкопом
ми нове будуємо життя.

Перейдем кордони, межі й грані,
завоюєм те, що буде там...
О моя поезія повстання,
золота поезія Труда!

1927

* * *

Білі акації будуть цвісти
в місячні ночі жагучі,
промінь морями залле золотий
річку, і верби, і кручі...

Будем іти ми з тобою тоді
в ніжному вітрі до рання,
вип'ю я очі твої молоді,
повні туману кохання...

Солодко плачуть в садах солов'ї,
так, як і завжди, незмінно...
В тебе і губи, і брови твої,
як у моєї Вкраїни...

Ось вона йде у вінку, як весна...
Стиснулось серце до крику...
В ньому злилися і ти, і вона
в образ єдиний навіки.

1927

* * *

Тебе любив, як вітер небо,
в огні сумнівів і образ.
Нащо ж закохану із себе
ти удавала кожний раз?..

Тебе любив, як вітер рожу,
в солодкій тузі, у журбі...
Але нещирості не можу
простити навіть і тобі.

Ти не любила... Час останній...
Який же біль, який же біль!..
Та за ілюзію кохання
навіки вдячний я тобі.

1927

* * *

Пам'ятаю, вишні доспівали,
наливались сонцем у саду.
На прощання ти мені сказала:
«Де б не був, а я тебе знайду...»

І у тьмі од муки, од утоми,
де розстріли і любов до дна,
часто бачив профіль твій знайомий
я на фоні жовтого вікна.

Тільки сниться огненне минуле...
І не знаю, чому я живий...
Чому злився з орудійним гулом
голос свіжий і наївний твій?!

І сьогодні вишні доспівають
у саду од сонця і тепла.
Як і завжди, я тебе шукаю,
та мене ти й досі не знайшла.

1928

МАРІЯ

Зеленіють жита, і любов одцвіта,
і волошки у полі синіють.
Од дихання мого тихий мак обліта,
ніби ім'я печальне — Марія...

Ми з тобою одні. Ми у полі одні.
Ти стоїш перед мене, як вечір.
Я дивлюсь на заплакані очі твої,
на покірно нахилені плечі...

В небі хмари біжать...
може, буде гроза?!
Зацвіли блискавиці над гаєм...
Я не можу сказать, я боюсь розказать,
що тебе я уже покидаю...

Що я можу?.. скажи...
Мої дні, мов хрести,
я не мав і нічого не маю.
Ти стоїш і мовчиш...
тільки вітер тремтить,
на плечі твоїм шаль підіймає...

Зеленіють жита, і любов одцвіта,
і волошки у полі синіють.
Од дихання мого тихий мак обліта,
ніби ім'я печальне — Марія.

1928

* * *

Скільки днів пролетіло над нами!
Серце тугою темною б'є...
Я дививсь у вікно з козаками
в соромливе обличчя твоє.

Як любив твоїх пліч я овали!
Пам'ятаєш — ярок... сіножать...
А коли ми на фронт виїжджали,
ти не вийшла мене проводжать.

Ой, гули над сумними лапами
невблаганні удари гармат!
Скільки днів пролетіло над нами,
нам тепер не вернутись назад.

В твоїм серці нічого немає,
ти давно одружилась з другим.
Я ж волосся твоє пам'ятаю,
шуми листя над ганком твоїм.

Я нічого уже не бажаю.
Тільки спомини встануть рої,
як чужі мені очі засяють,
так похожі на очі твої.

Це ж твоє наді мною усюди
нахилялось обличчя ясне...
Я ніколи тебе не забуду,
хоч давно ти забула мене.

1928

* * *

Небо хмарне, вогке, наче з вати,
у дощовій завісі село...
Як бадьоро мені заспівати,
щоб це щиро було?..

Так обридли заплакані рими,
гей ви, гони, гаї!
Щоб пісні мої стали новими,
як налагодить струни мої?..

Сонні верби... привітна розмова...
Синій місяць у дзеркалі вод...
Там гудки заливаються знову
і лунає завод.

На знайомую стежку до тину
я не гляну тепер і на мить...
Там під вітром печальна шипшина
про минуле на сонці шумить...

Хай шумить... я вже суму не хочу.
Кинув серце я нашій меті.
В мене карі, задумані очі
і зіниці у них золоті.

В полі вітер регоче і лине.
Більше, пісне моя, не ридай.
Україно моя, Україно,
революції зоряний край!

1928

МИТЬ

Одлітай, омани гать.
Я живу — для мене мить.
Хочу кожного обнять,
хочу кожного любить.

Ми в порожньому гаю,
повні золота стежки.
Окриляє юнь мою
дотик милої руки.

Вітер...
    трави в тумані...
Та мені на них не жаль.
Бо в лице, немов у сні,
б'є твоя пахуча шаль.

Що таке...
    В тумані гай.
і не видно стало трав...
Тепло глянула: «Прощай...»
Я ж нічого не сказав.

На заплаканій землі
я давно до всього звик.
Десь у небі журавлів
одліта покірний крик.

1928

* * *

Шумне місто скажено вирує,
я іду повз будинок «Вістей»
і в вікні, де редактор працює,
вже не бачу блакитних очей.

Був Еллан... А тепер немає,
і без нього я думи сную.
Як і він, я не все проспіваю
про Комуну незнану мою.

Сніг ляга на вечірні панелі...
Перед мене могила чи мур?!
Знаю, прийдуть нові менестрелі,
тисячі невідомих Сосюр.

Залунають на спів їх дзвінко
довго плески закоханих рук...
І впаду я, самотня сніжинка,
на холодний, наїжджений брук.

Десь годинник прощально затінька...
Упаду...
        і не жалко, що мла...
Я хотів би, щоб тая сніжинка
п'ятикутна сніжинка була...

1928

* * *

Це було на острові Цейлоні,
де цвітуть веселкою гаї.
Цілував вузькі мої долоні
ватажок із племені Аї.

Обережно брав мене за груди,
заливався з радості плачем...
І тремтіли стріли у отруті
за його нахиленим плечем...

А коли на сходи пароплава
я зійшла... О море, о любов!..
Як його не кликала, не звала,
ватажок за мною не пішов.

Це було на острові Цейлоні,
де цвітуть веселкою гаї.
Не цілує вже мої долоні
ватажок із племені Аї.

1928

ОСІНЬ

Чорний ворон сидить на могилі,
де до міста наїжджена путь.
Обтрусили вже яблуні білі
і картоплю із поля везуть.

Жовте листя, оголені віти,
синій холод іде з вишини...
По капусниках бігають діти
і солодкі їдять качани.

Там, де верби, тини і тополі,
по ночах замерзає вода,
і так сумно в холодному полі
телефонні гудуть провода.

Скоро зійдуться хмари у сині,
дощ поллє на поля золоті,
й буде гарно у ночі осінні
кукурудзу пекти на плиті.

1928

МАТИ

Вже засохла ворожая кров
там, де вітер над рейками віє,
відкіля я до міста прийшов
оспівати Комун індустрію.

Де вагонів багряна змія,
край села, із низенької хати
вийде мати смуглява моя —
буде сина свого виглядати...

Буде ждать — вся покора й печаль...
Над чавункою хмарами — зграї...
Пролітають вагони у даль,
та мене в тих вагонах немає.

Наплива на зіниці туман...
Мамо, мамо!.. Не плач, не треба!..
Твій Володька, Комуни боян,
не забув Донеччини неба.

Зацвітуть Україна і Русь
після днів світової побіди,
і тоді я додому вернусь
у крейдянім кар'єрі робити.

Буде так, як хотіла ти.
Тільки зараз не клич... Не можу...
Кида час червоні цвіти
в мою душу, на промінь похожу...

Як далеко до яблунь, озер...
До дівчат, що вміють любити!
Друга мати у мене тепер —
революція... всього... світу!

(1927)

САД ШУМИТЬ

Знову ти?! О люба, чи не сон це?..
Як колись, до тебе я прийшов.
Золотими літерами сонце
на панелі пише про любов...

Ми йдемо, і шумною юрбою
заливає серце, наче спів...
Над тобою, ніжною тобою,
наче крила білих лебедів...

Ні, це сон, це сон... Тебе немає.
Тільки біль самотній і терпкий...
Синій вечір тоскно догорає,
заливає кров'ю вітряки...

За тинами цокають копита,
завмирають глухо на мосту.
Сад шумить...
Вікно моє розкрите...
Пахнуть медом яблуні в цвіту.

Десь далеко відблиски червоні,
мов огні на тихому льоду.
Взяв лице в холодні я долоні,
і дивлюсь, і слухаю, і жду...

Мов крилом, майнуло наді мною,
і здалось, примарилось мені,
наче ти печальною ходою
десь пройшла у білому вбранні.

Сіє зорі неба синє сито,
тихо ллється споминів вода...
Сад шумить...
Вікно моє розкрите...
І в кімнату місяць загляда.

1928

* * *

Далеке місто повітове,
і карусель, і степ, і сни.
Чи ти згадаєш чорні брови
і зір його ясний-ясний...
в далекім місті повітовім?..

Ти пам'ятаєш, над багнетом
схиливши чоло, він стояв?..
Його шинель, криві штиблети,
а в небі шум і крики гав...
Ти пам'ятаєш, над багнетом?..

Шумить тополя біля ганку.
Ніхто ще згадки не зборов.
Далекі трави, хмари, ранки,
його записки, в них любов...
Ти пам'ятаєш, біля ганку?..

О, як дивився він востаннє,
які слова тобі казав!
Наївний час... сухе прощання,
його корзинка і вокзал.
О, як дивився він востаннє!

Його слова, його пісні,
де тьма, розстріли й ешелони...
і образ твій над ним у сні,
як на щоці сльоза солона
в розлуки час... сльоза по ній.

І тоне згадка, ніби дзвін...
Зустрілись ви, о час печальний.
Нащо побачив в тебе він
на пальці перстень обручальний?!
І тоне згадка, ніби дзвін...

Хіба коли забуду я,
як плакав він, мій чорнобровий,
як він на станції стояв
в далекім місті повітовім?..
Хіба коли забуду я?..

Ніхто ще згадки не зборов.
Вона, як смерть, нема її краю...
Моя душа — на крик, на кров,
у тузі Дантовій конає...
А роки їдуть...
і все минає...
Та не мина моя любов.

1928

* * *

Уже не сню я про бої,
про погляди імлисті.
Життя зриває дні мої,
неначе вітер листя.

Ходжу і марю. Зблід і вщух.
О дум осінні зграї!
Люблю юрби я шум і рух,
у нім я потопаю.

Все усміхаюсь я огням,
вони, як зорі-мрії...
Здається, я чужим життям
живу і пломенію.

Я у небеснім молоці,
я в вітрі молодому,
я — скрізь, я в дівчині оцій,
я в візникові цьому.

Уже в осінньому цвіту
в садах трави килими,
і люди з теками ідуть
все мимо, мимо, мимо...

Іде, пливе юрби змія
без ліку і без краю...
Між них і дівчина моя,
якої я не знаю.

О сонце!.. Я в твоїм меду
над мукою, над брудом.
Нехай і сум,— а я іду
і усміхаюсь людям.

1928

ЛІГ НА ВЕРБИ ОГОНЬ ЯНТАРЯ

Синій вітер, посадка, село.
Я чекаю чогось, я притих...
Наче серце моє розцвіло
і промінням під ноги лягло
у хитанні дерев золотих.
Я чекаю чогось, я притих...

Розливається синяви муть,
ліг на верби огонь янтаря.
Десь дівчата з роботи ідуть,
в небі пісня стоїть, як зоря...
Розливається синяви муть.
Десь дівчата з роботи ідуть.

І так тихо, так сонно кругом.
Тільки пісня за серце бере...
Знов лице дороге за вікном
у прощальному шумі берез...
Там сплелися і шлик, і шолом...
І так сонно, так тихо кругом.

Я по стежці знайомій іду...
О чекання і споминів яд...
У вечірнім липневім саду
я по стежці знайомій іду.
Сад шумить, ой шумить мені сад...
Не вернутись ніколи назад.

Дні ідуть, пролітають літа,
стануть сивими брови мої...
Одлетять у далекі краї,
наче казка моя золота,
недоспівані співи мої...
Одшумлять, як у осінь гаї.

Пригадаю посадку, село,
тумани і між вербами сміх...
Перші промені співів моїх
в час, як серце моє розцвіло...
У хитанні дерев золотих
перші промені співів моїх.

Тишина у кімнаті моїй.
Я дивлюсь з-під опущених вій,
як цвіте за вікном далина.
У кімнаті моїй тишина...
І душа — як ставок золотий,
тільки споминів хвилі по ній...

1928

КРИВОРІЖЖЯ

Поле та поле, та вітер,
вітер, як плач дітвори...
Іноді гори кварциту
і одинокі копри.

Лунами вибухи дальні
рвуться, мов вигуки злі.
Линуть глибокі копальні
в серце залізне землі.

Серце тремтить і зітхає
дзвонами кайла і плит,
в ньому продольні безкраї
рве без жалю динаміт.

Лине у тьмі неозорій
праці напружена путь,
лампочки Вольфа, як зорі,
там під землею цвітуть.

Чуєш, свистять копогони
дико і радо в імлу,
й кліті, з рудою вагони
мчать без кінця по стволу...

Залпами вибухи дальні,
і в неозорій імлі
линуть нестримні копальні
в серце залізне землі.

1928

ЧОРНІ ТРОЯНДИ

Од розп'ятих на небі долонь
вікна
вечірні
в багрянім іней.
Кидаю
на сучасності вогонь
чорні троянди
душі моєї.
Серце,
свої перебої покинь,
туго
не стукай в скроні.
Чорні
згортаються пелюстки,
обертаючись
на червоні.
Крізь нестримні
полум'я й дим
світять літери в муках ідеї,
пелюстки — як пожовклі листи,
в них вся повість душі моєї.
Я в огонь цей не марно прийшов,
що в обличчя шумить і клекоче.
І здається, у мене знов
шістнадцятилітні очі.
Сміх мій теплий, дзвінкий,
і летять моїх дум лелеки
в те село, що за ним вітряки
синіють, як птиці далекі,
де дитинства одквітла сіянь,
де немає асфальтів і бруку,
де старенька бабуся моя
виглядає свого онука.

В морі зморщок обличчя її,
моя доля її тривожить.
Сто два роки бабусі моїй,
і вона вже й ходить не може.
У вікно — вечірня блакить
і двигтіння заводу шалене.
А бабуся на ліжку лежить,
все чекає листа від мене.
Рідна, дальня,
твоя в мені кров.
Пам'ятаєш той вечір над нами,
коли ти,
як в повстанці я йшов,
годувала мене пиріжками
і хрестила мене,
щоб не згинув в бою,
щоб вернувся до тебе крізь дими,
і лахматую шапку мою
поливала сльозами дрібними?
Ніч була від пожеж золота,
повна пострілів і тривоги,
коли зняв я з шиї хреста,
що дала ти мені в дорогу.
Роки йшли крізь мороз і вітер,
на полях не стихало, гуло...
Лютували махновці-бандити,
коли знов я прийшов на село.
Тихі сльози, слова, поривання,—
передать а чи можна їх зміст?
Я тобі відповів на питання,
що давно вже я комуніст.
І сьогодні, в цей вечір іскристий,
не забуть мені слів тих твоїх:
«Значить, гарні вони, комуністи,
раз пішов мій онучок до них».

Серце б'ється, і в горлі — клекіт,
губи кривляться в плач і в сміх...
Як я мало бабусі далекій
посилав з гонорарів своїх.
Туманіє образ бабусі...
Крізь небажані сльози рясні
я на чорні троянди дивлюся,
що горять у потужнім вогні.
Хай горять, я палю їх свідомо,
і з трояндами цими нехай
пропадають сумніви, утома
й марних слів непотрібний одчай!
Щоб не знати ні злиднів, ні бруду,
щоб загинув минулого слід,
нам потрібні залізні люди
в цю епоху
великих
робіт.
Це в повітрі, це з думами бродить.
Та не скажуть мені, я клянусь,
що потрібно співать лиш заводи
і забуть про старенькиx бабусь.
Тих бабусь, що як верби похилі
над ставком
у зажурі німій,
тих бабусь, що, по серце в могилі,
світ вітають новий.
Розпливлися вечірні долоні,
й мені в душу у дзвоні пісень
замість чорних троянди червоні
повертає
сьогоднішній
день.

1931

ХАРКІВ

Харків, Харків, де твоє обличчя?
П. Тичина

Як гармати в полі одлунали
і на рейках засохла кров,
я в твої гомінливі квартали
початківцем смуглявим прийшов.

В перспективі вулиць безсонних
ліхтарів ще не квітнув інéй,
лиш гриміли мостами вагони,
що з твоїх вилітали грудей.

Був я босий і ніжний, як личить
тим, що йшли на полотна заграв.
І на кожному кроці обличчя
робітниче твоє відчував.

Я з махорки курив «сигарети»,
що до них ще на фронті звик.
І в ЦК мені видав штиблети
і мандат на пісні більшовик.

Харків, Харків, на пера багнети
ми змінили в ті сонячні дні,
щоб лунали на шпальтах газетних
молоді переможців пісні.

Харків, Харків, і я був солдатом
і про тебе пісень лив огонь,
хоч не міг ще як слід передати
більшовицького змісту твого.

У піснях про задимлене небо
не одну збив я пару штиблет.
Але раз подивився на тебе
український великий поет.

Подивився на тебе дитинно,
тихим зором під крилами брів.
Над його головою годинник
жовтим оком байдуже горів.

Цокотіли у тьмі тротуари,
люди йшли, наче тіні, німі...
А поет все стояв і все марив
силуетом, розп'ятим у тьмі.

Він стояв, і летів він неначе
(ніжний, ніжний, тонкий силует...).
І обличчя твого не побачив
український великий поет.

Він крізь диму розвіяне клоччя,
що летить од заводських заграв,
лиш побачив Донеччини очі
і очима твоїми назвав.

А в тобі не побачив нічого,
наче ти провалився і щез,
хоч дивились уперто на нього
ХТЗ, «Серп і молот» і ДЕЗ.

Їх не бачить поету не личить
в урядовців нервовій юрбі.
Не в Донеччини тільки обличчя,
а обличчя твоє і в тобі.

Весь у димі, в електрики зливі
робітниче лице ти зберіг.
Одступають поля полохливі
перед тиском кварталів твоїх.

Не дієзи цвітуть, не бемолі,—
то залізо залізо гризе,
то в колишньому дикому полі
корпусами встає ХТЗ.

Над верстатами бризками крові
іскри криці, електрики спів...
і з конвейєра сходять готові
трактори для колгоспних ланів.

В цій грозі день один за сторіччя,
і, як смерть для далеких антант,
в дивні лави фортець п'ятирічки
скоро стане турбінний гігант.

На твої робітничі долоні
задивився, закоханий, я.
Бо гудуть і в серцях, і в бетоні
золоті заповіти вождя.

Вийду, вийду на ріг я і стану,
подивлюсь на розгойдану путь,
як залиті асфальтом майдани
ліхтарями янтарно цвітуть,

як столиця звитяжно клекоче
в золотому змагання огні.
І Донеччини й Харкова очі
в зір єдиний злилися мені.

Харків, Харків! Не крові то клекіт
в жилах солодко й радісно б'є,—
ще під громи гарматні далекі
я побачив обличчя твоє.

Серце в ребра гримить, як у грати...
Ех, якби-то, якби-то я зміг
більшовицький твій зміст передати
у рядках кострубатих своїх!

1931—1937

МАРІЇ

Якби помножити любов усіх людей,
ту, що була, що є й що потім буде,
то буде ніч.
Моя ж любов, як день,
не знають ще чуття такого люди.

Якби зібрати з неба всі зірки
і всі сонця з усіх небес на світі,
моя любов горітиме яркіш
за всі сонця, на тисячі століттів.

Якби зірвать квітки з усіх планет,
що вітер їх під зорями колише,
моя любов пахтітиме міцніше
над квіти всі крізь років вічний лет.

Якби зібрать красунь усіх віків,
повз мене хай ідуть вони без краю,
Марії я на них не проміняю,
ні одній з них не вклониться мій спів.

Хай очі їх зіллються в зір один,
і в серце зір цей буде хай світити,—
зачарувать мене не зможе він,
твоїх очей йому не замінити.

З яких зірок злетіла ти сюди,
така ясна, що спів про тебе лише?
Світи ж мені, світи мені завжди
над зорі всі, зоря моя єдина!..

1931

ЗНОВ СЕЛО

Знов село. По блакитному трапу
сходить сонце над маревом нив.
Я в пальті і у фетровій шляпі,
де колись у свитині ходив.

Де колись неповторного літа
одягнув я, смуглявий юнак,
коли став на заводі робити,
не свитину, а теплий піджак.

Роки йшли силуетами станцій,
що мигали на фоні заграв,
коли я гострооким повстанцем
на шинель піджака проміняв.

А коли одлунало й багнети
ми змінили на пера, тоді
я купив в церобкопі штиблети,
став ходити у шляпі й пальті.

Я життя вже заповнив анкету,
приза першого взяв у бою.
І смуглявим, і ніжним поетом
перед огнищем рідним стою.

Як колись, в цей провулок, садами,
я повз верби пройшов, через гать...
Та не вийдуть мене біля брами
ні сестра, ні Сірко наш стрічать.

Вмер мій батько. І брата не стало.
Сплять вони під хрестом край села...
Нашу хату давно поламали,
ту, що нашою і не була.

Щоки чують, як котяться перла,
тихі й теплі... Вертатись пора.
Санітаркою юною вмерла
од плямистого тифу сестра.

Друга вмерла недавно від раку.
Скільки сліз я за нею пролив!
А старого й глухого собаку
від жалю я з нагана забив.

Ось і школи знайомої мури,
і до мене біжать школярі...
— Це — поет наш, Володька Сосюра! —
Їх усмішки — мов квіти зорі...

— Чом це ти одягнувся буржуєм?
Одяг цей не приносить добра...—
Мені «Зиму Червону» цитує,
критикує мене дітвора.

Вийшов вчитель... Згадки—як намети...
Ми говорим про те і про те...
— Я не знав, що мій учень поетом,
українським поетом зросте...—

каже він. Запалив я цигарку,
вчитель — теж. Скільки споминів, слів!
Як колись я від нього потайки
цигарки в час перерви курив...

Марив буть я тоді інженером,
вийти з бруду на сонячний шлях...
Бив з рогатки собак і за пера
біля школи ходив на руках...

Попрощалися. Дощ уже крапа...
Марив я... Як давно це було...
Що вернусь я в пальті і у шляпі
з гомінливого міста в село...

Ах, ви мрії, ви милі, дитячі,
як обличчя за дальнім вікном...
Над селом небо осені плаче.
Дим заводу пливе над селом...

Працювать, працювать, безумовно!
Кожній хвилі нема ж вороття!
Ні! Я зовсім іще не заповнив
золотої анкети життя.

1932

МАРІЯ

Задуманий вітер над городом віє,
ідуть перехожі невпинним прибоєм,
і я поміж ними йду, повний тобою,
горять ліхтарі, мов шепочуть:
Маріє!..

І солодко серце стискає і мліє,
мов сон мені дивний, невиданий сниться...
І хочеться в небо злетіти, мов птиця,
де блимають зорі далекі:
Маріє!..

І пісня в душі наростає і спіє,
мов вирватись хоче нестримно на волю...
Весна вже прийшла, та дерева ще голі,
й гілля наді мною шепоче:
Маріє!..

Десь море на півдні шумить і синіє,
там даль не така, як у нас, на Вкраїні.
Стоять кипариси, стрункі і незмінні,
і хвилі під ними шепочуть:
Маріє!..

Іду, поспішаю, мов крилами мріє
зоря перед мене в простори щасливі...
А губи шепочуть в блаженнім пориві
для мене єдинеє ім'я:
Маріє!..

1933

ЛІ

Навколо вітер свище,
і в небі хмари злі...
Сидить на пожарищі
маленький хлопчик Лі.

Японці вбили тата,
спалили все село.
Людей від кулі ката
багато полягло.

Далеко десь од станцій,
з зірками на чолі,
живуть в горах повстанці,—
й до них зібрався Лі,

щоб відплатить за тата,
за себе і за всіх,
хто ще ярмо прокляте
не скинув з пліч своїх.

І він пішов полями,
де шум холодних трав,
і місяць білі плями
йому під ноги слав.

Минав далекі хижі,
де стрілянини жах,
і од японців хижих
ховався у ярках.

Од мороку німого
пливли тривоги й сни.
Світили Лі дорогу
лиш зорі з вишини.

Й далеко там од станцій,
де гори й вітру спів,
братів своїх, повстанців,
маленький Лі зустрів.

Вони зорю червону
несли усій землі
і до свого загону
взяли малого Лі.

І Лі співає дзвінко,
і йде, як всі, вперед.
Японська карабінка
і з зіркою кашкет.

Як зорі, грають очі,
бійцем зростає Лі
в своїй сім'ї робочій
з шахтьорів і кулі.

І знають хай бандити,
що в золоті й шовках:
уже встає над світом
червоний праці стяг.

І хай запам'ятають
ворожі зграї злі:
маленькі Лі зростають
в великих, грізних Лі!

1934

ХЛОПЧИК

У полоні білому, в Одесі,
я згадав: у гуркоті навал
по мосту йшов хлопчик літ на десять
і свистів «Інтернаціонал».

Вдалині хиталися дерева
і синів задумано прибіїй...
Раптом крик повітря полудневе
пронизав наказом гострим: «Стій!»

Грубий крик, і клацання затвора,
і лякливе лопотіння ніг...
Але куля зла і гострозора
перетнула хлопчикові біг...

Перетнула, кинула на камінь,
на гарячий на південний брук...
Кров забила чорними струмками
й розпливлась біля обличчя й рук...

. . . . . .

І коли вечірня позолота
залила загравами квартал,
посинів навік маленький ротик,
що свистів «Інтернаціонал»...

1934

* * *

Ніч міська за вікном. Десь кричать поїзди,
протинає той крик мої мрії.
І на склі, наче відблиск холодний слюди,
янтаревий вогонь пломеніє.

У кімнаті один я з прибоями дум,
п'ю вогні крізь опущені вії.
За вікном літака наближається шум
і поволі у тьмі даленіє.

Рветься пісня в вікно, б'ється птицею в скло
і крилами призивно тріпоче,
мов нагадує серцю далеке село
голубої донецької ночі,

ту шипшину в ярках і той дзвін молотка
по ковадлу, що в кузні над яром,
юність, юність мою, всю в руладах гудка,
коли вперше я став комунаром.

В небі з зір простяглася дорога ясна
і горить, і тремтить наді мною.
Я для пісні вікно розчинив, щоб вона
залила мою душу веспою.

Я ж іще молодий. В жилах кров, як вино.
Зорі, зорі, світіть наді мною!
Розчинив я для пісні і серце, й вікно,
як зіниці для ночі міської.

Знов гуркоче літак... Там безсонний пілот
розвиває невидану скорість
і в холодному морі бездонних висот
мужній край мій підносить під зорі.

Дальній крик поїздів, ніч, і пісня, й літак.
Я не сам. Щастя стукає в двері.
Швидше ж, швидше ввіходь.
І, як радісний мак,
достигає мій вірш на папері.

1935

* * *

Сонце впало птицею за гори,
зоревіє сурми дальній спів.
Я такий же лірик, як і вчора,
в золотому шумі вечорів.

Дерева в саду хитає вітер,
жовтий лист летить до ніг мені.
Як раніше, осінь соковита
викликає спомини й пісні.

Йду додому стежкою вузькою,
вже крізь віти світяться вогні,
парашутна вишка наді мною,
і шумить мотор удалині.

В сяйві зір зі серця пісня лине
під хвилин дзвінкий духмяний біг,
як шумить, цвіте моя країна
від зусиль дочок, синів своїх.

Ми у грозах радісно зростали,
щоб у дні ці сонячні прийти,
де встають антени над містами
і гримлять мостами поїзди.

Лине спів за гори, за озера,
у вогні далекому зірок,
як голівку гладить піонеру
теплою рукою ватажок.

Сад скінчився. Сповнений любові,
я іду по вулиці вузькій.
Лине спів. І над будинком «Слово»
пролітають в небі літаки.

1935

* * *

Сьогодні я такий щасливий,
мов вийшов хлопчиком на шлях,
де сонце наливає сливи
солодким золотом в садах.

Сьогодні я такий співучий,
так гордо й радісно мені.
Крило зорі рум'янить тучі
у голубій далечині.

Сьогодні я такий бадьорий,
од кроків котиться луна.
А наді мною зорі, зорі,
і там, над зорями,— вона.

Сьогодні я такий веселий,
що молодіти хочу знов.
Біжать дроти од міст у села,
а в тих дротах — моя любов.

1935

ЗОРІ

Швидко грудень повіє крилатий,
і простелиться сніг, наче дим.
Ще багато пісень непочатих
у закоханім серці моїм.

Я закоханий в синь океанну,
в свіжий дух, що пливе од ріллі,
а ще дужче — у зорі рум'яні,
рідні зорі моєї землі.

Кожний вечір огонь їх упертий
б'є веселкою з тьмою в борні.
О, ніколи не може умерти
тої, хто вигадав зорі земні!

В кожнім зорі, у серці й над нами
їх огонь, як пожежі вночі.
Зорі ці ми своїми руками
засвітили, в майбутнє йдучи.

Хай же грудень повіє крилатий,
заметелиться снігом, як дим,—
ще багато пісень непочатих
у закоханім серці моїм.

1935

ВІТЧИЗНА

Ти — всі сонця, ти — небо,
у льоті, в боротьбі.
Якої пісні треба
і слів яких тобі?

Велика ти, безкрая,
слова ж мої малі,
такої ще немає,
як ти, на всій землі.

Нехай тобі минуло
однині двадцять літ,—
про тебе слава гулом
летить на цілий світ.

Зірвала, осіянна,
зірки з небес ярких
і в зорі Дніпрельстану
ти обернула їх.

У кожнім серці стала,
як райдуга,— зоря.
Ти ріки об'єднала,
народи і моря.

Твої міста і люди,
твої поля й сади...
Так хто ж із нас не буде
співать тобі завжди!

1937

ЗАЦВІЛИ КАШТАНИ

Зацвіли каштани. Пелюстки проміння
на панелі ронить сонячна блакить.
Гей, ви, далі, далі безкінечні й сині,
як чудесно в світі молодому жить!

Зацвіли каштани. Маї у серці й слові.
Гордо і привітно, пісне, задзвени!
Вулиці веселі, вулиці святкові,
як щасливі ріки в щебеті весни.

Славтесь, наша юність, і сади, її діброви,
і міста, і села, край орлиний мій,
славтесь, наші руки, стяги пурпурові,
що для них навіки кожний серця бій.

Ці полки могутні, танки і гармати,
ці ряди, що ними день і даль буя,
шум гаїв широкий, в небі флот крилатий—
це моя Вітчизна, молодість моя!

Все у ній сіяє: слава і походи,
свист клинків у полі і набоїв спів.
Задивився Київ у дніпрові води,
відбива Славута море прапорів.

Києве, мій Київ, рицар України,
малинове місто юності й пісень!
Зір для тебе квітне, спів про тебе лине
на лани блакитні в цей майовий день,

на моря бурхливі, на високі гори
в сніжному завої, де вітри й орли,
на степів південних сонячні простори,
на міста, що вежі в небо простягли.

Краю героїчний, пісне соколина,
ми розбили бурі вільними грудьми,
підняли ми в лузі журну ту калину,
Україну славну звеселили ми.

Вулиці майові, вулиці святкові
в прапорах і квітах, у хитанні віт.
Хлопці кароокі, юнки чорноброві,
край орденоносний, непоборний світ.

Небо над землею, як весна, привітне,
як над синім ставом пісня солов'я.
В кожнім серці сяє, в кожнім серці квітне
зорями повите партії ім'я.

Зацвіли каштани в пелюстках проміння,
і хитає віти теплий вітровій.
Гей, ви, далі, далі безкінечні й сині,
як чудесно жити на землі моїй!

1938—1958

ЧЕКАННЯ

Тихо. В повітрі — ні руху.
Слів де для пісні знайду?
Падають тепло і глухо
яблука в нашім саду.

В небі печаль журавлина,
в'януть і никнуть цвіти.
Вийду: а обрій — шипшинний,
гляну: а небо — як ти.

Хмарка пливе кучерява,
тихо, як сон, розтає.
Сині під місяцем трави,
вітер — зітхання твоє.

Вдаль простягаю я руки,
слухаю, кличу і жду...
Падають тепло і глухо
яблука в нашім саду.

1938

СЬОГОДНІ

Сьогодні я в морі любові,
душа, як у зорях блакить,
а сніг, наче квіти бузкові,
на вітах каштанів лежить.

Як сон, одлетіли тривоги,
хоч сніг, а кругом солов'ї.
І тисну до серця мойого
я пальці тоненькі твої.

Сьогодні я в морі любові,
у морі любовному я.
Чи в небі зоря малинова,
чи хустка весела твоя?

Зоріє з-під вій оксамиту
твій погляд, закоханий твій.
Як гарно, як сонячно жити
й любить у Вітчизні моїй!

1938

ПІСНЯ ПАРТИЗАНІВ

Над полями гуркіт лине,
дим полями тане.
За Радянську Україну
б'ються партизани.

Утікає крук неситий,
пір'я ронить долу,
буде сонце нам світити,
а панам ніколи.

Посивіла рано в горі,
мати стріне сина.
Тихі води, ясні зорі,
наша Україна!

Блискавиці над горою,
грім за гаєм грюка.
Гей, тримайте, хлопці, зброю,
добивайте крука!

Над полями гуркіт лине,
дим полями тане.
За Радянську Україну
бються партизани.

1938

СКЕЛІ

З моря гнівної пустелі,
в сяйві, в бризках огняних,
хвилі мчать на грізні скелі
й розбиваються об них.

Хай горить, як сонце релі,
нам любові гордий стяг,
щоб і ми були як скелі
в морі шумному життя.

1938

В ПОЛІ

Журавлі прилетіли, журавлі прилетіли,
щоки вітер цілує, голубий, запашний.
Ми за руки взялися. На лице твоє миле
ліг ясного проміння поцілунок палкий.

І проміння, і вітер. У вогні мої губи,
і з промінням і вітром я цілую разом
твоє світле обличчя, неповторне і любе.
І так світло і тихо, так привітно кругом.

Журавлина розмова, за рікою діброва,
хвиля хвилю цілує. Дай же губи твої!
Там далеко-далеко вже зоря злотоброва
крила ніжні простерла на примарні гаї.

А за тими гаями розляглася столиця
і єднає з огнями дальні неба огні.
Ця краса тільки може
в сні дитячім присниться.
У блакитному полі ми з тобою одні.

Тільки даль, тільки трави,
тільки вітер ласкавий,
і в блакиті над нами журавлі, журавлі.
Гей, ви, роки крилаті, гей, життя кучеряве,
в небі зорі чудесні і любов на землі!

1938

СИНІ ТРАВИ

Сині трави. Даль кармінна.
Ріки в тумані.
В сяйві мрійному долини
і огні, огні.

Там мій дім і та шипшина,
що колись я рвав.
Кароока та дівчина,
що любив — не взяв.

Там над гаєм, там над краєм
неба вдалині
рідних птиць веселі зграї
і зірниць огні.

Там за гаєм, за рікою
голубе вікно.
Там стояли під вербою
ми колись давно.

Плачуть струни на гітарі,
срібні, голосні.
Я зміняв на сині карі,
я забув ті дні.

Тільки сниться даль кармінна
в синім шумі трав,
кароока та дівчина,
що любив — не взяв.

1938

ВІЧНІСТЬ

Так тихо скрізь. Ми знов з тобою.
В моїй руці твоя рука.
І пісня дальня за рікою
серця нам солодко стиска.

Од слів простих незнана сила
в липневу лине темноту.
Ти на плече мені схилила
свою голівку золоту.

Мов за спиною в мене крила,
так легко й радісно мені.
Он зірка в небі пролетіла,
погасла зірка в вишині.

І ми погаснемо з тобою,
як зірка ця. Але й по нас
ітиме вічною ходою,
як і тепер, невтомний час.

І так же пісня за рікою
летіти буде в темноту,
і другий буде у другої
голівку гладить золоту.

Він буде чути за плечима
неначе крила огняні,
і так же в темноті над ними
погасне зірка в вишині.

Таке ж над ними буде небо,
що зараз нам із тьми сія.
І він про неї і про себе
подума те, що думав я.

1938

ГРУДЕНЬ

Тепло, затишно в кімнаті,
на столі стоїть вино.
Білий грудень волохатий
заглядає у вікно.

Закінчив давно вже гру день,
погасив огнів мечі.
Мабуть, хоче випить грудень,
щоб погрітись уночі.

Буде стукати до ранку,
щоб його я не забув.
Я вікно одкрив і склянку
в ніч і вітер простягнув.

А в вікно — рука туманна,
очі блиснули у млі.
І пішов хитатись п'яний
білий грудень по землі.

1938

ЛЕНІН

Хай роки проходять без ліку
і пісня прибоями б'є,
у кожному серці навіки
орлинеє ім'я твоє.

Ми грати розбили похмурі
в безсмертних Жовтневих огнях.
Ти вів нас до щастя крізь бурі
і вивів на сонячний шлях.

Вже років багато без тебе
на наших полях одгуло.
Над нами розквітлеє небо,
й до кожного щастя прийшло.

Садами цвітуть небокраї,
пливуть на морях кораблі,
і гордо наш прапор сіяє
на шостій частині землі.

В любові, у гніві, як треба,
злютовані ми, як один.
Гуде на землі і на небі
музика чудесних машин.

Як сонце, що лине над нами
й проміння нам шле золоте,
земля молодими містами
рясніє, шумить і цвіте.

Так линь, моя пісне висока,
як нашого щастя блакить!
Озброєна юнь огнеока
на варті кордонів стоїть.

А сурма до бою покличе,—
за край свій ми станем грудьми.
Це, Ленін, твій пам'ятник вічний –
життя, що будуємо ми.

1939

ПРОЛІСОК

Розтанув сніг. Гаї привітні
шумлять над маревом ланів.
І пелюстки свої блакитні
під сонцем пролісок розкрив.

Я мов тону у морі світла,
зима в душі моїй пройшла,—
й вона, як пролісок, розквітла
під сонцем щастя і тепла.

1939

УКРАЇНА

Дзвін шабель, пісні, походи,
воля соколина,
тихі зорі, ясні води —
моя Україна.

Синь гаїв, поля, світання,
пісня солов'їна,
ніжний шепіт і зітхання —
моя Україна.

І в очах твоїх, кохана,
міниться і лине
сонцем щастя осіянна
моя Україна.

1939

ТИ

Крізь огні, у блакитнім тумані,
крізь вечірню міську каламуть
ти ідеш, і мов квіти весняні
на снігу за тобою цвітуть.

Ти для мене, як вічності небо,
що сіяння нам шле з висоти.
Склав пісень я багато про тебе,
та найкращая пісня — це ти.

1939

* * *

Догорає вечір, квітка пурпурова,
у дзвінках трамваїв, кроках і піснях,
і нечутно лине довга ніч зимова,
довга ніч зимова, чорнокрилий птах.

Дзьоб його довбає квітку пурпурову,
заливає тьмою пелюсток огні.
Тихша дзвін трамваїв, замовкає мова,
перехожих кроки, вигуки й пісні.

Завмирає місто. Тишина і спокій.
Тільки сніг синіє, тільки вітру змах,
і коло будинків ходять одиноко
сторожі, як тіні, в довгих кожухах.

Вулиці безкраї. Порожньо і дзвінко.
Кроки одинокі, ніби серця стук.
І в холоднім небі зорі, як сніжинки,
шлють байдуже світло на замовклий брук.

Де-не-де у вікнах світло янтаріє,
ліхтарі хитливі, тіні без кінця.
В серці пісня спіє. Місто, ніч і мрії,
що мені навіє довга ніч оця?

Скільки їх минуло, цих ночей зимових!
Та навіки в серці тільки ніч одна,—
ніч моя далека першої любові,
ніч моя чудесна, юності весна.

Як тоді шуміли верби над рікою,
як світили зорі, як сніги цвіли...
Од твого волосся віяло весною.
В ніч ту над рікою ми одні були.

Ні човна, ні весел, ні квіток, ні співів,
тільки сніг і вітер, і весна, весна
в двох серцях жагучих, в двох серцях щасливих,
першої любові сповнених до дна.

Місяць над рікою в темному просторі
розливав на гори і на верби ртуть.
От чому для мене тільки сині зорі,
тільки сині очі у житті цвітуть.

Линь же, моя пісне юності й любові,
і весною линьте в серце сніг і мла!
Я за те люблю їх, ночі ці зимові,
що одна з ночей цих щастя принесла.

1939

ВАСИЛЬКИ

Васильки у полі, васильки у полі,
і у тебе, мила, васильки з-під вій,
і гаї синіють ген на видноколі,
і синіє щастя у душі моїй.

Одсіяють роки, мов хмарки над нами,
і ось так же в полі будуть двоє йти,
але нас не буде. Може, ми квітками,
може, васильками станем — я і ти.

Так же буде поле, як тепер, синіти,
і хмарки летіти в невідомий час,
і другий, далекий, сповнений привіту,
з рідними очима порівняє нас.

1939

РОЯЛЬ

Синій місяць химерною грою
опромінив узор на вікні,
і ридає рояль за стіною
про далекі загублені дні.

Од ридань тих заплакати можна.
Що ти, серце моє, замовчи!
Хтось на клавіші душу тривожну
виливає сльозами вночі.

Що згубив ти, чи що ти згубила,
що тривожиш так душу мою?
Звуків цих зачаровану силу
я все дужче і дужче люблю.

Але раптом ридання змінила
пісня щастя, мов сяєво — тінь,
моє серце на огненних крилах
понесла в голубу далечінь.

Гей, ти, доле моя солов'їна,
що колись довго гнана була!
Як радію за ту я людину,
що загублену радість знайшла.

Грай же, грай! Я всім серцем з тобою,
нам життя тільки щастя дає.
І сміється рояль за стіною,
наче чує прохання моє.

1939

ЧИ ВИНЕН Я?

Чи винен я, що колір синій
твоїх очей в душі моїй
й волосся золоте проміння
навік одбилося у ній?

Од них не можу я одвикнуть
і не співать тобі одній.
Чи винен я, що в серці квітнуть
твоя хода і голос твій?

І що про тебе пісня щира
і синню, й золотом сія,
що я люблю тебе без міри,
чи винен я, чи винен я?

1940

ЛЮБЛЮ

Я люблю тебе, друже, за те,
що в очах твоїх море синіє,
що в очах твоїх сонце цвіте,
мою душу голубить і гріє.

За волосся твоє золоте,
за чоло молоде і відкрите.
Я люблю тебе, друже, за те,
що не можу тебе не любити.

1940

* * *

Любіть і боріться за щастя безкрає,
згоріть без останку за край дорогий.
Блажен, хто горить, бо він попіл лишає,
а хто тільки тліє — самий тільки гній.

Борня нам одкрила шляхи пурпурові,
садами Вітчизни цвітуть береги.
Горіть і боріться! Без сонця любові
у серці й природі лиш тьма навкруги...

Горіть і боріться, любіть Батьківщину,
огні свого серця єднайте в бою.
І вам не узнати ніколи загину —
безсмертний, хто любить Вітчизну свою.

1940

Я ЖДУ ТЕБЕ

Я жду тебе, я кличу, літо!
Тобі пісень моїх слова.
Люблю, коли в вікно розкрите
шумлять безжурно дерева.

Люблю, коли нічна знемога
у жили ллється, мов вино,
і з неба місяць круторогий
туманно дивиться в вікно.

Я так люблю той час без краю
і землю теплу й молоду,
коли над квітами зітхає
липневий вітер у саду.

Але далеко ще до літа,
що одцвіло уже давно.
Лиш вітер стукає сердито
в моє зачинене вікно.

1940

ПІСНЯ

Смутний ранок, віти хорі.
Сном здається все кругом...
Дощ надворі, дощ надворі,
мокне пісня під вікном.

Під удари вітру злісні,
що летить над морем нив,
відчинив вікно я пісні,
серце пісні відчинив.

Розпустила пісня крила,
мов негода й не була,
у вікно вона влетіла
і у серці розцвіла.

1940

Я — ТВІЙ

Я — твій, коли зоря над гаєм
на землю гляне з висоти.
Я — твій, як сон на все злітає.
А ти?

Я — твій, коли цвітуть прапо́ри
і йдуть під музику ряди.
Я — твій, коли шумує море.
А ти?

Я — твій, коли на бій останній
помчать нас коні до мети.
Я — твій, я — твій, моє кохання!
А ти?

1940

* * *

І ти прийшла. Я ждав тебе так довго,
мою любов, як зірку, я беріг,
хоч на душі була, як ніч, тривога
і на годинник глянуть я не міг.

Минала ніч, вікно уже синіло.
Не міг я знять пониклого чола.
Яка гроза в душі моїй гриміла!
Я ждав тебе, а ти усе не йшла.

І день настав. Життя шуміло море.
Хотів тебе зустріти я так зло,
і на вустах були слова докору...
А ти прийшла — і серце розцвіло.

І вже нема в душі моїй тривоги.
Зі мною ти. Чого ж мені іще?
О аромат волосся молодого
і тишина задуманих очей!

1940

КРАЮ МІЙ!

Краю мій, тебе у громі броні,
за минуле, сповнене жалю,
я люблю любов'ю міліонів,
кожним стуком серця я люблю.

За сьогодні — співом безтривожним,
що, як сонце, грає на крилі.
Я люблю тебе диханням кожним,
поки буду жити на землі.

За майбутнє, світле і чудесне,
що за нього бій лунає скрізь,
я люблю тебе, моя ти весно,
так люблю, що не спинити сліз.

Квіти скрізь... Ідуть щасливі люди...
Краю мій, тобою повна грудь.
І коли мене уже не буде,
про пісні мої ти не забудь.

1940

II.

ПІСНЯ

Гей, на заході гармати
розорали землю вкрай...
Проводжає сина мати
захищати рідний край.

Руки зморщені на плечі
положила. Скоро в путь...
І в очах її старечих
сльози перлами цвітуть.

А кругом лани крилаті,
даль блакитна і тонка...
І лежить на автоматі
смугла, впевнена рука.

Проводжає сина мати
і шепоче: «Мужній будь!»
А на заході гармати
все гудуть, гудуть, гудуть.

1941

ІДУ

Пил і вітер у обличчя...
Десь Донець, сади, Лисиче,
то мене Вкраїна кличе на кривавий,
смертний бій.
Я лечу туди безсонно, а навколо — гони, гони,
і в блакиті мрійній тоне
край башкирський, степовий.

Де ви, верби і тополі, вечори примарні в полі
і пісні широкополі у багряній далині?..
Незнайомі в небі птиці,
наче сон проклятий сниться,
і душа, як блискавиця, потопає в тому сні...

Я не можу уявити, як це коні топчуть жито
і дзвенять, гудуть копита вражих коней
по містах...
По містах безумців сили,
де зростали ми й любили,
в селах братнії могили,
і в крові до щастя шлях.

Тихі вулиці вузенькі.
Серце біль бере в обценьки...
Я іду на крики неньки, що бороніться од змії...
Кожна хвиля за сторіччя...
Дим і пломінь у обличчя,
то мене Вкраїна кличе на останній,
смертний бій.

1941—1958

* * *

Янтаріє вікно. Ранок, піє когут.
На шибках і квітки, і сніжини,
мов невнані гаї. Моя пісня не тут.
Моя пісня в степах України.

Тінню бродить вона між руїн, як колись,
заглядає у вікна розбиті.
Чорні коси її на вітрах розплелись,
карі очі сльозами залиті.

В сумі бродить вона. Серце сповнює лють.
І гримить її поклик орлиний.
А над нею набої гудуть і гудуть
в партизанських степах України.

1941

ПОТВОРАМ ТЬМИ

Смердючі пси, недолюдки криваві,
потвори тьми, і розкладу, і зрад,
вам не зламать Вітчизни, що у славі
знялась до зір і розцвіла, як сад.

Хай бій гримить,—
все так же пахнуть квіти,
і липне день над жертвами гармат.
Ніколи вам, як сонця не згасити,
не повернуть історії назад.

Сталевих птиць у грізній високості
я чую рев... То йде відлати час.
В полях навік зотліють ваші кості,
не буде навіть пам'яті про вас.

Заснете ви у тьми холоднім морі,
і вся в квітках без вас зітхне земля.
А нам все так же будуть сяять зорі,
безсмертні зорі рідного Кремля.

1941—1958

* * *

В серцях відвага соколина,
і гнів, і лють до хижих зграй.
Під гул гармат хай пісня лине,
нехай звучить про рідний край.

В годині ці, грози і слави,
коли чи вмерти нам, чи жить,
під грім гармат, під гул кривавий
на варті пісня хай стоїть.

Мій край клекоче у пожарі...
Чи ж можу буть байдужим я?
Сталева каска, очі карі,—
такою, пісне, будь моя!

Прослав свій край, лети до неба,
де кулеметів огнепад,
щоб не сказав ніхто про тебе,
що спала ти під грім гармат.

1941—1958

ЛИСТ ДО ЗЕМЛЯКІВ

У посьолках і скрізь по гаях,
у ярах і долинах,
у Донецькім краю, де зростали,
де квітнули ми,
б'ються вдень і вночі непоборні сини України
з морем тьми.

Я звертаюсь до вас, дорогі земляки-побратими,
крізь пожарів злий гук,
крізь удари невпинні гармат,
щоб велику любов передати рядками малими
до усіх, що в цей час захищають
наш зоряний сад.

Я звертаюсь до вас
крізь залиті пожарами гони,
крізь тумани й сніги,
в грізній зміні і днів і ночей:
— Бийте ворога скрізь,
хай в крові своїй чорній потоне
злий нападник під гул,
під розгойданий гул батарей!

Він по вугіль прийшов
на Донеччину нашу кохану
і по кров, нашу кров, наших сестер,
батьків, матерів,
наших любих дітей...
Я звертаюсь до вас крізь тумани:
— Бийте ворога скрізь,
щоб і слід його вітер замів!

Бийте ворога скрізь, непоборні підземні герої,
у кривавих снігах, на глухих перехрестях доріг!

Гляньте, сонце уже засіяло на радісній зброї,
що на ката зняли ваші руки в громах світових.

Все вперед і вперед у полків огняному потоці
йдуть мої земляки там,
де рейок нестримний розбіг,
як тоді, як тоді в вісімнадцятім бурянім році
на бурхливих полях, у гаях і містах гомінких.

Хай же з кулями поруч
летить моє слово смугляве,
в нім любов лиш до вас,
а до ката — ненависть і гнів.
Хай летить моє слово до вас
крізь хитливі заграви,
до моїх побратимів, до любих моїх земляків!

Ми зростали разом, ми невидане в світі
творили,
як шумів і сіяв посадовлений нами наш сад.
Хижий ворог зламать захотів
наші сонячні крила,
наші ниви стоптать, столочити громами гармат.

І бандитів полки, чорні банди, заковані в броні,
з ночі кинув на нас, полонив наші села й міста,
розливаючи крові потоки, густі і червоні,
щоб назад повернуть, у безодні шпурнути літа.

Та на партії клич
встала гнівна моя Батьківщина,
і разючий наш меч почорнів у гадючій крові.
Наша воля жива, наша пісня і слава орлина,
наше сонце сіяє, і весни і ранки — живі!

Дорогі земляки! З вами пісня моя нерозлучна,
як і серце моє, що криваві нитки простягло
в серце кожного з вас,
у любові і дружбі співзвучне,
і летить над Дінцем, де моє розляглося село.

І співає й летить, заглядає у кожну хатину
і між них у одну, що на Кірова мріє горі...
Там матуся моя, що чекає все звістки од сина,
а повз вікна ідуть шахтарі, шахтарі...

Все на захід ідуть на пожари, громи,
на гармати,
на гармати й штики,
щоб ночам не було вороття.
Слава їм у віках! Іменам їх над світом сіяти,
земляків, що несуть у огонь неповторне життя!

Світять зорі Кремля в їх орлиці, розширені очі
і на зброю святу; верби слухають
крок їх твердий,
і з-під криги Донець їм привіти гарячі шепоче,
побратимам моїм, що ідуть на невиданий бій.

Одлунає гроза, блискавиці погаснуть криваві,
знов сади зацвітуть, заспівають в садах солов'ї,
і повернетесь ви, як герої, додому у славі,
дорогі земляки, побратими і друзі мої!

Там, де попіл тепер, де жаліються в небо руїни,
встануть села ясні, загуркочуть міста золоті,
буде кращою ще неосяжна моя Батьківщина,
і не стане вже ніч на її переможній путі.

Дорогі земляки! Через снігом завіяні гори
хай це слово летить, з вами поруч іде у бою,

з вами в лаві лежить,
закладає в патронник патрони,
йде у полі глухім і ваш сон стереже у гаю.

Стільки хочеться вам передать,
розказать, написати,
щоб у кожному слові відчули ви брата любов
і щоб слова цього заглушить не зуміли гармати
на Вкраїні моїй серед кров'ю залитих дібров.

Хай ця пісня іде
з вами в сірій військовій шинелі.
кароока моя, що зродилась в безсонних ночах,
пісня серця мого у шахтарській далекій оселі,
у міста над Дінцем,
де покритий розривами шлях.

Хай крилом голубим витре сльози матусі моєї
і усіх матерів, що сини їх пішли на огні,
щоб шуміла весна
над повитою щастям землею
в нашій рідній, як день, як зоря,
дорогій стороні.

Друзі любі мої! Діти праці і сонця орлині,
вас не марно зростив у вітрах і у зорях Донбас.
Ви, як буря, як меч, і в тилу і на фронті єдині,
як і серце моє, що лиш б'ється любов'ю до вас.

Крізь грозу, що в полях
пролітає кривава й похмура,
крізь тумани й вітри, крізь невидані в світі бої
посилає привіт ваш земляк Володимир Сосюра
й тисне руки він вам. До побачення, рідні мої!

1941

* * *

Я знаю: ми знищимо зміїв,
ми будемо в рідному «там».
«На Київ, на Київ, на Київ»,—
колеса дзвенітимуть нам.

Обличчя зорі ясночоле
засяє у очі мої,
крізь вікна кружлятиме поле
і в димці блакитній гаї...

Вагони у вітрі, у дзвонах,
і верби на вечора тлі,
і люди на шумних перонах,
і щастя вгорі й на землі.

Як радісно дихають груди,
вже блиснув Славута, огні...
Так буде, так буде, так буде,
я вірю, я знаю, не в сні.

. . . . . .

Мов вітер весною повіяв
крізь сніг, що в обличчя нам б'є.
«На Київ, на Київ, на Київ!» —
все стукає серце моє.

1941

ГНІВ

Ні сміху, ні співів, мій друже, не треба,
хай слово багнетом сія!
Палають міста під ударами з неба,
горить Україна моя.
Летить моє серце, де степ і могили,
де квітнуло щастя моє,
де в берег Славута, з журби посивілий,
кривавою хвилею б'є.
І гнів, як пожежа, шумує у жилах,
як грозами сповнений сад...
Одяг на сестер і братів моїх милих
ярмо бронірований кат.
Повзуть по Вкраїні, щоб волю пожерти,
розлючені орди в цей час.
І тільки, за щастя б'ючися уперто,
катам не здасться Донбас.
Все так же по рейках летять ешелони,
а в них юнаки, юнаки,
і сонця проміннням ласкаво-червоним
горять їх широкі штики.
Все так же над озером мріє калина,
де юність моя протекла;
і мати моя вигляда свого сина
в хатині сумній край села.
Все слухає грому двигтіння шалене,
все дивиться в далі блакить...
А син у тім краї, де листя зелене
над снігом під вітром шумить.
Я чую крізь вітер: «Ой сину, мій сину!..»
Де небо в пожарах, як мідь,
туди, на залиту вогнем Україну,
летить моє серце, летить.

1941—1958

ВЕСНАМ ЩЕ НЕ КРАЙ

Зеленіє гай, гай,
веснам ще не край.
Буде квітами повите
по землі ходити літо.
Грай же, сурмо, грай!

Рум'яніє день, день,
лине кроків дзень...
А навколо все кохане...
Захлинається і тане
серце од пісень.

У широкий світ, світ,
у сіянні віт,
всім, у кого чуле серце,
хто за край коханий б'ється,
я пошлю привіт.

А із тьмою в грі, грі
та її вінки зорі.
Путь карбують кроком роти,
нас нікому не зборoти,—
ми — богатирі!

Не закриє тінь, тінь
щастя поколінь.
Десь далеко б'ють копита,
а у мене в серці квіти,
золото й червінь...

Ах, ще будуть дні, дні
в рідній стороні.
Глянь, вже сонце вії мружить,
дай же руку, любий друже,
усміхнись мені!

1941—1958

* * *

Десь б'ють гармати без упину,
там ніч у пломені заграв.
І я згадав про Україну
і тяжко, й гірко заридав.

Заснуть... Не думати, не знати...
А сльози, сльози, як огонь...
Десь у снігах печальна мати
про сина згадує свого.

Я бачу: йде вона у полі,
в кривавих плямах білий сніг,
під грім гармат шумлять тополі
і їй вклоняються до ніг.

1942

СЛАВА

Слава тому, хто в бою за Вітчизну
твердо тримає окрилений стяг,
хто відбиває навалу залізну
там, на фронтах.

Слава тому, хто в годину цю грізну
в праці невтомній поборює млу,
слава тому, хто боронить Вітчизну
тут, у тилу.

Слава тому, хто у огненній зливі
в бій нас веде на неправду і млу,
хто нас єднає в священнім пориві
і на фронтах і в тилу!

Слава тому, хто у гомоні броні
перед бідою схилятись не звик.
в дні многотрудні і ночі безсонні
Партії слава навік!

1941

МИ ПЕРЕМОЖЕМО!

Ми переможемо! Про це
шумить зима снігами,
і віють радістю в лице
протяглі вітру гами.

Ми переможемо! Вночі
про це нам світять зорі,
проміням ката кленучи,
в безмежному просторі.

Про це і сонце світить нам
з ясного небозводу,
бо перемога тільки там,
де правда і свобода.

1942

* * *

Якої огненної мови
знайти мені? В пожежі я.
В огні фронтів мій край чудовий,
Вітчизна звихрена моя.

Шептать не можу я молитви
в розмаху хресному руки.
За рядом ряд ідуть на битву
в сталевих касках юнаки.

Ідуть од краю і до краю,
хай буде путь для них легка!
Їх волі стяг благословляє
простерта Леніна рука.

За рідний край віддать готові
вони свою гарячу кров.
О, де знайти такої мови,
щоб передать до них любов?

1942

* * *

Дзвонять копита,
жито побито.
Спалені села,
в руїнах міста.
Хиляться віти,
темно над світом,
тільки на сході
смужка встає золота.

В руки дівчата
взяли автомати,
хлопці — шаблюки,
одрізи — діди.
В серці — відплата,
ненависть до ката,
щоб Україна
більше не знала біди.

Даль заніміла,
могили, могили...
Вирвем тебе ми
у ночі в боях,
мамо, голубко
моя сизокрила,
цвіт-Україно,
безсмертна моя!

1942

* * *

Ой долинами тумани,
в небі хмари злі.
У діброві партизани,
німці на селі.

Але сонце знов прогляне,
згинуть хмари злі.
Будуть в селах партизани,
німці — у землі.

1942

* * *

Не шуми, зажурена тополе,
над розгоном огненних доріг,
що зчорніло од розривів поле
і в багряних плямах білий сніг.

Не вплітай в той шум плачу, калино,—
все частіш зі сходу криці лет.
Кожна яма — кату домовина,
кожна пляма — катові багнет.

Упадуть важкі зими закови.
Простягніть до сонця ви гілки,
щоб зустріти шумом малиновим
молодих визвольників полки!

1942—1958

ПАРТИЗАНКА

В останній раз їй вітер віє
і ронить сльози на ріллю.
Рукою ката їй на шию
уже накинуто петлю.

Біжать вгорі рожеві хмари,
мов легкокрилі кораблі,
і догорають десь пожари
на кров'ю зрошеній землі.

І чула даль, і чули віти
її слова в вечірній час:
«Вам міліонів не убити,—
вони відплатять вам за нас!»

Зметнулось тіло над чужими...
Вона умерла, як жила.
Й немов за юними плечима
зоря безсмертя розцвіла.

1942—1958

* * *

Не плач, матусю, не ридай
і не губи в снігах надії.
Як білий цвіт сади покрис,
я повернусь у рідний край.

В піснях дзвенітимуть панелі
на святі звільнених людей.
І сльози на моїй шинелі
розквітнуть од твоїх очей.

До сонця здійметься калина,
в ярки збіжить з водою сніг,
і брат сестру, і мати сина
притиснуть до грудей своїх.

1942

* * *

Я знову плачу мимоволі...
Чому?.. Та хто б не плакать міг.
Ось люди, вирвані з неволі,
ідуть по вулицях вузьких...

«Бабуся!.. Як вони терзали
тебе... все клацав їх курок...»
Вона ж як з ночі проказала:
«І не питай мене, синок...»

Махнула зсохлою рукою
й пішла... а серце — йок та йок...
«Дівчино мила, що з тобою?
Де васильковий твій вінок?..

Дівчино, де твоє намисто?
Хто розгубив його між трав?..»
«Моє намисто у фашиста,
вінок мій німець розтоптав...»

І очі блиснули... З металу
ті очі сині, як мечі...
«Я на городі зарубала
його сокирою вночі...»

Пливуть, летять думки печальні,
страшним усе здається сном...
Біля військової їдальні,
як тіні, діти під вікном.

В руках у них відерця з жерсті...
Я чую сльози на щоці...
Це з вами, о мої обдерті,
обідом діляться бійці...

Ще попливуть потоки крові,
все далі будем ми іти,
щоб повне люті і любові
до щастя серце донести.

1943

ПЕРЕД БИТВОЮ

Летить грузовик, і мотається місяць у небі...
Ти далеко від мене, між нами — дороги,
поля і хрести...
Пам'ятаю, звисало волоссячко пасмом у тебе
над печальним чолом,
коли йшла проводжать мене ти.
Я його цілував, і тремтіли конвалії милі...
Кілька раз я притис твої губи прощально
до вуст...
Я — в машині. А ти? На землі чи на небі?
О білі,
крила білі твої... Я мов чую їх шерех і хруст
біля грудей своїх...
Пролітають на схід бомбовози
і на захід летять...
так тривожно гуде в вишнині...
На калині роса, як невиплакані твої сльози,
промайнула у фар золотому, як море, огні...
З автоматами юнь...
Як у месників грізні їх очі,
мов вихоплює з тьми наше світло,
що з нами летить...
В небі смерть чи життя то затихне,
то знову гуркоче,
наче світло із фар, що згаса і сіяє за мить...

Бліндажі, петеер...
В буйних травах пахучого літа
замаскований світ,
що в боях став міцніший стократ...
Тихо ворога жде наша армія, в землю зарита,
і зорять за Дінцем і штики,
і невидимі жерла гармат...
Зірка... Зірка зійшла...
А за нею он — друга...
І пожежа спахнула, і погаснула зірка одна.
Друга все ще горить... То ракети...
І вогників смуга
полетіла у небі, і безмовна й пунктирно-ясна...
Кулі то, кулі то...
По фашистах то б'ють наші кулі,
голубі і зелені, й фіолетові в ниті тонкій...
І гармати й розриви кують,
мов гігантські зозулі...
Друга зірка погасла...
Розітнувся десь вибух страшний...
І хитнуло повітря... Летить грузовик...
Я, далебі,
мов не я... Я — мов зірка, й од неї у темінь сія,
і мотається в ній, як той місяць далекий у небі,
вся жага по тобі, вся любов непогасна моя...
Ти на сході... Туди простяглись сподівання
з журбою...
Але весь я — на захід сіяю, кричу і горю
всім огнем, що в мені, і усім, усім, що с мною,
все на захід, де я бачу перемоги жадану зорю
й найяснішую в світі...
Україно, навіки з тобою
кожний подих і кожная крапля моєї крові!..
Ми за тебе штиками,
ми за тебе серцями до бою,

бо без тебе — ніщо ми,
а з тобою ми вічно живі.
Є любов до сестри, і до матері, і дружини,
є багато любовій,
та найдужча й найвища з усіх,
непогасна, як вічність, до тебе — моя Україно,
що зростила мене в голубому розгоні доріг...
Ти мені розказала усе, що ти знала,
ти співала мені в сині ночі люлійних пісень,
ти в любистку мене у хатині похилій купала,
коли вперше я крикнув
і глянув із ночі на день...
Так. Любов — ти, тобі — всі, що знаю, любові,
і до матері й друга...
Одірвати не можу ніяк
я до тебе любов од усіх, що на світі, любовій,
чорнобрива моя, моя страднице, муко моя...
Україно, ти — ми, ти — і я,
що в пілотці зеленій
мчу до сяйва крізь ніч...
Долетіть, долетіть би мені
чи на лебеді в небі, чи на тім,
що створив людський геній,
що шумить угорі, на Вкраїну, із ночі у дні...
Долетіть, долетіть!..
«Долетим, долетим!» — все гуркоче
грузовик, і летить... а на ньому — пір'їнкою я.
І горять за Дінцем, заливаючи небо все, очі,
карі очі твої, Україно безсмертна моя!

1943

ЛЮБІТЬ УКРАЇНУ

Любіть Україну, як сонце, любіть,
як вітер, і трави, і води,
в годину щасливу і в радості мить,
любіть у годину негоди!..

Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.

Між братніх народів, мов садом рясним,
сіяє вона над віками...
Любіть Україну всім серцем своїм
і всіми своїми ділами!..

Для нас вона в світі єдина, одна
в просторів солодкому чарі...
Вона у зірках і у вербах вона,
і в кожному серця ударі...

У квітці, в пташині, в електровогнях,
у пісні у кожній, у думі,
в дитячій усмішці, в дівочих очах
і в стягів багряному шумі...

Як та купина, що горить — не згора,
живе у стежках, у дібровах,
у зойках гудків, і у хвилях Дніпра,
і в хмарах отих пурпурових.

В грому канонад, що розвіяли в прах
чужинців в зелених мундирах,
в багнетах, що в тьмі пробивали нам шлях
до весен і світлих, і щирих...

Юначе! Хай буде для неї твій сміх,
і сльози, і все до загину...
Не можна любити народів других,
коли ти не любиш Вкраїну!..

Дівчино! Як небо її голубе,
люби її кожну хвилину.
Коханий любить не захоче тебе,
коли ти не любиш Вкраїну...

Любіть у коханні, в труді, у бою,
як пісню, що лине зорею...
Всім серцем любіть Україну свою,—
і вічні ми будемо з нею!

1914

III.

* * *

Ми прощалися з тобою
на громовій на путі,
і за даллю голубою
грали сурми золоті.

Я пішов.
До ніг хилились
трави в блиску янтаря,
і услід мені дивились
сині очі, як зоря.

Знов зустрінусь я з тобою;
і заграють в слави час
нам за даллю голубою
сурми щастя і для нас.

1945

ВЕСНА

Весна, весна. Сади мов п'яні,
хитає вітер дерева,
і на Софіївськім майдані
Богдана бронза ожива.

І, обірвавши вічний спокій,
очей розкривши грізну мідь,
у небо синє і глибоке
неначе кінь його летить.

І розкидає піни клоччя,
усе прискорюючи біг...
А навкруги весна клекоче
у фарбах теплих, запашних.

Веселі діти йдуть до школи —
їх голосів дзвенить прибій,
і, наче райдуга, навколо
радіє Київ рідний мій.

Мов у пісень квітучих зливах,
серця здригаються до дна...
Іде по вулицях шумливих
всепереможная весна.

1945

* * *

І тобі, і мені ці сади, ці пісні,
далі, щебетом птичим залиті,
і, вітаючи дні весняні, запашні,
світить сонце привітно з блакиті.

І тобі, і мені зір далеких огні
тчуть узори свої пурпурові,
і співа в тишині, як у юності дні,
соловей свою пісню любові.

І відбили в півсні твої очі ясні
дивний світ, що навколо клекоче.
Це тобі і мені ці весни промені
шле життя, відвойоване в ночі.

1946

* * *

В диханні заводів, у криках гудків
лети, мій закоханий спів,
лети і дзвени про життя золоте,
що скоро для нас зацвіте.

Воно уже близько. Вітає вже нас
в століттях омріяний час.
У кожній цеглині, у мурах будов
його розливається кров;

гримить в наших кроках,
у наших піснях
і пахне весною в садах,
підносить і кличе в ясну далечінь
осягнень, дерзань і хотінь...

Вітчизно! Ми зробим такою тебе,
якою ще ти не була.
А небо в піснях голубе, голубе,
а даль у квітках розцвіла...

1947

* * *

Ще срібний місяць воду п'є
з блакитного потока,
а вже над шахтами встає
зоря золотоока.

Омиті росами квітки
розтулюють повіки,
співають півні, і гудки
зливають з ними крики.

З тобою стежкою ми йдем
у марево неначе...
О дальні ранки над Дінцем,
о сяйво днів гаряче!

1947

* * *

Все швидше рух. Шумлять машини.
Все швидше рух, все швидше рух.
Ніколи в бурі не загине,
хто Прометея має дух.

Ледь лине гомін од вокзалу,
дзвенить і тане за вікном.
Пройшла гроза, і ніч промчала,
і знову день шумить кругом.

Зима летіла над землею,
і от — весна і все в цвіту.
О мій народе, Прометея
ти маєш душу молоду.

1947

ЛЕНІН

1

Ленін, Ленін! Це ім'я — як щастя блакить,
як зоря, що встає над полями.
В день цей Ленін умер, але в вічності жить
буде він після нас, як між нами.

Ленін, Ленін! Це ім'я у серці звучить,
як задуманий подих світання,
наче ратної сурми задимлена мідь,
що скликає когорти повстання.

Це ім'я в нас живе наяву і у сні
і гримить, наче пісня побідна.
Ленін, Ленін, це — крила народу ясні,
що продовжила партія рідна.

2

Ленін — це поклик до бою,
правди окрилений стяг,
Ленін — зорі золотої
сяйво, немеркле в віках.

Ленін — весни світової
росяний світлий прихід.
Це — перемога над тьмою,
радості сонячний світ.

Ленін — це слава Вітчизни,
кращий з людей між людьми.
Похід до сонця залізний,
Ленін безсмертний — це ми!

1947

* * *

Зоря у срібному інеї
перлинно грає. Тишина.
Зелені сни душі моєї,
весни моєї далина!

Я тонко злився з вишиною,
між нею й мною промінь-спів.
І все, чим марив я, зі мною,
і все зі мною, чим я спив.

Так спів народжується, лине
і серцем серце обніма.
Лиш у труді живе людина,
а без труда її нема.

1947

* * *

Як тіні, дні все мимо, мимо, мимо,
хай протина їх дум твоїх стилет.
Життя летить вперед невідборимо,
і ти за ним... не спізнюйся, поет!

Не відставай!.. Крило в крило і ти з ним,
і, як воно, дивися лиш вперед,
щоб не терзав себе ти жалем пізнім,
не відставай, не спізнюйся, поет!

Нехай в словах звучить, як дзвін металу,
бурхливий рух до наших світлих мет,
бо не спіймать хвилини, що промчала.
Не відставай, не спізнюйся, поет!

1947

* * *

Зелений день, степи шовкові,
і даль, що квітами буя,
і птичий щебет у діброві...
Це ти, о юносте моя!

Обабіч довгої дороги
і жита шум, і шелест крил.
Мої смугляві босі ноги
топтали там гарячий пил.

У морі фарб тонули зори
і сонця сповнені були,
а навкруги донецькі гори
у синім мареві цвіли.

Там вітряків далекі крила
кудись манили... Солов'ї...
Одна там юнка червоніла,
коли стрічав я зір її.

А днів летять нестримні коні,
гудками даль бринить, буя,
і вже мої сивіють скроні,
це ти, о зрілосте моя!

О юнь моя, далека мріє,
який я став тепер, дивись!
І тільки пісня не старіє,
така все юна, як колись.

1947

* * *

Сіється, сіється сніг
скрізь на безмежжі доріг,
вітер заводить в гаю
пісню журливу свою.
Сіється, сіється сніг.

Та під снігами зерно,
зійде весною воно.
Щастя загляне в вікно.
Спить під снігами воно.

Сіється, сіється сніг...
Що я зробив, що не зміг?
В сніжнім тумані блакить,
що ще я зможу зробить?

В серці, як в сонячний день,
сію я зерна пісень,
щоб голубі і рясні
в слові зійшли по весні.

Сніжний туман, висота.
Знову душа розцвіта
так, як тоді, як давно.
Прийде весна золота,
щастя загляне в вікно.

1947

* * *

Мрійний вечір у тихе вікно заснив...
Не схиляй посмутніле обличчя.
Прилетять журавлі із далеких країв,
про весну в вишині закурличуть.

І розквітнуть сади, і полинуть пісні
над схвильованим житом у далі.
Гей ви, струни мої золоті, голосні,
вам не знати ніколи печалі!

Не зів'януть квітки, не погаснуть огні,
шле привіт нам весна солов'їна,
і, як сад повесні, наче зорі ясні,
розцвітає моя Україна.

1947

* * *

Цілу ніч не давали заснуть солов'ї...
І згадав я минулії ночі,
коли в мене були юні очі
й не сивіли ще скроні мої.

Як не б'юсь я з годинами люто,—
час мене переможе в бою.
О, якби-то я міг повернути
неповторную юність мою!

Син проснувся. Звучать його кроки.
І так легко, я легко зітхнув.
Здрастуй, юність моя кароока,
що тебе я у сині вернув!

1947

* * *

Любов моя, мій день, мій цвіте,
чому це так? Ну чому, чом?
Без тебе тьмою все повите,
з тобою сяє все кругом.

Я так люблю тебе до крику,
тебе шукав я між людьми.
Звучить інакше та музика
і пісня та, що чули ми,

коли зустрілись ми. Ну чому
шумить по-іншому той сад
і квіти пахнуть по-новому,
що їх пили ми аромат?

Все, що було, тоді шалено
спахне, як полум'я пожеж...
Чи не тому, що ти для мене
у квітці й музиці живеш?

1947

* * *

Срібний Київ, зимовий Київ,
гул моторів, крики гудків...
Вітер смерті давно одвіяв,
бурями брук давно одгримів.

Грію вустами твої я руки.
Після довгих кривавих доріг,
після довгих годин розлуки
знов я з тобою. Щастя і сніг...

Вітер смерті давно одвіяв.
Тануть сніжинки на любім чолі.
Снилась мені ти в огні розривів
там, на німецькій землі.

Мчала до тебе понад металом
мрія жагуча моя.
Кулі від мене в бою відганяло
рідне твоє ім'я.

Київ коханий, срібнії брами,
блиск над трамваєм, як синій батіг.
Вітер хита ліхтарі над нами,
синії очі, щастя і сніг.

1947

ДУБ

Задумався дуб темношатий
у сяйва холодного грі.
І куля застрягла проклята
в його зашкарублій корі.

Він згадує осінь, тумани
і краплі дощу з висоти,
коли привели партизана
в мундирах зелених кати.

Як губи, пошерхлі од муки,
шептали: «За волю умру...»
І пестили зв'язані руки
його зашкарублу кору.

Ударила куля... Мов камінь
і голову, й дуба протяв...
І вітами дуб, мов руками,
юнацькеє тіло обняв.

Пригадує дуб темношатий...
Та соки знялися із дна
і витисли кулю прокляту,
і впала, як жолудь, вона.

Упала вона на дорогу,
а в небі кричать журавлі.
Нічого із жолудя того
не виросте в нашій землі.

І віти у дуба од муки
знялися у синю жару,
мов пестять скривавлені руки
його зашкарублу кору.

1947

АСКОЛЬДОВА МОГИЛА

Унизу дніпрові хвилі
плачуть на зорі.
На Аскольдовій могилі
сплять богатирі.

І пливуть, пливуть години,
тихо так кругом.
Сплять визвольники Вкраїни
непробудним сном.

Полягло їх тут немало.
Щось туманить зір...
Сплять герої і з Уралу,
і з Кавказьких гір.

Росіяни і грузини
в сумі тишини.
З ними поруч України
вірні сплять сини.

Це ж вони ішли на грози
вражих батарей.
Ронять квіти роси-сльози
в траурі алей.

І хмарини срібнокрилі
тануть угорі.
На Аскольдовій могилі
сплять богатирі.

1948

* * *

Уже достигли полуниці,
росу вечірню трави п'ють,
і в ароматі медуниці
хрущі шевченківські гудуть.

Нема співця, о ні, він з нами,
його пісні, його любов!
Його це місяць над садами
у сяйві тихому зійшов.

І все здасться, я клянуся,
крізь сяйво місячне, бліде,
до мене рідний, добровусий
Тарас Григорович іде...

1948

* * *

Як і в бою, в години дії,
коли труда гримить прибій,
усі пориви, всі надії
тобі, мій краю дорогий!

Як в дні негод і в час побідний,
коли ми гроз пройшли межу,
так і тепер, мій краю рідний,
тобі я піснею служу.

Служу, аж доки дишуть груди,
тобі у радості й журбі.
Ну, а коли мене не буде,
пісні залишаться тобі.

1948

* * *

Я про все співаю молодо і дзвінко,
піснею я дишу й піснею живу.
Вже засклили вікна у новім будинку,
заасфальтували вулицю нову.

Люди мої рідні, вашими руками,
вашими умами рідна сторона
вже зійшла зорею гордо над віками,
вашими ділами сонячно рясна.

Ми злились навіки у сім'ю єдину,
всі ми рідні й рівні, творим день кругом,—
і шофер білявий, що жене машину,
і поет смуглявий за своїм столом.

1948

* * *

І вітер ласкавий, і довгії трави,
і в квіти обарвлений день...
О світе зелений, для тебе у мене
багато, багато пісень!

Дивлюсь я на тебе, на вільнес небо,
на коси дівочі беріз,
на ниви могучі,— і серце співуче
тріпоче од радісних сліз.

За далями далі, де я без печалі
любив, і боровся, і ріс...
І щастя я хочу усім, хто крізь ночі
любов до Вітчизни проніс.

1948

* * *

Ніяк од щастя не засну я,
мов гори впали з пліч.
А небо зорями гаптує
червнева ніч.

І тихий місяць у сіянні
над яворами вже зійшов.
О, скільки музики в мовчанні,
коли любов!

1948

* * *

Опадав черемхи цвіт. Їй було сімнадцять літ.
Всі дивилися на неї, як проходила вона,
як проходила, жадана, синьоока і рум'яна,
в білім платті, як весна.

Їй співали в небі птиці, усміхалися зірниці,
і гостріше пахли квіти і дивились їй услід...
А коли її я вбачив, весь прозорий став неначе,
і з кохання я, мов захід,
я, мов захід той, поблід...

Пролетіли довгі роки,
з шахт і темних, і глибоких
в бурі вийшов я на світ.
І вона мене зустріла, наче птиця білокрила,
їй тоді було за двадцять,
вже було за двадцять літ.

Опадав черемхи цвіт,
десь гармат лунав привіт,
і вставали над полями грізні віяла заграв.
Вудила не гризли коні,
ми прощались на пероні,
я вузькі твої долоні все до серця притуляв.

Знов зустрілись ми з тобою,
після бурі, після бою,
і дорогою одною ми йдемо сімнадцять літ,
і немає щастю краю... Я той день благословляю,
день, коли в садах розмаю опадав черемхи цвіт.

1948

Я ЛЮБЛЮ

Я люблю вічний гомін у місті,
що у серці народжує спів,
наші села широкі, барвисті,
у вінках ароматних садів.

Я люблю нашу землю розкуту,
що такою насилась мені,
і відбиті в свічаді Славути
Дніпрельстану воскреслі вогні.

За дихання, за кожну хвилину,
що в труді молодому сія,
я любити тебе не покину,
Батьківщино безсмертна моя!

Я нічого не хочу від тебе,
тільки б квітла ти в дзвоні доріг.
Підняли тебе в вічності небо
міліони твоїх Кошових.

У борні за щасливі сторіччя
смерть спинила їх зоряний біг,
та горить і в майбутнє кличе
їхня кров на знаменах твоїх.

І, твою підіймаючи славу,
краю мій, в цей омріяний час
ми, живі, їх продовжуєм справу,
як продовжать її після нас.

Вище стяги над краєм коханим
підіймай, непоборная рать!
Хай у полі жита океаном,
золотим океаном шумлять.

Мій народе, ти — небо безкрає,
ти здійнявся чолом вище хмар.
Хай до щастя тебе наближає
кожний молота дужий удар.

Засвітив ти над шахтами зорі,
творять все твої руки святі.
І ніякі вітри із-за моря
не зупинять тебе на путі.

У сади твої, сонцем залиті,
не повернуться ночі страшні.
Я твій атом, в твоїй я орбіті,
і другої не треба мені.

1948

* * *

Я іду повз пам'ятник Богдану,
де шумить Софіївський майдан,
і асфальт на сонці наче тане,
як на луках голубий туман.

Гордий вершник, сяйвом весь повитий,
мов кричить народові: «Живи!»
Кінь летить, і бронзові копита
наче рвуть дорогу до Москви...

Даль йому огнями салютує,
він летить до стягів дальніх мет,
і проміння сонячне цілує
булаву, простягнену вперед.

1948

* * *

О весно днів моїх, тебе я в пісні кличу,
і ти до мене йдеш, смуглява і струнка,
з донецьких берегів... В зорі твоє обличчя,
і на чолі моїм ясна твоя рука...

Прозора і ясна, я бачу даль крізь неї,
пожари, і гармат я чую дальній грім.
Де шахти на горі, я димною землею
в шинелі сірій йду, смуглявим, молодим.

На грудях патронташ, в руках рушниця чорна,
й обмотки на ногах у глині і крові...
Я йду, і йду, і йду, до мене, наче з горна...
То молодість моя, то спомини мої...

Ось я прощаюся з навік уже чужою
в Бахмуті дальньому... Скінчилися бої.
Ось я в сльозах іду хитливою ходою...
То молодість моя, то спомини мої...

І Харків ось шумить... Я вже поет відомий.
Я ще робфаківець, а вже на основнім
студенти вчать мене... О днів далеких промінь!
О дні, коли я був безжурно молодим!

Я з дівчиною йду і у покірні губи
її цілую я на вулиці при всіх,
і ручаї дзвенять так весело і любо,
і юний сміх звучить, наш безтурботний сміх.

Невже світає вже? Як швидко ніч промчала!
Я в дзеркало дивлюсь... Уже сивію я.
Але за все, за все, що в серці одсіяло,
я дякую тобі, о молодість моя!

1948

* * *

Дивляться тополі в небо голубе.
Земле, моя земле, я люблю тебе,
так люблю, що сльози мій туманять зір,
ти ж така велика, вища ти од зір.

Ти ж така прекрасна, краща всіх небес
і найбільше чудо із усіх чудес.
Я люблю до болю дні твої ясні,
од усіх коханих ти миліш мені.

І міста, і зорі, й небо голубе...
В радості і в горі я люблю тебе.
Я іду з тобою до життя вершин.
О, яке це щастя, що і я твій син!

1948

* * *

Крилом орла над бором хмара
уже встає в зорі пожара,
де янтаріє далина,
крилом орла пливе вона.

В зірниць узорі огняному
вже чути перекати грому,
і гай тривожно зашумів,
рясних чекаючи дощів...

Привіт тобі, гроза липнева!
Вже нагинаються дерева
під хмарним вітром, як лоза,
і впала першая сльоза,

іще, іще, і вже їх злива
шумить, незборна і бурхлива,
а в вишині огнів краса
узорить темні небеса,

і грім розгойданий гуркоче,
мов спопелить усе він хоче
огнем і в небі, й на землі...
Кров на орлиному крилі...

О ні, не кров, зоря то тане...
Уже стомилися титани,
і меркне у розриві хмар
зорі погашений пожар.

Не шарудить соснова глиця,
од неба сліз трава сріблиться,
вогні над синню дальніх нив
липневий вечір засвітив.

Замовк блаженний плач природи.
О ясні зорі, тихі води
і благовісний шум дібров!..
Чи не така і ти, любов?

1948

* * *

Мерехтять над лісом блискавиці,
вітер віє лагідним крилом,
і зійшов у блиску міді й криці
вартовий небесний над селом.

Ах ти, ніч!.. Душа в простори линє,
і так свіжо, й синьо так кругом.
Пропливають зорі України
над моїм розчиненим вікном.

Я дивлюсь на них крізь далі ночі.
Де їм міра, і число, і край?..
Зорі, зорі, ви — неначе очі
тих, що впали за коханий край!

1948

* * *

Дала ти могутні нам крила,
щоб світлий творили ми час,
о земле, що нас породила
й зростила для радості нас!

Плодами покрила ти віти,
шляхи провела голубі.
То як же тебе не любити
і вірним не бути тобі?

Гне вітер над ставом калину,
шле сонце огні на ріллю.
Люблю твою кожну стежину
і кожную квітку люблю.

Люблю я від першого крику
й віддам тобі все без жалю.
Вмістилась така ти велика
в маленькому слові «люблю».

1948

ТРЕТЯ РОТА

Павлу Безпощадному

Я до тебе прийшов, моя мати,
Третя Рота, кохана моя,
щоб ще краще про тебе співати,
як співав у минулому я.

Про Дінець і заквітчане поле
в голубому розгоні доріг,
про завод і про шахти навколо,
про людей героїчних твоїх.

Не забуть нам про молодість хмуру,
дзвін кайданів і кров поміж трав...
І на шахті парторга Сосюру,
брата рідного, я цілував.

Любий Януш!.. Я бачив: сивини,
сльози-роси спливали до них...
Ти згадав, як із тьми-домовини
йшли в боях ми до днів золотих.

Шестопалов... Ми грали у пера,
як маленькі з тобою були,
а тепер ми — життя інженери
і до щастя з народом прийшли.

Більше ночі не прийдуть прокляті,
о мій краю вугілля і руд!
В Безпощадного Паші кімнаті
я співаю про зоряний труд.

Мій поете, мій брате, з тобою
ми з шахтарської вийшли сім'ї,
щоб співать про гудки і забої,
про людей, що твої і мої,

про шахтьорів, що в небо крилате
підіймають і місто й село.
Бо якби не було їх, мій брате,
то з тобою б і нас не було.

Третя Рота... Дінець і копальні,
дим заводу над синню ріки...
Як салюти, гудуть привітальні
над віками Донбасу гудки.

1948

* * *

Сонця сушать промені
ро́си,
ходить вітер по стерні
босий.

Ходить вітер і пита
з болем:
«Де поділо ти жита,
поле?»

Чують далі голубі
голос:
«Не хитати вже тобі
колос.

Людям краще щоб було
жити,
попід косами лягло
жито».

Осушили промені
роси.
Ходить вітер по стерні
босий.

1948

О. С. ПУШКІНУ

Зітхає даль холодними валами,
і лише синь туди, де обрій згас...
Він тут ходив, зацькований катами,
під шум морський,
в прощання скорбний ча

Як заздрив він блакитній цій стихії,
як він любив нескорену красу
цих гордих хвиль,
безсмертний син Росії,—
і цей пісок всотав його сльозу...

Сльозу за тим, що край його коханий
в неволі скнів, що сам він був в ярмі,
як і народ, подібний океану,
як і народ, закований у тьмі.

Як кликав він всім генієм крилатим
зорю життя, що бачив він у млі,
коли впадуть криваві мури й грати
й засяє день для рідної землі...

О Пушкін мій! Твоє сумне обличчя
в моїх очах у мареві встає.
Так. Геній твій переживе сторіччя,
бо в нім страждання огняне твоє,

й твоя любов до гнаних і свободи,
і ненависть твоя до ворогів,
що нам доніс крізь злі вітри негоди
до наших серць твій неповторний спів.

І я, поет смуглявий України
і учень твій іще з хлоп'ячих літ,

твоїй душі, безсмертній і орлиній,
душею шлю свій зоряний привіт.

Ти, як живий, стоїш переді мною,
у сяйві весь, подібний до меча.
І я цілую край твого плаща,
що ти зросив гарячою сльозою.

1949

СВОБОДА

Свободо, я гімни співаю тобі!
Ти скрізь: у любові, в труді, в боротьбі,
у сяйві близьких і омріяних мет,—
у всім, що наш дух поривае вперед.

У битві із тьмою, що тьмарить путі
героям, що б'ються за дні золоті,
що рвуть ланцюги на жилавих руках,
до сонця собі пробиваючи шлях.

Ти в творчім пориві, в осягненнях — ти,
народжуєш ти неповторні світи
в любові і знищуєш злобу борні,
ти крила дала і усім, і мені.

Ми — Труд,
що звільнився і став владарем,
що в битві з природою творить Едем.
Едем — це Вітчизна моя молода,
Свобода — це зоряні крила Труда.

1949

ВОЛОДИМИРОВІ МАЯКОВСЬКОМУ

Ти по сцені ходив, і у кроці
наче крок міліонів гримів.
Це було в двадцять другому році,
коли вперше тебе я зустрів,

і почув, і побачив... Мій Харків,
що звільнили в боях ми од пут,
вже вставав із розрухи і жарко
посилав нам гудками салют.

Ти читав свої вірші, й ми, юні,
всі в тобі, як і ти в нас, були...
Ми сіяли, і грозами струни,
і любов'ю, і гнівом гули

в наших душах... Так слово поета
нам єднало і думи й серця,
било ворога дужче багнета
і любов'ю без краю й кінця

до Вітчизни святої й народу
протинало нам нерви, як ток
непоборний... В вікно з небозводу
заглядали мір'яди зірок,

осявали нам очі, щоб ковзко
не було нам на юній путі,
й мов вітали тебе, Маяковський,
їх далекі огні золоті...

Як любили тебе ми!.. Як сурма,
голос твій поривав нас вперед
на бої, на невидані штурми,
протинаючи тьму, як стилет...

Пролетіло багато вже років...
Та у серці моєму, як штик,
смерть твоя, мій гігант карооокий,
в той далекий, тридцятий той рік.

Як ридав я тоді за тобою,
що погасло життя голубе,
що ненависті кулею злою
лютий ворог ударив тебе,

що пішов ти у морок могили
і замовкнув твій голос навік...
Що зложив ти орлиної крила
в той далекий, тридцятий той рік.

Так. Не стало тебе. Але струни
в наших душах гримлять і тепер...
То — пісні твої, сине Комуни,
то пісні, що у них ти не вмер.

І, неначе вітри прапорами,
в наших жилах шумить твоя кров...
Ти не вмер, ти живий, ти між нами,
бо не може умерти любов.

1949

САЙФІ КУДАШУ

Коли в крові палала Україна
і танків грім хитав її путі,
Башкирія, сестра її орлина,
нас прийняла в обіймі золоті.

Вона нам сльози витерла суворі
і з нашим гнів злила свій у борні,
йдучи на бій за щастя ясні зорі,
що туманіли в вибухів огні...

Гармоні плач, і кураєва туга,
і шум дерев, могутній і сумний...
Я в грізний час, поете любий мій,
в тобі знайшов і брата, й друга.

В моїй душі ласкаві й повні зір
цвітуть твої неповторимі очі,
коли в снігах холодних опівночі
злили водно ми бурю наших лір.

Як ти любив розтерзану Вкраїну,
як я твою Башкирію любив!
Водно злили ми пісню солов'їну,
свою любов, надії, сльози й гнів.

Сини Русі, що любим їх незмінно,
нас повели,— й ми зла розбили тлю.
Як я, Сайфі, ти любиш Україну,
а я, як ти, Башкирію люблю.

1949

ДО МОРЯ

Як ти шумиш,
як ти шумиш, осіннє море!..
Про що шумиш, про що говориш ти?..
Яке тебе, яке терзає горе,
Чого іще ти хочеш досягти?..

Чи гір стрімких, що, як гігантів хори,
Зняли верхи в простори голубі,
Чи дальніх зір, що їх мільярдні зори
Свої вогні відбили у тобі?..

Якщо це так,— не треба, неозоре!
О, не шуми з собою в боротьбі!..
Захочеш гір,— утворюєш ти гори.
Захочеш зір,— і зорі у тобі...

А хвилі мчать... Неначе вся планета
У шумі їх... Про що шумлять вони?..
Чи не така і ти, душа поета,
Як море це в час бурі й тишини?

1949

* * *

Сонячні панелі, хлопчики в піску,
поміж ними грається дівчинка в вінку.
Дівчина в віночку, голос, як дзвіночок.
світлий і веселий, ніжний голосочок.

Я проходжу мимо, я дивлюсь на них
і кажу майбутньому у піснях моїх:
«Будь для них, майбутнє, колосом густим,
яблуком у саді стиглим, наливним,
піснею веселою, що щасливить путь
в час, коли з роботи з поля юнки йдуть,
небом будь безхмарним, квітами в гаю,
що хвилюють душу молоду мою,
ароматом, кольором, музикою будь
і твого поета в пісні не забудь».

1950

* * *

Ви закрили очі, сині й карі,
у смертельнім клекоті заграв,
двадцять шість бакинських комісарів,
що колись Єсенін оспівав.

Ви стояли непоборні, вічні
там, де вітер у пісках шумів,
і у ваші зоряні обличчя
гавкали рушниці ворогів.

Одгули, одплакали пожари,
і на всьому радості печать.
Вічні ви, бакинські комісари,
смерть життя не може розстрілять.

1950

* * *

Як радісно мені, що знову сніг розтане
Й зелене убрання одягнуть дерева.
Проміннями яркіш весна навколо гляне,
Щоб ти цвіла, земля, любов моя жива!

Щоб ти цвіла, земля, і пахнула медами,
Щоб слухали квітки дитячий теплий сміх,
І спів, народжений рожевими устами,
Щоб линув і тремтів в садах твоїх густих.

Біжать кудись хмарок далекі каравани,
Я слухаю гудків призивний, гордий клич.
Як радісно мені, що знов весна настане
І скине кригу знов Дніпро з широких пліч!

1950

* * *

Я знаю дні, вони як грози,
коли, заціпивши вуста,
в борні важкій на кулі сльози
народ повсталий оберта.

А ще я знаю злі страждання,
коли, заціпивши вуста,
сльозу розбитого кохання
поет на пісню оберта.

Вона летить до небозводу,
в серцях, мов райдуга, цвіте...
І служить пісня та народу
в борні за щастя золоте.

1950

* * *

Не цвіте черемха, і пташок не чуть,
крутиться у полі сніжна каламуть...
Лиш дроти співають геп по кружині
її дзвонять копитами коні вороні...

Ех, ви, коні, коні, молодість моя!
Сивая дорога в'ється, як змія,
а кругом нікого, тут і вдалині...
Сивая дорога, коні вороні...

Хай зима шаліє, сніг кругом мете,
та в лице зоріє щастя золоте,
що пісень про нього склав без ліку я...
Ех, ви, коні, коні, молодість моя!

1950

* * *

Хай дзвонять молоти залізно
і в сяйві дня, і в ночей млі,
рости, міцній, моя Вітчизно,
во ім'я миру на землі!

Для ворогів нещадна її грізна,
з зорею правди на чолі,

рости, міцній, моя Вітчизно,
во ім'я братства на землі!

З народами ти не нарізно,
блиск сонця на твоїм крилі.
Рости, міцній, моя Вітчизно,
во ім'я щастя на землі!

1951

* * *

Вже осені кругом передчуття...
І павутиння срібно простяглося
між саду віт. Упавши в небуття,
пожовклий лист торкнув моє волосся,

немов шепнув: «Забудь, забудь про все,
як я забув про те, що звем життям ми.
Мене холодний вітер понесе
і замете печальними снігами,

як і тебе байдужий вихор літ,
і знать ніхто, і знать ніхто не буде,
що ти колись любив, співав цей світ
і що тебе за це любили люди».

Як тихо скрізь. Поволі гасне день.
Але, як те, що знову він приходить,
листком пожовклим з дерева пісень
я не впаду у пам'яті народу.

1951

ДОНЕЧЧИНО МОЯ!

Донеччино моя, твоїх вітрів дихання
я відчуваю знов, як в ті далекі дні,
коли квітки в росі солодкого світання
над голубим Дінцем всміхалися мені.

Немов душею п'ю твого труда весну я
у радості степів, у гомоні дібров,
і музику гудків твоїх я знову чую,
Донеччино моя, життя мого любов!

Знов шахти на горі...
Дивлюсь на них крізь вії,
і піснею тремтять закохані вуста.
Нехай сніги кругом, та в серці маєм віє
у стороні моїй — і серце розцвіта.

І знову юний я, і лине в карі очі
проміння звідусіль, і весь у ньому я,
мов райдуга, звучу, і в жилах кров клекоче,
неначе музика, Донеччино моя!

Іду полями я, а в глибині, під ними,
у штреків плетиві підземний дивний світ
зітхає, і гримить, і дзвоном повнить рими,
такий близький мені іще з хлоп'ячих літ.

І мов летять туди думки мої прозорі,
у мареві згадок сплітаючись у спів,
летять у глибину, де лампочки, як зорі,
хитаються й пливуть під кроки шахтарів.

Донеччино моя, героїв світла мати,
твоїх заводів дим, як прапор, у очах.
Ти з піснею мене, коли гули гармати,
послала, щоб тебе прославив я в піснях.

Донеччино моя, моя ти батьківщино,
тобі любов моя і всі мої чуття!
Я до твоїх грудей приникнув, як дитина,
щоб знов набратись сил для пісні і життя.

1952

* * *

Не знаю я труда такого,
як труд підземний шахтаря.
Він пробива в пластах дороги,
щоб квітли радості моря,

щоб, як огонь небес над нами,
сплелись огні в красу земну
і поїзди гули мостами,
диміли труби в вишину.

Щоб домни заграви, мов крила,
здіймали гордо уночі
і виростала наша сила,
весну народам несучи.

Щоб нам, як прапор перемоги,
цвіла майбутнього зоря.
Не знаю я труда такого,
як труд підземний шахтаря.

Ось він стоїть, життя окраса,
на голубому неба тлі,
герой труда і син Донбаса,
хазяїн рідної землі.

Смуглявий вид, широкі плечі,
і весь він, як життя могуть.
Йому пісні пташки щебечуть
і колоски привіти шлють.

Неначе вилитий з металу,
він зорить в далі осяйні,
і сонце, як вінок, поклало
йому на каску промені.

1952

* * *

Для вас моя пісня, хай сяють ці рими,
як зорі, що сяють вгорі.
Для вас моя пісня, мої побратими,
мої земляки, шахтарі!

Про вашу відвагу, що все подолає,
про світлі, звитяжні путі,
про труд ваш високий, якому не знаю
я рівного в нашім житті.

Встають над віками копрів силуети,
о серця правдивого дзвін!
Прийміть же ви щиру пісню поета,
герої підземних глибин!

Хай лине ця пісня, йде поруч із вами,
як ви, до ясної мети,
де крають комбайни стальними зубами
блискучі вугільні пласти.

Малюють заводів задумані дими
донецького неба блакить.
Любов до Вітчизни, любов невгасима
у вашому серці горить.

Для вас моя пісня, хай сяють ці рими,
як зорі, що сяють вгорі.
Для вас моя пісня, мої побратими,
мої земляки, шахтарі!

1952

* * *

Дзвени, моя пісне, і клич до роботи,
як хори призивні гудків,
як гули моторів, де юні пілоти
летять у морях променів.

Дзвени, моя пісне, хай серце тобою
стискається солодко так,
як в грізну годину останнього бою
в диму і пожарах атак.

Я хочу, щоб ти загриміла, як сурма,
скликаючи лави бійців
у сяйві знамен до рішучого штурму,
щоб день наш завжди пломенів.

Я хочу, щоб ти до вершин перемоги
летіла з народом моїм
туди, де встають комунізму чертоги
під небом безхмарно-ясним.

Дзвени, щоб замовкли навіки гармати
за синіми гранями гір,
про світлу Вітчизну, про юність крилату,
про вічний і радісний мир!

1952

* * *

Як передать, Донбас, твою красу, і силу,
і подвиги в труді синів твоїх ясних,
що у борні за мир незламні мають крила
й упевненість в ході для сонячних доріг.

Комбайна гордий гул і шахтарів обличчя,
що вкрив росою піт, і клич твоїх гудків,
і клекіт орлій доми, і сталі гомін вічний,
що лине в вишину із заводських цехів.

І рейок блискотінь під поїздів вагою,
і у вечірній час дівочий ніжний спів,
де в полі трактори залізною ходою
прокладують путі для пишних врожаїв.

Мені там рідне все — й Дінця зелені хвилі,
і шепіт яворів, і дальній дзвін копит,
і окуга озер, степів картини милі,
й на обрії гаї, що серцю шлють привіт.

І неба вишина у хмар ажурній піні,
і квітів аромат в байраків тишині,
і у росі світань там хори солов'їні
нагадують мені далекі юні дні.

«Хто розплете тебе, моя ти косо руса?» —
я чую пісню знов, і в'ється довгий шлях,
я бачу таткові козацькі довгі вуса
й шахтарську лампочку в натруджених руках.

До мене він схилив обличчя добре, миле
і в серце дивиться крізь одлетілий час...
О тату, тату мій, якби ти встав з могили,
ти б не пізнав його, свій зоряний Донбас!

Уже не каїла дзвін лунає у забої,
і коногона свист не протинає тьму
у штреків глибині, що знали ми з тобою,
коли життя було подібне на тюрму.

Нам силу мускулів машини замінили,
кругом шумить життя, подібне на весну.
Розкований народ розправив дужі крила
і світло дня приніс в копалень глибину.

Нам вільний труд дає усе, що серце хоче.
Якби ти з нами був, о, як би ти радів!
І не землянок сум твої зустріли б очі,
а в майві теплім віт — котеджі шахтарів.

Мов весняна ріка, щасливі дні вирують,
блищить, шумить шосе в проміннях сонця грі,
на ньому біг машин, своїх машин, керують
хазяїни життя — веселі шахтарі.

На горду радість їх мені дивитись любо
і слухать шум знамен, що маком розцвіли.
І все густіш димлять нових заводів труби,
як знак, що вільні ми, як ті гірські орли.

Так сяй же, сяй, життя, як прапор, пурпурово,
як сонце угорі, що не потоне в млі,
щоб передать могло моє од серця слово
всю велич і красу донецької землі!

1952

* * *

Грай, шахтарю, грай
про Донецький край
і про щастя, карі очі,
що як зорі опівночі,
як весна в гаю,
про любов твою!

І про стежку, і хатину,
де троянди біля тину,
її дивиться вона,
повна щасної тривоги,
на широкую дорогу,
юнка чарівна.

В неї коси золотії
і крилаті чорні вії,
возить ліс вона
до знайомого забою,
де стрічається з тобою,
юна і ясна.

Дня згасає позолота,
шахтарі ідуть з роботи.
Грай, юначе, грай
і про стежку, і хатину,
про коханую дівчину,
про Донецький край!

1952

* * *

Гримить комбайн...
І чорний пласт мов тане
і ручаєм агатових вуглин
тече униз, мов силою титана
керує хтось його невпинний плин.

Гримить комбайн...
Дорогу порохнисту
йому квітча тонкий проміння лет.
Над ним лице уважне машиніста,
і він повзе упевнено вперед,

як той, що в даль пшениці морем лине,
де колоски — як золото живе,
і, як зерно, що сиплеться в машини,
вугілля у вагончики пливе.

Готовий в путь грімливу, недалеку,
туди, де кліть напружила канат,
електровоз їх повними до штреку
помчить і знов повернеться назад.

І, до крота вподоблений стального,
осяяний електрики вогнем,
гримить комбайн, як пісня перемоги,
і лине вугіль чорним ручаєм.

1952

* * *

Тьму світло переможе,
щоб не було негод.
Лиш той творити може,
хто любить свій народ.

Хай той навіки знає,
хто ненависть сама:
де творчості немає,
там і життя нема.

Ми молоді, уперті,
за нами — майбуття.
Лиш той не знає смерті,
хто творить сам життя.

1955

* * *

Хто може сонце погасить
і землю вибити з орбіти?
Так, нас нікому не спинить,
ніякій силі в цілім світі!

Злили серця свої водно
ми всі, щоб діяти й творити.
Ми — правди світле знамено,
ми — ери зоряної діти!

І на путі, де нам весна
уже всміхається квітками,
нас воля Партії єдна
і робить нас богатирями.

Вона веде крізь шум колосся
нас у новий щасливий вік.
Безсмертя Леніна злилося
з безсмертям Партії навік.

1955

* * *

Хто чув повстання дзвін,
хто біг крізь тьму в атаку,
кого не міг спинить гармат охриплий крик,
хто бачив на снігу крові багряні маки,—
той брат мені навік.

Бо за Вітчизну він, весь сповнений любові,
з такими, як і він, ішов в тяжкі бої,
ішов крізь грім заліз під стягом пурпуровим,
як вірний син її.

Хто з молотом в руках або в підземній лаві
Вітчизні здобувать безсмертну славу звик
чи в полі, чи в садах, де вітів цвіт ласкавий,—
той брат мені навік.

Бо він будує світ майбутнього прекрасний,
що зводиться до зір у величі будов.
І до Вітчизни в цім любов його незгасна,
безсмертная любов.

Хто стогне в ланцюгах, хто рве їх в реві бою
й підводиться з колін під залпів лютий крик,
не хилить хто чоло перед сваволлю злою,—
той брат мені навік.

Бо він іде шляхом, яким колись ішли ми,
щоб линути у даль, в яку тепер ми йдем,
щоб не пливли до зір пожарів грізні дими
і не терзали світ бідою і вогнем...

Брати, мої брати! Хто хоче закувати
в кайдани цілий світ, хто панувати звик,
хто з людської крові хотів би злото мати,—
той ворог нам навік.

Бо він несе лиш тьму, не любить він народу
й ненавидить його усім єством гнилим,
і нам до верховин і щастя, і свободи
не по дорозі з ним.

Товариші мої! Єднаймо руки й зорі,
щоб привид злий війни, як сон кривавий, зник!
Хоч розділяють нас моря, кордони й гори,—
ми всі брати навік!

1955

* * *

І на душі нема печалі,
здається: все ти переміг.
Стебельця росяні конвалій
тобі вклоняються до ніг.

Рука сльозинки не втирає,
що схожі з перлами роси.
Про це давно, давно я знаю,
що можна плакать од краси.

1955

* * *

Під ласкавим сонцем вітер ніжно віє,
і дощем проміння ллне на ріллю.
Я люблю дивитись, як гаї синіють,
як пташки співають,— слухати люблю.

Од хмарок побігли тіні, тіні, тіні
дзеркалом Славути, мов по кришталю.
Я люблю дивитись в очі твої сині,
голос твій, як пісню, слухати люблю

Дальній гул заводів, журавлині зграї,
і міста широкі, і поля, поля...
Як люблю тебе я, краю, мій ти краю,
сяєш ти у серці зорями Кремля.

Радісно любити! Хто цього не знає!
Бо любов — це світло, нелюбов — це тьма.
Тільки той щасливий, хто любов'ю сяє,—
в світі ж без любові і життя нема.

1955

* * *

В ремінних постолах, у білій кожушині,
немов гірський орел, дивився з скелі він
на свій коханий край. Сіяли очі сині...
Його вітав струмків веселий передзвін,

і щебетання птиць, і квітів аромати,
і верховинських гір, і хмар далеких дим.
До нього шепотів про щастя лист лапатий,
про щастя вільним буть і гордо-молодим.

Про те, що все його: і полонини, й гори,
і села, і міста,— що він всьому владар,
як весь його народ, що звівся вище хмар,
як той орел, що рве крилом своїм простори.

Були громади гір, мов золотий той злиток,
що слав у вишину багряні промені,
немов осяяв їх кремлівських зір відбиток
з гуцула постаттю в орлиній вишині.

1955

* * *

Гуцулка співає, і квіти цвітуть
і слухають пісню чудову
про тих, що Вітчизни уславили путь,
звільнили гуцульські діброви,

і гори, й долини, і ріки швидкі...
Що більше не вернуться ночі.
І слухають, слухають ніжні квітки
про сині, коханії очі.

Про те, як під'їхав юнак на коні
й сказав: «Дай, дівчино, напитись мені».
Вона ж усміхнулась, води подала
і серце з водою йому віддала.

Напився і глянув: «Солодка вода.
Як буду живий я, чекай, молода!»
Стояла вона, слала серцем привіт
і довго ще слухала цокіт копит.

Юнак не вернувся. Та пам'ять жива
про нього в гуцулки навіки.
Над тілом юнацьким шепоче трава,
де плинуть Угорщини ріки...

Над звільненим краєм сміється блакить,
шумують щасливі долини...
І пісня із серця гуцулки летить
за сині Карпат верховини.

1955

* * *

Моя любов, як пісні дужі крила
в росі світань над шумами дібров...
Як моря даль, що душу полонила,
моя любов.

Чужа навік їй сумнівів омана,
як моря глиб, вона не знає дна.
Вона завжди тобою осіяна,
моя кохана, рідна сторона!

1955

* * *

На трави перлами роси
зоря упала. Поле мріє...
О скільки щастя і краси
в твоєму імені: Марія...

По квітах золотом пройшов
останній промінь. Легіт віє...
Мої надії і любов
в твоєму імені: Марія...

Дивлюсь в очей твоїх блакить,
і серце трепетно так мліє...
Все, чим живу, чим буду жить,
в твоєму імені: Марія...

1955

* * *

Моя любов, як море, що висохнуть не може,
як морю, і любові моїй немає дна.
Моя любов, як небо, весняне і погоже,
як і моїй любові, їому кінця нема.

Багато зір у небі, багато хвиль у морі,
багато в полі квітів, немає їм числа.
І сяють, і сміються і квіти, й хвилі, й зорі,
але цілунків більше мені любов дала.

1955

* * *

Уже давно одрум'яніли
солодкі яблука в садах.
І жовті осені вітрила
вітри напнули в дальній шлях.

Хрумтить, як скло, під кроком знову
води замерзлої слюда.
І у хустині малиновій
зоря у вікна загляда.

Уже не та блакить над нами,
уже коротші стали дні.
І десь летить зима полями
на білогривому коні.

1955

* * *

Зима, зима... Сніги укрили трави.
Гудуть дроти... Навколо ніч мутна.
В дорозі я, політкурсант смуглявий,
З товаришами вийшов бить Махна.

У полі ми. Не спить тривожне місто
Десь за шляхами, сповнене надій
На юнаків, що вийшли бадьористо,
Щоб у снігах прийнять останній бій.

Нам, молодим, чужа була утома,
За світ новий свою лили ми кров...
На тлі снігів я профіль воєнкома,
Суворий, рідний, наче бачу знов.

Сльозою місяць впав на сніг іскристий,
І гострий залп розкраяв ніч мечем...
Летіли з тьми на нас кавалеристи,
І ми зміталн їх з путі вогнем.

Останній бій... Гармати били тупо,
А потім змовкли. Промінь ранку ліг
На синій степ. Махновців чорні трупи
Немов угрузли у кривавий сніг.

То там, то там поранені стогнали,
І умирали коні біля них,
І з тоскним скрипом шиї простягали
До сонця, що вставало з далини...

Давно, давно промчали роки грізні,
І тільки сниться вся в громах зима...
Але нема віддалення для пісні
Од сивини до юності, нема!

1955

* * *

Хай сивий я, о сиве небо!
Та серця струн,— я тому рад,—
мені настроювать не треба
на молодий, бадьорий лад.

Я мов не жив. Мені здасться,
не йшов крізь років зорецвіть,—
все так же юно серце б'ється,
і пісня юно так дзвенить...

Так дуб у полі височіє,
над ним і в нім — осінні сни...
А лист все так же зеленіє
і п'є проміння з вишини...

Сивіє волос мій, сивіє...
Немає юні вороття.
Та пісні листя не жовтіє
під вітром осені життя...

1955

* * *

Полонили далі
співи, дзвони сталі,
ніжний шум садів...
Так, як ти, мій краю,
зорями розмаю
серце полонив.

Полонив навіки!
Грають срібні ріки,
і жита цвітуть,
і пшениці колос
подає свій голос
про твою могуть.

О міста широкі,
о моря глибокі,
Україно й Русь,
я на вас дивлюся
в днів чудесних русі
і не надивлюсь!

Синь Таджикистану,
даль Азербайджану,
Грузії краса
і тайги тумани,
скрізь, куди не гляну,–
наші небеса.

Я на вас дивлюся,
сосни Білорусі,
на степів блакить,
сповнений піснями...
З далини садами
Латвія шумить.

Краю, мій ти краю,
хвилями Дунаю
я лелію зір;
бачу я Молдову,
любу і чудову,
в сяйві сонця й зір.

Зріють виноградн,
й серце б'ється радо
у полоні мрій...
Путь біжить залізна,
скрізь моя Вітчизна,
я усюди свій!

Де піду, де стану,
на свою я гляну —
не чужу — ріллю.
Рідний я усюди,
люди, мої люди,
як я вас люблю!

1955

* *

Туди, де в синім неба морі
немов тремтить Чумацький Шлях,
я понесу тебе над зорі
в моїх закоханих піснях.

Любові повний до нестями,
мов непогасную свічу,
там, за далекими світами,
нову я зірку засвічу.

Вона сіятиме, жадана,
привітом дальнім крізь ефір...
То будеш ти, моя кохана,
найкраща із небесних зір!

1955

* * *

Який мені вітер у серце повіяв,
що в нім, як навколо, зелений розмай!
Про що б не писав я, не думав, не мріяв,
та все перед мене Донецький мій край.

І все перед мене задумані гони
збігають, мов килим ясний, до Дінця,
і рідні села, і рідні простори,
і шахти, й заводи, й степи без кінця...

І ліс за Дінцем... Ой як часто я в ньому
блукати любив! Серце, років не ліч
з тих днів, як з піснями ми йшли в Борівському,
коли ми повстали на прокляту ніч.

Неначе сьогодні... Я юний, смуглявий...
Мені борівщанка дає молока,
і осінню пахнуть зів'ялії трави,
і твердо гвинтівку тримає рука.

О рідний Донбасе, мій тату могучий,
ти в серці моєму навік заяснів!
І спів солов'їний, і вітер, і тучі,
і шелест колосся, і гул поїздів...

Які вечори там! У бриючім льоті
там ластівки линуть в провулках глухих,
в далекій моїй, в дорогій Третій Роті,
де слухали вишні дитячий мій сміх...

Мов бризнуло сонце промінням під вії
й хтось тепло погладив рукою чоло...
То вітер донецький у серце повіяв,
то поле донецьке в душі розцвіло!..

1955

ДІВЧИНІ

День палає у сонця пожежі...
Я таких ще не бачив пожеж.
У забризканій вапном одежі
ти по вулицях гордо ідеш.

Лине музика з вікон розкритих,
сміх дитячий у кожнім дворі.
Не фарбуєш ти губ соковитих,
що подібні до соку зорі.

Ти будуєш високі будинки,
все горить в твоїх юних руках,
і розноситься сміх так твій дзвінко,
як лунав у черкаських степах.

Як весна, що у сонця пожежі
по землі розлилася без меж,
у забризканій вапном одежі
ти по вулиці гордо ідеш.

Скільки сили у стані стрункому,
скільки грації в рухах простих!
Я б хотів, щоб в труді золотому
моя пісня була, як і ти!

1955

* * *

Садом я блукаю тихою ходою,
рум'яніє вечір од зорі заграв.
Яблука доспілі виснуть наді мною,
що колись про них я в Рильського читав.

Був я юним-юним; гнівною грозою
ми звели для штурму міліони рук.
Десь там на Поділлі в полі перед боєм
я читав поета під гарматний гук.

Бігли ми в атаку, кров багрила трави,
і дощем залізним падала блакить.
А в душі сіяло тепло і ласкаво:
«Вміє розставатись той, хто вмів любить».

Ці слова звучали і в гарматнім хорі,
і коли їй руку я востаннє тис.
Ці слова поета, мужні і прозорі,
я крізь довгі роки до сивин проніс.

Я іду, і в'ються спомини незримо...
Де ти, моя юність, дальніх днів блакить?
Яблука червоні Рильського Максима
виснуть наді мною, кличуть жить і жить!

1955

* *

Хай весна приносить щастя в кожну хату,
хай життя весною, як сади, буя!
Тягнеться до сонця соняшник крислатий,
як до тебе серце, сторона моя!

Тягнуться до сонця і квітки, і трави,
віти кучеряві, гори голубі,
як серця до тебе, краю мій ласкавий,
що для тебе б'ються і живуть в тобі.

1956

* * *

Ні, не марний труд ваш, люди ясночолі!
Тут ішли машини ще не так давно,
а тепер шепочуть колоски у полі
й сонцем налилося золоте зерно.

Ще сніги недавно смутно туманіли,
та весняне сяйво розцвіло з висот,
дні пройшли, й колосся рясно землю вкрило...
Це зробили сонце, сонце і народ.

І куди не глянеш в далі неозорі,
хвилі так і ходять, ходять, як живі...
Їм немає краю в сонячнім просторі...
Слава ж вам навіки, руки трудові!

1956

* * *

Весна і молодість! Ну, що є краще в світі!
Такої, як у нас, нема ніде весни!
Рожевим цвітом радісно залиті,
шумлять сади, і сонце п'ють лани.

Мов за спиною в нас шумлять могутні крила.
Весна і молодість! Що краще є в житті!
Нам воля партії нові путі одкрила,
до щастя і добра путі.

За нас життя! Лунають птиць привіти,
і тракторами даль ясна гуде...
Весни і юності не можна зупинити,
як старості — прекрасне й молоде.

Ми всі сини Вітчизни трудової!
О, як усе навколо розцвіло!
Ще не було у нас весни такої
і радості такої не було!

Заводів гул, садів вишневі дими...
Як наша дружба, сповнена тепла,
встає життя спорудами новими...
І це усе нам партія дала!

Як тоне все у сонячних потоках,
вітають щастя юність і весна!
По днях зими, холодних і жорстоких,
в землі зерно прокинулось од сна.

Завжди, завжди ми, партіє, з тобою,
в майбутнє нас ведеш лиш ти одна.
Ми всі сини Вітчизни трудової,
ми — Комунізму юність і весна!

1956

* * *

Любить свій край — це для народу жити,
боротися за юне, за нове.
Любить свій край — це значить все любити,
у чім його святе ім'я живе.

(1957)

* * *

Тої, хто зерно в плодючу землю сіє,
пшеницю косить, садить дерева,
тої на плечі планету підійма
й несе в майбутнє, сповнене надії...

І брат його, що творить все навколо,
що варить сталь і вдень і уночі,
тримає Землю на другім плечі,
щоб сад життя не облітав ніколи.

І славлять їх незмірену могуть
мої пісні, як чайки білокрилі,
і шлях, яким вони до щастя йдуть,
з якого їх ніхто вже збить не в силі.

І не затопить їх чудесний дім
ворожа тьма, од люті ошаліла,
бо світить сонце непогасне їм,
що партія у Жовтні засвітила.

(1957)

МИ ЖИЛИ В ХВОРОСТЯНЦІ

Ми жили в хворостянці... Заводу ворота
відчинились для мене в одинадцять літ.
Юнаком я зазнав, що шахтарська робота —
це найважча з відомих на світі робіт.

Темні штреки, забої і свист коногона,
одчайдушний і дикий пронизливий свист...
Я дивився не раз у заплакані гони,
і не раз, і не два опадав жовтий лист.

Кращі дні недосяжні були, наче сонце...
Димні труби заводу, копри вдалині
та пісні у півній, хворостянки віконце,
про загублену долю пісні...

Чорний крок поліцаїв і лагідні очі
вірних друзів моїх, повні зір, повні мрій,
повні дум, як змінить нашу долю робочу...
Ах ті очі й огонь в них жагучий такий!..

Я багато читав і став вірші складати
так, як дід мій і татко, в натхнення огні,
і в юнацькому серці відбились крилато
незабутні Шевченка пісні.

Пушкін, Лермонтов... Їхні і образи, й думи
хвилювали до краю всю душу мою,
і контрасти життя, де були, як в аду, ми,
і усе, що робилось у ріднім краю,

і кривава війна, повна бур і страждання,
і народного гніву підземний ще грім,
і акації віти, і перше кохання,—
відбивалось усе в юнім серці моїм,

виливалось у спів... Революції зорі
засіяли для нас у лютневих громах.
Голос мій зазвучав у пісенному хорі,
що ми вийшли з народом на сонячний шлях.

А війна все гула й на кривавім багнеті
горе й сльози несла під гармат лютий крик...
Вперше вірша свого в лисичанській газеті
я побачив тоді ж, в той сімнадцятий рік.

Більшовицького слова правдивая сила
відкривала нам очі, сталила наш гнів,
й Жовтень, Жовтень над нами
простер свої крила,
й на фортеці сваволі нас Ленін повів.

Нам цих днів не забути, повних сонця і слави,
в дні ці став я поетом, син донецьких ланів.
З того часу зі мною моя муза ласкава,
віддаю я Вітчизні своє серце і спів.

Я знайомий і з кайлом, і з пером, і багнетом,
з хворостянки я вийшов назустріч громам.
Тільки той, хто з народом, може бути поетом,
може бути поетом лиш той, хто з життям.

1957

* * *

Ми од копалень і од руд,
з степів, де колос кучерявий.
І над бетонами споруд
для нас сіяє сонце слави.

Для нас простори голубі
і ніжна пісня солов'їна.
Співаю гімни я тобі,
моя Радянська Батьківщина.

Пробила ти до щастя шлях.
Землі чужої нам не треба!
На реактивних літаках
твої сини знялись у небо.

Вони простерли крил могуть
у неосяжній високості,
твій труд і спокій стережуть,
щоб не прийшли незвані гості.

Вони летять... Чужа журбі
сім'я звитяжців соколина.
Співаю гімни я тобі,
моя Радянська Батьківщина!

1957

ТИ РВАЛА ОЖИНУ

Тремтіли за лугом далекі гаї,
мов птичі розкинуті крила...
Ти рвала ожину, і губи твої
од соку її червоніли.

Ще лист не жовтів у осінній журбі
і трави не никли зів'яло.
Привітно усе усміхалось тобі,
і сонце тебе цілувало.

Спадали на листя проміння рої,
а серце так щастя хотіло!..
Ти рвала ожину, і очі твої,
як море, синіли, синіли...

1957

* * *

Промчали дні, як вихор сніжний,
і облетіли в майві літ,
як білий-білий, ніжний-ніжний
акації солодкий цвіт.

Їх марно серце моє кличе —
я не зустріну їх ніде,
як в сяйві місячнім обличчя
і чарівниче, й молоде.

Був я колись стрункий і ніжний
і вже таким не буду знов.
Промчали дні, як вихор сніжний,
але вперед, моя любов!

1957

* * *

Співаєш ти про щастя світлі гони,
що ми до нього вийшли в ніч глуху,
а щастя наше молотом стотонним
кує залізо в заводськім цеху.

Співаєш ти про щастя над віками,
що розцвіло, як сонце на крилі,
а щастя наше з чорними бровами
їде за сівалкою по зораній землі.

Ні, не одну абстракцію в уяві
нам малювать в дні радості й негод.
Співаючи про хмари кучеряві,
не забувай, поете, про народ!

1957

* * *

Орися йде. З її долонь
неначе квітів пах.
Життя майбутнього вогонь
горить в її очах.

А день шумить, а день сія,
і все цвіте в саду.
Іде онученька моя —
то я в майбутнє йду.

1958

* * *

Дивлюсь на ці маленькі ручки
і слухаю цей щебет-спів.
Я так люблю свою онучку,
як навіть сина не любив.

Яка жива любові сила!
Її до краю я відчув.
Мене бабуся так любила,
коли я ще маленьким був.

Вітають день пташки з весною,
шумить Дніпро, цвітуть сади.
Нехай дзвенять пісень прибої
в любові діда назавжди!

1958

У ЗАБОЇ

І знов забій. Неначе сон це...
Знов напливають мрій моря...
А над чолом маленьке сонце
у молодого шахтаря.

Він зна в труді свою дорогу
і в міліонному строю
усе вперед коня стального
веде, з пластами у бою.

Його дорога порохниста
гуде її зітхає од атак...
І юне серце машиніста
з комбайна серцем б'ється в такт.

Тут, під землею, дні квітчасті
відвага творить молода...
Йому уже знайоме щастя
комуністичного труда.

Він не зазнає долі злої.
Прогнавши тьму, важку, як ртуть,
маленьке сонце у забої
йому в майбутнє світить путь.

1959

* * *

У розкрите вікно сад вечірній шумить,
одгули трактори за рікою,
і зозулі кування не лине в блакить
там, де пахне повітря сосною.

Од акордів ясних наче даль розцвіта
і всміхається небо безкрає...
І здається, що грає зоря золота,
на гармонії вечора грає...

О весна, я не знаю такої пори,
щоб так серце мені хвилювала!..
За рікою Ірпінь одгули трактори,
там, де хмар багряніють овали.

І так свіжо і синьо у небі й душі,
тільки никнуть квітки посмутнілі.
Там, де землю зорали стальні лемеші,
вже тумани пливуть, наче хвилі.

І здається: спинилась закохана мить,
небо зорями в душу загляне...
У розкрите вікно сад вечірній шумить,
сходить місяць, як серце багряне...

1959

* * *

Вітром пахучим весна
серце хвилює моє...
Щастя близька далина
в зорях Комуни встає...

Світлий народе, в блакить
ти прокладаєш путі...
Як же мені не любить
руки твої золоті!

Морем лазурним цвіте
степ колективний без меж...
Як не співати про те,
чим ти, безсмертний, живеш!

Ти не здаєшся вже сном,
щастя близька далина!
Білим махнула крилом
за димарями весна...

1959

* * *

Не стелись, тумане, не шуміть, тополі,
не печальте очі ви, берізки голі!
Вийду я у поле, там, де синь навколо,
де чогось шукає перекотиполе;
де когось шукає, то біжить, то стане...
Не шуміть, тополі, не стелись, тумане!

Вечір чорнобривий, сині небокраї,
я у полі стану, про весну згадаю,
про весну, про літо, як зітхало жито,
як тремтіли в небі птиць дзвінкі привіти,
як торкавсь губами я її волосся
і сердець двох пісню слухало колосся.
Хай давно зозуля в листі одкувала.
Серце знов чекає, щоб весна настала,
щоб настало літо, щоб зітхало жито...
Серце, моє серце, де тебе подіти?

1959

* * *

Знов конвалії пахнуть в гаю,
білі й ніжні, як вітер у полі...
Аромат їх, солодкий до болю,
так нагадує юність мою...
Знов конвалії пахнуть в гаю.

І так хочеться бути щасливим!
Як в дитинстві, я долі молюсь
і на білі дзвіночки дивлюсь,
солов'я зачарований співом.
І так хочеться бути щасливим!

Повно сонця в зеленім гаю,
повно сонця у серці моїому,
що в промінні тремтить золотому...
Посивілий з літами в бою,
я над квітами щастя стою.

1959

* * *

Дивлюсь на рідні, добрі руки
і на очей твоїх блакить,—
любов, що знала біль розлуки,
не зможуть роки погасить.

І що для неї осінь сива
й зима, що з хугою летить!
Неначе море в час приплива,
вона все глибше кожну мить.

Тому моє так серце сяє
і не холоне в жилах кров.
В мені горить і не згасає,
як витвір вічності, любов.

1959

* * *

О дзвін хвилин, і темні чорні ночі,
і цигарковий дим самотини,
коли од дум закрить не можу очі,
й на крилах в даль несуть мене вони.

Несуть мене за ці холодні стіни,
туди, за дальній гуркіт поїздів,
несуть в поля моєї України,
щоб я достиглим колосом шумів,

щоб у вікно комусь світив зорею,
щоб тихий сон я чийсь оберігав,
стояв на варті з піснею своєю
і світлячком світився поміж трав...

Так, світлячком. Його байдужі руки
да не торкнуть! Погаснуть може він.
А ніч пливе, і серце стука, стука
під дзвін хвилин, холодний дзвін хвилин.

1959

* * *

Відбилися верби у тихій воді...
А може, це пісні здалося?
Зоря розплела свої коси руді,
в полях розметала волосся...

Почати не можу я пісні ніяк,
хоч крила здіймаю для льота.
Заплутавсь у тому волоссі літак,
а небо — як очі пілота...

Робота мотора — як серця биття,
що злих перебоїв не знає...
О юність крилата на варті життя,
тобі я цю пісню складаю!

Вітають піснями тебе трударі,
а ти голубим океаном
летиш у безсмертя в промінні зорі
під стягом Вітчизни багряним...

1959

ТКАЛЯ

Працює ткаля молода,
милується станків красою.
І тягнуться тканин сувої
як дар безсмертного труда.

Який поет про це розкаже,
хто оспіва її таку?
Вона ж то нитку перев'яже,
то щось поправить на станку.

Шумлять крізь вікна днів прибої,
од поїздів гудуть мости...
І все пливуть тканин сувої,
щоб потім в барвах розцвісти.

І навіть сонце квіти-плями
немов позичить хоче їм,
де ткаля ходить між станками,
уважно стежачи за всім.

В її ході — весни прикмети,
усе дається молодій.
І разом з піснею поета
станки співають пісню їй.

1959

* *

Золоту тоненьку ніжку
в травах промінь підіймає,
де асфальтова доріжка
між берізками двома.

Вітер шарпа віти різко,
десь далеко синь дібров...
І сумують дві берізки,
чисті й ніжні, як любов.

О, як знаю я печаль ту,
те бажання — вдаль і ввись!
Над доріжкою з асфальту
дві берізки обнялись.

1960

* * *

Ластівки на дроті в сонця позолоті,
даль така безмежна, як моя любов...
Ніс я через гори серце своє хворе
і до тебе, мила, з піснею прийшов.

Довго ти для мене, як зоря, сіяла
і сіяти будеш в безвісті доріг...
У моєму серці піснею ти стала,
що сміється, плаче і дзвенить для всіх.

Лиш тобою повні дні мої і ночі,
з зорями Вкраїни зір твій злився в них,
а коли закрию повні туги очі,
буде пісня плакать у рядках моїх;

плакать і сміятись, з вітром цілуватись,
щебетать про тебе пташкою в гаю
й, де зелені віти шлють усім привіти,
в проводах дзвеніти про любов мою.

1960

* * *

Ти йшла. Хитались два відерця.
Й, не підіймаючи чола,
ти обернулася і серце
бровами й зором обпекла.

Бровами чорними, як ночі
в моїй донецькій стороні,—
і сині, сині, сині очі
у душу глянули мені;

і засіяли, й небом стали
мені навіки, друже мій!..
О пліч похилених овали
і оксамитні крила вій!

Ти вся була, як щастя птиця
з країн казкових, з царства мрій.
Яка солодка таємниця —
ховать любов в душі своїй.

Там, де заводу линуть дими
із труб, неначе од пожеж,—
і тільки розмовлять очима,
коли з роботи з нею їдеш...

Той дим із труб і зараз лине,
але не той, як все кругом...
Де ганок той, і ті жоржини,
й гітари стогін під вікном?

Лиш бродить вітер у долині —
це хто іде там через гать?
Де ті гарячі очі сині,
що так любив я цілувать?

Де коси ті, де губи милі
в сльозах солоних і терпких,
коли я там, де верби й мілі,
себе в любові переміг!

Той сквер і заводська алея,
де стільки юних, молодих!..
І хай ти зрадила — тебе я
до сивини в душі зберіг.

1960

* * *

Дерев люблю я древній світ,
що шлють життя нам звідусюди
тремтінням трав, хитанням віт,
бо дерева — зелені люди.

Вони ж бо дихають грудьми
листків і всім на нас так схожі,
все чують, бачать так, як ми,
і лиш ходить вони не можуть.

А може, й ходять... Дивний світ,
мене приваблює він змалку,
як сонце наливає плід
і пестить променем фіалку.

А квіти, квіти!.. Солов'я
не марно вабить пишна рожа.
В них потопа душа моя,
на сонячне поміння схожа.

Земля, дерева і блакить,
од босих ніг трава прим'ята!..
Це все — життя. О щастя — жить
і про життя усім співати!

1960

* * *

Про що шумлять листки в цей вечір,
повний жури?
Неначе крізь туман, крізь дощ дивлюсь на них.
Казки моїй душі таємно і похмуро
шепочуть без кінця зелені губи їх.

Їх слухає душа...
Вони, напевно, милі,
їх мова людськая не може передать,
бо зрозуміти їх мій розум ще не в силі —
поміж душею й ним якась незрима гать.

І думка марно в тьмі крилами помахає
і б'ється в мур тонкий, але міцний, як сталь.
Лиш іноді мені відкриє даль безкраю
цей віковічний мур... А там... за даллю даль.

Тоді мені ясні всі голоси природи,
як падає листок,— зелений братик мій,—
і просить помогти...
Як в сяйві ночі води
жаліються гілкам на холод світовий,
що оберта їх в лід...
Як айстри гублять вроду
під осені дощем і кличуть теплі дні,
як шепчуться зірки на дальнім небозводі
промінням золотим в небесній глибині.

Тоді розкритий я для вічності дихання.
Хоч я — маленький світ, але усі світи
вбираю в себе я, як усмішку світання,
коли зоря вбира в перлини рос цвіти.

Дощ одшумів, пройшов...
Мовчать листки промоклі,
і срібло крапельок свій зупинило біг,
неначе дивляться в малюсінькі біноклі
на мене очі їх...

1960

ЛЕНІН

Коли цвітуть огні знамен червоні,
ти з нами в даль майбутнього ідеш.
Ти у цехах, у лав підземнім дзвоні,
з тобою труд не знає краю й меж.

Ти в золотому шумі колосковім,
в стрімкому зльоті зоряних будов;
твій образ в сталі клекоті багровім,
в цвіту садів... Твоє ім'я — любов.

Любов до всіх, чий труд ламає скелі,
хто хоче світла, йде за це на бій.
Історія в простреленій шинелі,
що йде вперед,— це образ вічний твій.

Материкам ти показав дорогу,
і до мети ти Землю повернув,
куди ми йдем мільйонно, без тривоги,
в ту даль, що в Жовтні геній твій відчув...

Ту даль, куди крізь ніч ти вів народи
в борні за день, за радісне, нове.
Ти сяєш нам, як сонце з небозводу,
бо геній твій у партії живе.

Де спів станків усе звучить безсонно —
троянди днів майбутніх розцвіли.
Це ти звільнив енергію мільйонів
в далекий час, щоб вільні ми були.

Щоб вірні ми були меті прекрасній —
меті усіх народів і віків.
Це ти вогонь Комуни непогасний
в серцях і думах наших засвітив.

А труд все сіє квіти пурпурові,
і в квітах тих живе любов твоя,
як в кожнім русі, в кожнім нашім слові
живе твоє безсмертнеє ім'я.

(1960)

* * *

З небесних голубих повік
мов випала сльозина...
То срібнорогий молодик
над теплим бором лине.

Проміння золоте вино
він пролива без краю
і, як в розчинене вікно,
у душу заглядає...

І сон, і сосни... Тишина.
Немов мене немає...
О ні — не місяць, то вона
у душу заглядає.

1960

* * *

Моя поезія не спить...
Вона — переживань бурупи,
що вніч, і вдень, і кожну мить
торкають серця мого струни,
її воно так солодко болить
і все співа, і пісня ллється,
як кров в серця із мого серця.

Чому це так, що співів маки
печуть серця людські огнем?
Тому, що серцем ми однакі,
одними думами живем.
Що різні ми — не новина.
Але душа у нас одна.

Покиньте ж вигадки, химери,
душі людської інженери,
схиліться до джерел ясних,
щоб передать себе в других,
богатирях нової Ери!

Співцям про це сказать я мушу.
Щоб курці не співать на сміх,
заглянь, поет, в свою ти душу —
її побачиш душі ти других,
як глянеш ти з любов'ю сина...
Бо ми усі — душа єдина.

(1960—1961)

В САДУ

То день іде на зміну ночі,
то нічка зорями сія...
На все розкрила карі очі
душа закохана моя.

Синіє сад. Кущі — як сни...
Дзвенять пташки на різні тони.
Петунії біля стіни,
немов маленькі грамофони,

на сонце дивляться... Гримить
мостом веселим електричка.
Така душі моєї звичка —
усе вбирать в свою блакить

і віддавать... Так бархатово
душа тче образи свої,
немов у сні. О рідне слово,
ти чарівничий ключ її!..

Любить це слово, о юначе,
тобі заповідаю я!
А сад задумався... Неначе
цей сад і є душа моя.

(1960—1961)

КРАНОВА

Пам'яті Тетяни Бібіної

Мордовська дівчина. В зеленому краю
вона росла, де пахнуть сосни й смолка,
щоб у труді Мордовію свою
прославила безсмертна комсомолка.

Залізний кран-гігант малим її рукам
покірний був, як матері дитина...
Вона була споріднена хмаркам,
їй видні з вишини уся країна

і горизонти ті, куди ми всі йдемо,
щоб щастя осягти вершини так жадані,
куди біжить, летить, гримить життя само,
й ми в нім —
як хвилі ті в бурхливім океані...

З деталями стріла підносилась, як стяг,
над цеглою, бетоном і металом...
І цементний завод зростав в її очах,
що так захоплено і радісно сіяли.

Та раптом бурею нагнуло дерева,
і відпустило їх, і туго знов нагнуло,
кричали знизу їй, та вітер рвав слова,
як листя із дерев, і гуркотом, і гулом...

І над будинком кран загрозливо повис...
Ось-ось впаде...
А там жінки й маленькі діти...
Кричали знизу їй: «Злізай скоріше вниз!»
А дівчині ще ж так хотілось жити...

Й вона зробила крок до сонця на вітру.
Та раптом жаль залив її тривожну душу —
й вона рвонулася у будку: «Дітвору
я врятувать своєю смертю мушу!»

В одне бажання нерви всі злились...
Нехай вона розтане, наче тучка,—
та будуть жить маленькі, щоб у вись
знести Вітчизну... І маленька ручка

контролер стиснула... Востаннє юнки кран
послухався покірно, як дитина,
і од будинку в морок і туман
став одповзать поволі, неупинно...

Зітхнули всі... Та от спинився кран,
і став хилитися, і впав з страшенним гулом...
В своїм падінні роздавив титан
і комсомольське серце, ніжне, чуле...

Воно спинилось... Ні! Воно в мені,
воно невпинно в наших грудях б'ється...
І світить нам простори вдалині,
як серце Данко, це дівоче серце...

Вона пішла в незнані тьми краї,
роздавлена уламками металу.
О, не забудьте, діти, ви її,
що смертю вам життя подарувала!

(1960—1961)

КОЛИ ЩЕ СПЛЯТЬ ВІТРИ В ЛУГАХ БЛАГОУХАННИХ

Коли ще сплять вітри в лугах благоуханних,
на квіти, на траву крізь сльози я дивлюсь
і, наче хмаркою в небесних океанах,
між подруг золотих на синій південь мчусь...

Ось піді мною Ніл...
У чорної красуні
над муттю вод густих між пурпурових губ,
як жемчуг, зуб рядки, її здіймає перса юні
дихання, як зефір, що квітам ніжно люб.

І таїна пірамід в мої зоріє очі
очима сфінкса, й сон на вії шлють піски,
де радісний струмок уже не затуркоче,
де фараони сплять уже віки, віки...

Та це — екзотика!
Синів я Конго бачу,
їх з бронзи вилиті озброєні ряди...
Вони зняли мечі на тьму катів звірячу,
під небом Африки щоб вільно жить завжди.

Лумумби чорний зір ясніє, наче сонце...
Вітаю піснею я чорного вождя,
що одчинив у світ ворота — не віконце —
своїм струнким братам для вільного життя.

Не завойовники стоять переді мною —
я бачу в них братів, таких, як я, людей.
Вони за рідний край готові всі до бою,
й лунає гордий клич з високих їх грудей...

Привіт вам, воїни! Ви — щастя оборонці,
надія рідної до сліз землі батьків.
Немає краю вам. Ви стоїте все в сонці,
що сяє квітами на вашому чолі...

Вітають роси вас, веселі і зірчасті,
й політнії кров'ю край,
що встав до хмар чолом...
І я, Вкраїни син, бажаю Конго щастя,
такого, як зоря, як небо над Дніпром!..

(1960—1961)

* * *

Хай минають дні твої і ночі,
килими осінні простяглись,—
сині очі в'янути не хочуть,
сині, сині, сині, як колись.

Цим очам піснями я молюся,
сам собі я променем здаюсь,
в небо їх безхмарнеє дивлюся
і ніяк, ніяк не надивлюсь.

Ти для мене все така ж прекрасна,
як в далекі у донецькі дні.
Твої очі сяють непогасно
синіми сонцями у мені.

1961

* * *

Сади осипалися милі,
що чарували так мене,
і знов Дніпра чекають хвилі,
коли їх крига одягне.

Б'є вітер в хмари колонади,
що принесуть снігів печаль...
А я стою біля огради
і за Дніпро дивлюсь у даль.

Стискає серце тихим болем,
простори я очима п'ю,
і мов лечу над чистим полем
я на Донеччину мою.

Закрив там карі очі неньки
коси холодної розмах...
І мчу я хлопчиком маленьким
на дерев'яних ковзанах.

Неогороджена хата,
холодні сонця промені...
І молода смуглява мати
мені всміхається в вікні.

О пісне, я крізь років гули
з тобою лину до мети.
Ти можеш повернуть минуле
і навіть смерть перемогти.

1961

* * *

Дощ пройшов шовковою ходою
і лишив на листі краплі сліз,
а вгорі, не знаючи спокою,
ще гримить небес електровіз.

Ще гримить... Неначе після бою
шаблі одсіяли вогняні,
і до неба тихою красою
квіти усміхаються рясні.

Далі й далі хмар юрба клекоче,
свіжо так і радісно в саду,—
і все ширше неба сині очі
дивляться на землю молоду.

1961

* * *

Чи чули ви, як в дзвоні молотка
співає сталь, вітаючи людину?
Чи бачили, як слухає ріка
тремтінням хвиль руладу солов'їну?

Як фарбами співа весняний сад
у леготу вечірньому зітханні,
коли зоря сіяє не востаннє
і пісні шлють квітки свій аромат.

Ще з юних літ у мрій і весен цвіті
віддав я пісні пориви мої.
Вона — моя порадниця на світі,
природа й труд народжують її.

1961

* * *

Як дивно! Сніг приніс тепло
і сонця золоті усмішки...
І знову серце розцвіло,
вже не болить йому нітрішки,—
воно з тобою, як було.

І знов моє співає серце
про сніг, і сонце, і тепло.
Воно з тобою, як було,
воно для тебе тільки б'ється,
для тебе тільки розцвіло.

Як гляну скрізь — міста, поля...
Це мій народ, моя земля,
що я малим по ній ішов —
батьків блакитною землею...
Горять в душі моїй зорею
Вітчизна й ти, моя любов!

1961

* * *

Простягни долоні,
усміхнись мені!
Хмар багряні коні
мчать у вишині.

В даль од них лякливо
утікає мла,
і зоря їм гриви
кров'ю облила...

Я в твоїм полоні,
як в солодкім сні...
Простягни долоні,
усміхнись мені!

1961

* * *

Бузковий сніг, сліди пташок,
немов мереживо на ньому.
Стовпів залізних в полі крок
несе в дротах зорі утому.
Вже де-не-де — огні зірок.

Десь там на обрії тополі
неначе радяться про щось,
і чайка над Дніпром когось
гукає. Я один у полі,
і серце з піснею злилось.

Мов казка, Київ на горі
мене мережами вітає
і кличе в казку, і в зорі
меч Святослава гостро сяє
з шаленим ворогом у грі...

1961

* * *

Я стою на мосту,
як колись я стояв під зірками
в ніч далекую ту...
Хоч земля вся укрита снігами,—
моє серце в цвіту.

Моє серце в цвіту...
Десь летять поїзди електричні.
Пісня славить мету.
На землі ми до радості звичні,
як до горя колись...
Думи линуть увись...

Думи линуть в зірчасті безодні...
В них злилися минуле, й сьогодні,
і майбутнього клич.
Серце, зір тих не ліч!
Всі вони наче мрії народні...
Міст. Дніпро. Зорі. Ніч.

1961

* * *

Для мене ти така ж, як і була,
коли прийшов до тебе я з тумана.
Як сік солодкий з квітки п'є бджола,
так щастя п'ю я з губ твоїх, кохана!

З тобою знав я радість неозору,
з тобою знав розлуки горе я.
В твоїх очах я бачу синє море,
і в нім душа гойдається моя,

як біла чайка, чайка моя біла...
Вона летить... Їй перепон нема.
Несіть, несіть мене, могутні крила,
нехай, нехай вас буря не злама!

1961

ЮРІЮ ГАГАРІНУ

Тебе, крилатого, ми славимо сьогодні
і будем славити і завтра, і в віках,
бо першим ти злетів у зоряні безодні
і цим собі проклав в безсмертя гордий шлях.

З такими нас ніхто й ніде не переможе,
твій соколиний зір відбив космічну даль,
невиданий гігант, на хлопчика похожий,
з душею ніжною й незламною, як сталь!

Вогні твоїх очей, привітні і ласкаві,
сіяють нам усім, слова звучать, як спів.
Ти, наче пам'ятник, стоїш в моїй уяві
з крилом, простягненим до зоряних світів.

1961

* * *

Не розлучусь я з юністю моєю,
у пісні хоч, і з водами Дінця!..
Як любо йти коханою землею
і рідний вітер пити без кінця!

В садах весни багряну рвати рожу,
де тонуть кроки у траві густій,
і плакати від щастя, що я можу
ходити вільно по землі моїй.

Землі батьків, що кров'ю їх полита
і нашою у грізній боротьбі
за шум садів, за стигле в полі жито,
за дим заводів, далі голубі...

На той пісок ласкаво хвиля ллється,
й багряний місяць зводиться з трави...
Співай, співай про молодість, о серце,
та струн своїх у пісні не порви!

1962

* * *

Десь далеко б'ють копита,
вечір п'є зорі вино.
Серця струнами дзвеніти
у житті мені дано.

Йти до радості у дні ці,
повні сонця і надій,
і ловить пісень жар-птиці,
що летять в душі моїй.

Щоб співати про Комуну,
я настроїв всі чуття.
І торкає серця струни
вітер радісний життя.

1962

* * *

Що сили дає твоїй пісні, поет,
і віру в прийдешнє залізну,
що слово гострішим стає, як багнет? —
Любов до своєї Вітчизни.

Так тяжко стискається серце твоє,
коли ти із нею нарізно...
Що крила тобі у натхненні дає? —
Любов до своєї Вітчизни.

Про все ти співаєш: про сльози і сміх,
про молодість, битвами грізну...
Та що буде вічне у співах твоїх? —
Любов до своєї Вітчизни.

1962

* * *

Яке це щастя — мчати на коні,
а у лице тобі весняний вітер віє!..
А навкруги степи, як вільні мрії,
і вітряки у синій далині...
Яке це щастя — мчати на коні!

Яке це щастя — бути молодим
і йти в степу з далеких мандр додому,
а з-за гори заводу рідний дим
здіймається, і ти забув про втому.
Яке це щастя — бути молодим!

Нехай в лице мені осінній вітер віє
і сад уже не чує солов'я,—
та в мене пісня є, і є у мене мрія,
і з ними старості не буду знати я.

1962

* * *

Подібна юність до весни.
О, де ти, де, моя ти мріє?
Жовтіє листя восени,
волосся в старості сивіє.

Хай опадає лист в саду
на землю в срібному іней —
я в пісні молодість знайду
і довго, довго буду з нею.

Од дум ніяк я не засну,
вони біжать, нема їм краю...
Блажен, хто осінь на весну
в натхненній пісні обертає.

1962

* * *

Я на Дніпро дивлюсь —
і котить хвилі
переді мною рідний мій Дінець...
Синіють далі, ще з дитинства милі,
торкає трави теплий вітерець.

Над рейками крейдяних гір громади
встають, як море звихрене, в блакить,
і над водою, повною принади,
дівочий голос чайкою летить.

Йому гармонія відповідає,
рипаючи од пальців юнака.
Крізь сліз туман чийсь карий зір сіяє,
і серце пісня солодко стиска.

Не раз на листі верб, осик і кленів
вечірній блиск зорі поволі гас,
де над Дінцем задумано-зеленим
я плакав од гармонії не раз.

Летять хмарки над гомоном заводу,
що димарями небо підпира.
І у гаю, де квітів хороводи,
уже збира опеньки дітвора.

І там уже крізь віти неба просинь
холоне й блідне, і між трав сумних
вже заплітає осінь жовті коси
і пальцями перебирає їх.

Там між дерев, де роси посивілі,
упав зорі багряний гребінець...
Я на Дніпро дивлюсь — і котить хвилі
переді мною рідний мій Дінець.

1962

* * *

Сяє сонце мені крізь повіки,
моя пісня летить до висот.
Своє щастя будує навіки
золотими руками народ.

Наче в повному квітів саду я,
злив з народом я долю свою.
Крізь грозу, що в уяві вирує,
йшов колись я за нього в бою.

В побратимів залізнім ряду я,
море сяйва очима я п'ю,
і з народом я щастя будую,
свою пісню йому віддаю.

Гей, ви, далі, у дим оповиті,
дим заводів, о молота стук!
Піднялися до сонця в блакиті
міліони натруджених рук.

Щоб рясніло колосся у полі,
щоб шуміли на сонці сади...
І не хочу я іншої долі,
як народу служити завжди.

1962

* * *

Для щастя всіх, о мила Батьківщино,
все віддають старі і молоді,
і руки нам продовжили машини,
озброїли нам думи у труді.

Встають заводів димні силуети,
в нові походи кличе сурми мідь.
Ми людства мрію втілили в ракети,
щоб таємниці космосу відкрить.

Щоб на світи далекі полетіти,
що світять нам у віковічній млі,
усе нові і все нові орбіти
ми пишемо круг нашої землі.

Мільйонів дух все вище й вище лине,
в майбутнє прокладаючи мости.
Ми розкриваєм атомні глибини,
щоб на землі безсмертя осягти.

Усе, усе, що сяє в високості,
наш колективний розум обніма.
Щоб полетіть до марсіян у гості,
нас не зупинить безповітря тьма.

Природу ми поставим на коліна,
бо ми крилаті, дужі, молоді,
бо руки нам продовжили машини,
озброїли нам думи у труді.

1962

* * *

Я дивлюсь на партійний квиток,
і в уяві встають давні роки,
як в пілотці курсант карооокий
до Комуни зробив перший крок.

Пам'ятаю я день той ласкавий,
золотої Одеси сади,
день, коли написав я заяву,
щоб вступить в комунарів ряди.

Далі травня сіяли квітчасті,
розливали навколо тепло.
І мене прийняли... Скільки щастя
в моїм серці тоді розцвіло!

Сонце, сонце на кожному кроці,
сонце, сонце у жилах текло...
Це було у двадцятому році,
біля Чорного моря було.

Ой ви, юності давньої грози,
неповторної радості крок!
І крізь щастя солодкії сльози
я дивлюсь на партійний квиток.

1962

* * *

Дім, цеглина по цеглині,
зводять руки молоді.
Дівчина в спецівці синій
знов чарує зір мені.

І в душі моїй так ясно.
Бачу ж я її одну,
вся вона, струнка й прекрасна,
мов летить у вишину.

Я за нею серцем лину,
о дівчино, добра будь!
І в польоті на вершини
мою пісню не забудь.

1962

* * *

Трактори у полі туркотять на волі,
трактори у полі, ворони в ріллі,
і хмарки у небі, милі, ясночолі,
райдугами тануть в вітра на крилі.

Знов мені обійми даль моя розкрила,
посилаю в пісні я хмаркам привіт.
Я іду, і стільки молодості й сили
знов мені навіяв цей степів політ!

Знов я юний, юний...
Ах ви, серця струни!..
Грайте, грайте, грайте!..
Я мов весь із струн,
їх торкає вітер... Знов я юний, юний,
і трава під ноги лине, як бурун...

Я дивлюсь на неї — кров горить і грає
в жилах, повних сяйва,
й вся вона, як спів.
І до мене з сині ледве долітає,
ледве долітає гомін тракторів.

1962

* * *

Линуть ріки многоводні,
журавлі летять в ірій.
І Учора, і Сьогодні
у душі живуть моїй.

Я — із них, вони — із мене
в дні щасливі, в дні біди.
І чуття моє шалене
ними сповнене завжди.

В них життя, життя безкрає...
І в душі не тісно їм.
Я піснями їх єднаю
із Майбутнім золотим.

1962

* * *

У небі так ясно і чисто,
і тіні дерев — як живі.
Розкидала осінь намисто,
мов краплі багряні крові.

Їх топчуть вітри голосисті,
ті краплі засохлі, сумні.
Заплутало сонце в намисті
холодні свої промені.

Я в даль голубу, непреложну
сивин моїх муку несу,
і п'є моє серце тривожне
осінніх мелодій красу.

1962

БУДІВНИК

Виростають стіни в зміні хвиль швидкій —
рук його і серця воля незборима.
Скоро тут будинок, білий і стрункий,
засіяє вікон синіми очима.

Мчать хмарки далекі з вітром в боротьбі,
шлють трудівникові свій привіт ласкавий.
Він будує щастя людям і собі,
а під ним шумує Київ величаво.

Радісно під ноги йому промінь ліг,
і, неначе птах, він лине над землею.
З друзями своїми в сяйві днів нових
він вроста в майбутнє працею своєю.

І синіють далі, і синіють межі,
і дзвенять дротами молоді путі.
Не вапняні плями на його одежі —
то поклало сонце квіти золоті.

Так пливуть невтомно дні його робочі,
дні во ім'я миру й щастя всіх людей.
І ночами з книжки п'ють жадібні очі
непогасне сяйво ленінських ідей.

А настане ранок, десь гудок запіє —
знов він увіллється в гомін трудовий.
І квиток партійний його серце гріє —
книжечка завітна, повна сонця й мрій...

Знову засіяє день у славі й силі,
попливуть хмаринки з вітром в боротьбі.
З рук його цеглини — лебедята білі —
ляжуть, щоб тримати небо на собі.

І ростуть високі стіни, як у мрії,
як у сні чудеснім... Скрізь труда печать.
Вигнув кран залізний свою довгу шию,
наче заглядає: «Щоб нам ще подать?»

Світ одкрився для мене в цій усмішці ясній,
у заводів шумі, в коливанні нив...
І щоб жить не марно на землі прекрасній,
я будівникові пісню цю зложив.

В нього за плечима крила перемоги,
і хмарки далекі шлють йому привіт.
Це для нього, друзі, у Комуни світ
із будинків білих пролягла дорога.

1962

* * *

Ось так же осінь в відблиски вишневі
вбирала віти і пливла, як дим.
І квіти клали ми Каменяреві
на львівськім цвинтарі сумнім.

Заходив день, і промені останні
хрести торкали, як печаль гірка.
Стояли ми в урочистім мовчанні,
щоб не стривожить вічний сон Франка.

Нас проводжала цвинтарева брама,
коли ми йшли в вечірню тишину,
і по-старому Каменяр за нами
довбав беззвучно скелю кам'яну.

1962

* * *

Під мостом залізним тіні...
Я ж до них ніяк не звик.
На дніпрові хвилі сині
задивився молодик.

Шлю на промені йому я
серця пісню. Щастя в ній.
І куди, куди мандрує
він, примарний і тонкий?
Скільки образів з туману
випливають кожну мить!
І рука твоя кохана
у руці моїй тремтить.

1962

* * *

На вітрі листки ясенові
летять у примарній путі.
У вечора чорнії брови,
в зорі — золоті.
Вишневії рідніі губи
і теплеє золото кіс.
Я пісню тобі, моя люба,
з далекого краю приніс.
І ллється солодка розмова
про нашого щастя путі...
У вечора чорнії брови,
в зорі — золоті.

1962

* * *

Іду я рідною землею,
переді мною знов твій дим,
заводе юності моєї
над золотим Дінцем моїм.

Як ти змінився, мій герою!
І лиш синіє, як колись,
вікно конторки прохідної,
що з ним згадки мої злились.

Не упаде сльоза на камінь,
хоч сумно так чогось мені.
Тут били цеглу молотками
ми з Кутуковим в дальні дні.

І сяяв оком соколиним
дитинства друг, що все умів.
Тут я з Фирсаном Северином
носилки з цементом носив.

О давні дні, о юні сили!..
Ми йшли додому у зорі.
А на долонях багряніли
труда криваві пухирі.

Далеко десь усе зосталось,
усе ковтнула далина,
де дівчина мені всміхалась
і рум'яніла, як весна.

Вона здавалася зорею
в свої шістнадцять ніжних літ.
Я ж ніяково йшов повз неї,
брудних соромлячись чобіт.

Шумить подвір'я заводськеє,
і спомини пливуть, як спів...
Іду я рідною землею
поміж високих корпусів.

Іду, гримлять залізні шати,
іще далеко до гудка.
Аж ось душі моєї мати —
бібліотека заводська.

Тут ріс я серцем і думками,
і, щоб нужди забуть печаль,
я брав маленькими руками
книжки в Сергія Лукича.

Разом із серцем виростало
душі хлоп'ячої чуття.
Книжки усе мені давали,
все, в чім відмовило життя.

Тут, над Дінцем, життя рікою
я йшов на гострені штики...
І у життя взяли ми з бою
все, що давали нам книжки.

Я йду. О струни серця чулі,
я лину в пісні до висот!
І, як в дитинства дні минулі,
шумить мій содовий завод.

1962

* * *

На сивих хвилях сонця плями.
А день — мов яблуня в цвіту...
І мов хитаюсь між віками
я на залізному мосту.

Як хоче серце неба трохи
її крізь нього в вічність заглянуть!
Коли міняються епохи,
не можеш ти незмінним буть.

Цілують хвилі лози п'яні,
що над Дніпром — як кров од ран.
Я — наче крапля в океані,
в своїх глибинах — океан.

1962

* * *

І павутиння срібний сміх,
і даль над білою горою...
Ріка дитячих літ моїх,
Дінець, я знов перед тобою.

Пройшов багато міст я й нив,
чув, як шумлять чужі діброви,
та в мандрах я не розгубив
до тебе вірної любові.

До цих осик, до верб оцих,
до круч багряних і до неба.
На крилах споминів моїх
я кожну мить летів до тебе.

Сиджу на березі ріки,
дивлюсь вогким навколо зором...
І рідні труби заводські
мене вітають димним хором.

Їх знав я в радості й біді,
в години розпачу і слави...
І відбивається в воді
обличчя юне і смугляве.

Неначе тут сидів я вчора
і слухав вітер у гаю.
Та розділя вода прозора
мене і молодість мою.

О, скільки щастя і тривоги
ви знали, очі молоді!..
Повіяв вітер — і нікого
я вже не бачу у воді.

І на душі моїй так дико,
її я сльози серцем п'ю.
І листя падає з осики
на сивину сумну мою.

1962

* * *

Ще полечу я вдаль, Маріє,
у пісні, повний щастя й мрій...
Хай голова моя сивіє,
але я серцем молодий.

Я у землі позичу сили —
і знов до сонця, знов увись!..
Душі не никнуть горді крила
блакитно-білі, як колись.

Не буду сумно я зітхати,
бо стільки ще пісень, надій!..
Вперед, душа моя крилата!
Я молодий, я молодий!

1962

* * *

Днів зими скінчилася борня
із теплом щасливого розмаю.
Знов акації біле убрання
вітер над парканами хитає.

І проміння щастя серце п'є,
наче сонце грає на кашкеті,
бо уперше прізвище своє
прочитав під віршем я в газеті.

Лився з круч акацій аромат,
на Дінці стояв я біля човна,
і вітав життя шумливий сад
початківця радість невимовну.

1962

* * *

Я пам'ятаю: вітер чортом
ганяв погони по землі
і кораблі з одеським портом
прощались залпами у млі.

Життя дивилось неозоре
у очі нам... О щастя спів!
Ми рабство викинули в море
і з ним — його захисників.

Однині нам сади квітчасті,
землі володарі лиш ми!
І тільки рвали ніч на частки
важких дредноутів громи...

1963

* * *

Ось чаїка блакитні простори
крилами розпачливо б'є,
неначе шукає над морем
загублене щастя своє.

Ні хмарки, ні диму немає,
на всьому пустелі печать.
Лиш чайка над морем ридає
та хвилі шумлять і шумлять...

А небо, баїдуже, зелене,
зорі розгортає кумач...
І вітер доносить до мене
душі одинокої плач...

1963

* * *

Січневий сніг... Зорі холодна мідь
над «Арсеналом» танула криваво...
Цвіла хмарками грізними блакить,
і наступали гайдамацькі лави.

Їх зустрічали кулі без кінця,
рікою кров на сніг лилась ворожа...
Гасила смерть для земляного ложа
гарячий зір не одного бійця.

День золоті одкрив свої уста,
і прапор наш замаяв пурпурово...
Дивлюсь, дивлюсь крізь огняні літа
я на суворий профіль Іванова.

Я перемоги гордий чую спів,
я Іванова чую слово ясне.
В труді для всіх, як факел, він згорів,
лишивши пам'ять у серцях прекрасну.

Як сон, далекі бурі лихоліть...
І все шумлять, шумлять,
шумлять квартали
там, де безсмертний пам'ятник стоїть
біля священних мурів «Арсеналу».

1963

* * *

Розтанули сніги, як білий сон зимовий...
Над обрієм встає вишневая зоря,
як усміх юності, і хмар пливуть моря
над полем весняним за голубі діброви.

Я знову над Дінцем. Шепочуть комиші.
Вітає погляд мій бурини прудководу,
а наді мною дим, знайомий дим заводу...
І спомини цвітуть фіалками в душі.

Ми йшли на грізний бій
за щастя Батьківщини
під шум, прощальний шум і верб,
і хвиль, і трав,
ось тут же над Дінцем, де я колись ридав
у гуркоті гармат над віршами Тичини.

І куль жагучий свист, і вигуки «вперед!»,
і музику очей, що довго снив я ними,
і в місячнім огні скривавлений багнет
я знову пригадав, як сон неповторимий.

Над шахтами пливе вітальний тихий клекіт
далеких журавлів... На північ їхня путь...
А хвилі все шумлять про дні мої далекі,
що тільки піснею я можу повернуть.

1963

* * *

Кладеш цеглини ти, щоб дім зростав увись,
де голубі хмарки і голубині зграї...
Щоб у однім чутті серця в одно злились,
я для людей давно на струнах серця граю.

Ростуть, ростуть доми і в літо і в зиму,
і линуть у серця мотиви солов'їні...
І радісно мені, що вікон очі сині
сіяють для людей не в одному дому.

Рівняли ми перо до гострого багнета,
коли в атаку йшли на ночі рабства тьму.
Ми у однім ряду, і служать одному
цеглини муляра й дзвінкі пісні поета.

1963

* * *

Іще не скресла крига на Дніпрі,
а вже весни дихання благовісне
в снігах я чую, наче угорі
прозорий крик, крик журавлиний висне.

Іще нема конвалій у гаю,
і гай мовчить у білому спокої,
та я весни п'янке дихання п'ю
з його гілля, що мріє наді мною.

Ось я іду, один між багатьма,
такий, як всі. Чого ж так серце сяє?
Іще весни немає, ще нема,
але весна в мені уже співає.

1963

* * *

Про щастя, дні, до серця мовте,
хай безтурботний лине спів!
Хай сніг засипав листя жовте,
але любов не погасив.

Хай у словах не буде муки,
з тобою я, кохана, знов.
Так після довгої розлуки
в серцях ще дужчає любов.

Вона стає така крилата,
вся у жадань яснім огні,
неначе хоче наздогнати
в журбі прогаянії дні.

Так дай же, дай і губи, й руки,
зорею знов мені світи!
Мені по днях тяжких розлуки
іще дорожча стала ти.

1963

* * *

Зняла знамена пурпурові
моя Вітчизна молода.
Немає пісні без любові,
немає пісні без труда.

Труд оживляє гори й води,
у нім ніщо не пропада.
Бо мертва є краса природи
й краса людини без труда.

Життя знамена пурпурові
зняла Вітчизна молода.
Труда немає без любові,
нема любові без труда.

1963

* * *

Ніколи я співати не покину
про землю, повну щастя і краси!
Де хлопчиком малим я рвав ожину,
уже встають заводів корпуси.

Їх возвели нових віків атланти,
як пам'ять про червоную зиму...
І їх огні, неначе бриліанти,
ночей донецьких осявають тьму.

Куди не глянь, нового скрізь ознаки...
Ніколи, ні, о не забудь, поет,
про землю ту, де бігли ми в атаки
з багнетами, простертими вперед!..

1963

* * *

Скільки рук у труді, скільки дум у труді,
і трудом своїм кожний щасливий!
Уночі од заводів заграви руді
підіймають до зір свої гриви.

Під землею комбайни штурмують пласти,
там, де вогники тьма не загорне,
й на поверхню, де сяйво пливе з висоти,
йде потоками золото чорне.

Вічний труд, щоб у полі шуміли жита
і світилися вікна у місті,
щоб, як сонце, що кожну билину віта,
нас вітали гудки голосисті.

У борні за життя нас ніхто не зборов,
розмели ми нападників зграї.
Нам сднає серця до Вітчизни любов,
і з любові наш труд виростає.

1963

ЛЕСІ УКРАЇНЦІ

Славлю, славлю тебе я у дні ці,
світлу й чисту, як неба блакить!
Твоє слово, гостріше від криці,
у серцях буде вічно дзвеніть.

Буде кликать у сонячні далі
слово щире у мужній красі,
щоб веселе було і в печалі,
як зоря — у вечірній росі.

Твоє слово разюче, як зброя,
що боронить свій край і свій дім.
І схиляю в шанобі чоло я
перед світлим безсмертям твоїм.

Як поету дала мені крила
ти у роки далекі та злі,
як іще юнаком мене вчила,
мужня жінка моєї землі!

Твого слова співучого сила
кличе нас до щасливих висот.
У піснях свій народ ти любила —
і тебе не забуде народ.

(1963)

* * *

В очах пілотів — неба вишина,
провалля хмар, неходжені дороги
то вгору, а то вниз, ясна
невиданих напруг тривога.

В очах пілотів — зорі без числа,
що промінь свій на крила гострі клали,
в них даль блакитна гордо розцвіла,
неначе небо їх душею стало.

Так, небо в них, його вони взяли
і принесли з собою із польотів
на землю рідну, щоб не знати мли
очам пілотів.

1963

* * *

Як не любити до нестями
Вітчизни зоряну красу!
Я в даль, заплетену дротами,
як всі, судьбу свою несу.

Люблю, як сонцем пахнуть віти,
коли в цвітінні сад буя...
Любові, що в серцях розлита,
малюсінька частинка я.

Частинка та, що знала горе,
коли мій край палав од ран...
Але в мені — любові море,
неначе в краплі — океан.

1963

ВЕСНА

Зоря упала на коліна
і руки простягла в блакить...
І кожна гілка і стеблина
передчуттям весни тремтить.

Вітають даль заводів дими,
усе повніє серця бій.
Щоб бути вічно молодими,
ми світ будуєм молодий.

В труді ми стали як титани,
немає краю нам і дна.
Там, де народ ногою стане,
благоухає далина.

Весна — це сонця й вод повстання,
коли усе в цвіту буя...
І в серці, як весни дихання,
безсмертне Леніна ім'я!

1963

* * *

Шахтарські каски, блузи трудівничі,
зорею зір у кожного сія,
неначе сонце впало на обличчя...
Дивись, поете, це — твоя сім'я!

Вона знайома з піснею металу,
і кожний в ній неначе богатир.
Сім'я, в якій ти виростав помалу
біля крейдяних незабутніх гір.

Вони ідуть, стрункі, немов тополі,
і душі їх з вітрами обнялись.
Од сонць малих, що в кожного на чолі,
огні до мене в серце простяглись...

1963

* * *

Для мене ти, як орлій клекіт,
моя Вкраїно, щастя сад!
Про тебе у краю далекім
співав я у грому гармат.

Ти там була, була зі мною,
я там забуть тебе не міг.
І пісня падала сльозою
з очей моїх в башкирський сніг...

І не забуть мені, о мамо,
як після огненних доріг
од щастя п'яними губами
поцілував я твій поріг...

1963

* * *

Ти чуєш молота удари,
що пробивають людям путь!
Не залітай, поете, в хмари,
а до народу ближче будь.

Він зупиняє грозозливи,
трудом міняє русла рік.
Його думки, його пориви
твоїми стануть хай навік!

Він є володарем планети.
Зігрій себе в його теплі —
і будеш ти тоді, поете,
немарно жити на землі.

1963

IV.

ПОЕМИ

ЧЕРВОНА ЗИМА

1

Лисиче над Дінцем... де висне дим заводу,
музика у садку та потяг в сім годин...
Вас не забуть мені, як рідну Третю Роту...
Про вас мої пісні під сивий біг хвилин...

На щебінь часто ми до Сущенка ходили,
за це платили нам щоденно четвертак.
Та по ночах дівчат в половниках любили...
О свіжий дух степів, о поцілунків смак!..

Де шахти на горі щодня малюють зорі,
під зойки димарів так просто ми жили,
училися писать, звичайно, на заборі...
та били лисичан, щоб до дівчат не йшли.

Ну як мені забуть далеку Білу Гору
і теплий блиск очей (там трави в тумані...),
що зрадили мене... де в ніч ясну, прозору
носився з вітром я скажено на коні?..

І все мені дзюрчать швидкі холодні хвилі,
і все мені завод невпинно цокотить,
і вороток скрипить про дні минулі милі,
коли повстали ми і йшли Петлюру бить...

Лисиче над Дінцем... де висне дим заводу,
музика у садку та потяг в сім годин...
Вас не забуть мені, як рідну Третю Роту...
Про вас мої пісні під сивий біг хвилин.

2

Зима. На фронт, на фронт!..
А на пероні люди...
Біля вагонів ми співаєм «Чумака»...
І радість лоскотно бентежить наші груди...
Шикують злидні нас, юнак до юнака.

Багнетів гострий блиск...
шапки кругом лахматі...
коло дзвінка сестра сумуючи стоїть...
А мати не прийшла на бій випроводжати,—
і серце іноді невільно защемить...

Стою, неначе в сні. Чекають нас вагони...
І ворог шле з гармат нам з-за Дінця привіт...
Але не боїмось ми банд злотопогонних —
уже немало їх пустили ми під лід...

Зима. На фронт, на фронт!..
А на пероні люди...
Біля вагонів ми співаєм «Чумака»...
І радість лоскотно бентежить наші груди...
Шикують злидні нас, юнак до юнака.

3

Колеса тупо б'ють... по рейках перебої...
Вже міст через Донець давно прогуркотів...
Стою біля дверей... і дихає сосною
квиління вітрове про весни юних днів...

Рубіжне... знову путь... Володине... Кабанне...
нарешті Сватове, і крикнув потяг: «Стій!»
Сходили на базар, помилися у бані,—
я вірші став писать під вечір золотий...

Писав чомусь про смерть, неначе знав,
що ніччю
раптовий стрілів блиск вогку пониже тьму...
Й ми знов підем на бій за владу робітничу...
О, не забуть мені Червону ту зиму!

4

Вкраїну з краю в край проходили з боями...
Червоно танув сніг в пожежах барикад...
І громом молодим котилося над нами,
лунало на ланах: «Вперед за владу Рад!»

І де ми не пройшли, нас радо зустрічали,
і навіть вітер нам доріг не замітав.
Дівчата нам стрічки червоні пришивали,
і хлопці радо йшли озброєні до лав.

5

І знов Донеччина... і вітер верби хилить...
Й не віриться, що знов побачу я село,
давно покинуте, таке до болю миле...
Але багато з нас додому не прийшло...

І м'яко сніг рипить... іду тривожним кроком...
Така знайома путь з дитинства ще мені...
Тут рвали восени ми глід червоноокий,
тут рвав я квіти чар кохання восени...

Вже станція... завод... і рейки заблищали
під безліччю огнів... Ось робітничий клуб...
І в небо простяглись і небо запутляли
незчислені ряди високодимних труб...

Скінчилась вистава... з воріт виходять люди...
О, скільки, скільки тут знайомих милих лиць!
Чого ж тепер мені так тоскно й давить груди,
чого ж холодний сум ці хвилі принесли?..

6

О, де ти, брате мій?.. Прийди хоч на хвилину...
Ти ж так мене чекав, а я й не знав, що ти
мене давно зміняв на темну домовину,
зміняв мене давно на схилені хрести...

Ти ж так мене чекав...
казав, що «з фронту скоро
Володька галіфе для мене привезе...».
Тепер не підем ми з тобою в Білу Гору,
тепер уже тобі не треба галіфе...

7

Колеса тупо б'ють... по рейках перебої...
Вже міст через Донець давно прогуркотів...
Стою біля дверей... і дихає сосною
квиління вітрове про весни юних днів.

8

Широко розляглось
з важким гарчанням місто...
і вітер з моря шле солоний теплий дух...
і виснуть ліхтарі, як золоте намисто,
що заквітчали ніч безсоромну й руду...

Каштани по боках... каміння душу давить...
на вулицях вузьких прискорено йдемо.
Недавно тут були і греки, і зуави,—
справляв тут капітал свій золотий содом...

І чітко мірний крок ряди сотень хитає...
І сам собі здаюсь таким міцним, міцним...
Здається, я і є, і мов мене немає,
то «я» моє злилось з народу «ми» святим.

Прискорено йдемо за днем золотокрилим,
туди, де криці дзвін напружено гуде...
І маком прапори колони рясно вкрили —
і квітне маком бій, гарячий бій сердець...

9

Все вище шлях важкий...
внизу гудуть бетони...
золотобарвним сном душа палахкотить...
Під срібний дзвін криниць,
холодних і бездонних,
кидає ранок зір на небосхил гнідий.

Згорнула вже давно холодні сиві рядна
тільки для нас зима... навколо все в цвіту...
Із зір сяйливий міст
в Майбутність неоглядну
години перемог тільки для нас прядуть.

1921

РОБФАКІВКА

1

В цей час, коли я іду
і міські ліхтарі сперечаються з місяцем,
коли я проходжу великі площі і оглядаюсь,
аби не наїхав авто,
і згадую,
як мені на «Сінабарі»
трохи не набили фізії,—
ти в брудній і нетопленій кімнаті
читаєш золоті й невідомі утопії:
пробігають літери
довгими й радісними рядками,
і здається, що ті літери —
я.
В цей час, коли я іду,
і прожектор огненно розсікає груди вечора,
і в криваве провалля видно,
як вітер скажено ганяє перелякані акації,
і метушаться розірвані хмари,— я згадую:
як ти була політруком ескадрону
і брала Перекоп...

А тепер ти, золотоволоса робфаківка,
кожного ранку біжиш
по задрипаних вулицях
і боїшся запізнитись на лекцію,
де розказують
про меридіани й про життя рослин.

2

Невпинно
і солодко б'ються серця
і правильно, і з перебоями
в цей час,
коли ми йдемо з тобою.

А на заході:
прямо в прострелене чоло сонця —
летять журавлі...
І ніколи, ніколи
не буде краще на землі!

Віки проходять перед тобою
і оддають тобі пошану,
о жінко Революції!
Скільки геніїв вийшло із доісторичної
глибини твого черева!..

Дивлюсь на твої заломлені руки,
на зморшки на твоїм чолі
і оддаю тобі своє серце...
На!..
І підставляю вітрам розірвані груди,
і женуть вітри по жилах мою кров,
і ритмічно піднімають легені...

А на заході:
будинки і люди
чітко вирізьбила далечінь.

3

Моя душа,
мов залита асфальтом земля,
і кожне необережне слово
вгрузає в ній,
як закаблуки моєї коханої
на розпеченім грунті
площі Рози Люксембург...
І її, таку наївну і тривожну,
я оддаю тобі,
бо:
прийдуть тисячі таких, як і я,
і оддадуть тобі свої серця і душі,
і ми їх запалимо,
щоб
освітить твої дороги,
о жінко Революції!..
А ти крутиш із газети цигарку,
і крізь розірвану спідницю
видно брудне коліно,
а твої стоптані черевики
нагадують Одеський порт
у двадцятім році...

4

Ремонтуємо тіло й душу,
ремонтуєм будинки й дороги.
Але той, хто тисячолітні підпори зруйнив,
це не вважає за ремонт.

Там, за обрієм,
бачу велику руїну всього Сущого
і великий ремонт
там, за обрієм...
І тремтить золота волосинка
на твоїй на рожевій щоці.
Уже кулі на розі тінькають,
і все ближче осяяна ціль.

1923

ВІДПОВІДЬ

Вступ

Вирує в кожному краю...
Уже пливуть грозою тучі...
Шановний пане Маланюче,
ми ще зустрінемось в бою!..
А поки — відповідь свою
я вам пишу на крик жагучий,
на марний крик, до «серцевини
слабої нації», де мла
і в порожнечі вітер лине,
де вже не здібні ні до зла,
ні до добра...
Там дух Загину
упав самотній на коліна,
і кров тече з його чола...
бо серцевина та згнила.

1

Була Вкраїна степова,
та дні нечувані настали,
гармати й трактори зорали
їй теплі груди... І в грозі,
у муках голоду й блокади,
коли палали барикади,
через добу червоних зим,
під гул загонів капітала,
розстрілів зойк, і плач, і сміх,
«Вперед за Ради!» — написала
вона на прапорах своїх...

А ви?.. Що ви тоді робили?..
Кого розп'ять хотіли ви?
В журбі, у шелесті трави,
чиї незлічені могили
ваш гнів останній і безсилий
лишив на огненних шляхах?..
...печаль руїн, погромів жах
і плач дітей осиротілих
на кров'ю зрошених полях...

Ви на одрізи, на ножі
хотіли знов її шпурнути,
коли:
«Чи бути, чи не бути?»...
в ножежі встало!..
Нам чужі
ви, світом прокляті, забуті,
ви захлинетесь у отруті,
що нам готуєте...
Вже час!
Залізний крок розчавить вас!

В цей час закоханий пiїта,
байдужим буть не можу я.
Нехай, мов вибух динаміта,
на спів нового єзуїта
лунає відповідь моя!

І сум, і мари про минуле
не обгортали марно нас...
Був тільки гнів старих образ...
І так стискалось серце чуле,
що наче зір од болю гас!..
Та знали ми, що в цьому гулі
іде комуністичний час...

І йшли вперед!..
Ми все забули,
одна мета спаяла нас.
І стали ми, мов шмат із сталі,
в борні незмірено тяжкій...
Бо власні щастя й супокій
під ноги ми давно втоптали...

Ах, Україно, Україно!
Хіба страшні погрози пізні,
коли сини твої залізні
завжди готові до загину
в революційному огні
за дні твої, за кращі дні.
Вже далі криця залива
і димарі ростуть без краю...
Була Вкраїна степова,
але такої вже немає,
і гасло «Моя хата скраю»
ковтнула днів минулих тьма.
Ви добре знаєте, що так,
що ці слова мої правдиві.
Але ви хочете у зливі
огню і «кари» на селян
знов кинуть горя океан?..
Та дні не ті!
Зламався істик...
Ви не фашист, а лиш фашистик!

У вас думки і серця стук
для Клемансо і Муссоліні...
Ви тільки трупи жовто-сині,
що впали на холодний брук...
І белькотіння про Європу
в вас недостойне Конотопу.

Ми живемо в Країні Рад,
ми волю видерли із крові...
І може тільки психопат
з'єднати Маркса з Соловйовим
і захлинатися од пін,
що злидарі усіх країн
не хочуть буть гарматним м'ясом,
але мети свідомим класом,
що світить їм із далини...
Колись пани у вир війни
шпурнули нас, немов в безодні...
А ви, як піп: «Це — гнів господній...» —
нам кричите іще й сьогодні
з роздертої Галичини...

Ви на абстракцію, на бога,
звалить їх хочете вину,
щоб знов дурить... яка ж убога
в вас філософія... і нам
такий вже не підходить крам.
Собі дорожче... брехень гать
ми вже розбили... скиньте маску.
Й за стиль такий простіть, будь ласка,
за ці епітети й слова,
бо ми вчимося торгувать.
Я навіть можу з церобкопу
прислать безплатно вам для гробу
соснових дощок... бо ніде
й ніхто таких вам не знайде,
ніде, ні в кого і ніяк...

А втім, пробачте. Що ж це я
вам буду слать добро народне...
та ви й в гробу лежать не годні,
і він образиться... не слід,

все — просто так.
Що, пане? Зблід?..
Уже затіпались коліна
і стали, наче холодець,
безвольні м'язи?..
Заспокойтесь...
це я жартую. Крові мак
ударив в голову і в груди...
Я вас лякати вже не буду...
Ви — перелякані і так.

Це почуття у вас незмінне
ще з тих часів, з тих днів, коли
нам росіяни помогли
прогнать Петлюру з України...
Ті, що прогнали її Смердякова
огнем гармат, і бомб, і слова,
хоч як він, бідний, не хотів,
але не вдержавсь і поплів
в Константинополь...
Добрий час,
ми й під водою знайдем вас!

2

Ми живемо, як у поході,
готові всі щохвилі в путь...
Бо не із Заходу, а з Сходу
вітри історії гудуть...

На те в нас криця і залізо,
щоб вам під їх смертельний спів
не довелося більше різать,
в ім'я Христа, робітників...

Це правда, пане, так і є,
що світ цілий від крові багров...
Та не Христос на фоні заграв,
а постать Леніна встає...

Над Римом виснуть, наче тіні,
знамена чорних перемог...
Ми тут наймепня «Муссоліні»
своїм собакам даємо.
Тим швидше гнів ланці позносить,
чим дужче тиск його лабет.
Йому вже перебили носа,
а ми — зламаємо хребет.

. . . . . .

У кабінеті кардинал,
залитий золотом і кров'ю...
із синіх вуст облудне слово
поволі ронить... о, скандал!
Туди, де даль набої рвали,
вела рабів його рука...
Убога постать кардинала
в нас лиш огиду виклика.

Для вас скарби, любов і вина,
рабами — засіб і мета...
О, скільки спалено невинних
ім'ям химерного Христа!..
Танцюйте швидше ваш канкан,
його скінчить удар багнета!..
Революційному поету
чужий ворожий Ватікан.

У ритмі музики шантани
і тротуари золоті...
...А передмістя в зледі тане,
і ще далеко до мети...

Там діти схудлі, наче квіти,
що вбив мороз увосени...
...А в місті жевжики тендітні
«Війни! — кричать.— Іще війни!..»
Щоб у Туреччини забрати
политі крівцею лани...
О, ми покажем вам «війни»,
ляльки напудрені, прокляті...
Танцюйте швидше ваш канкан,
його скінчить удар багнета.
Революційному поету
чужий ворожий Ватікан.

3

«Як в нації вождя нема,
тоді вожді її — поети?..»
Да... На вождя претендувать
в вас пельки стане...
та селяни
таких поетів не схотять.

Не вам бруднить ім'я Тичини
і називать його рабом...
Лиш сяйво кидає кругом
цей світлий геній і людина...
Він зрозумів, відчув наш вік
і не боїться ваших критик...
Жалкий, безумний сибаритик,
ви — тільки пил од його ніг!

Гойдає даль заграви рижі,
і хлюпа кров — землі вино...
Петлюра дні скінчив в Парижі...
Ви ж — не Петлюра й не Махно.

Замив їх рухом океанним,
немов пісок, останній бій...
Не вашій музі, пане мій,
спинити світ, новий, багряний...
Гримп, пеан мій огняний,
назустріч панському пеану!

О, вам досадно, знаю я,
що ваші «кревні» десятини
рука могутня селянина
назавжди видерла в боях...
І вам ніколи не вернути
туди, де верби золоті,
в тиші солодкої отрути
раптових зустріч даль різьбить...

Вони пройшли, як сон, як мить...
І марно гнів шматує груди
і горло вам... і так болить
жорстоке серце... Вас прикуто
до мрії марної навіки...
Могила... виправить... каліку.

4

В залізо знов натхненно лину,
забув я рідную ріллю...
Комуністичну Україну
я так люблю!..
Вона — моя... Мені другої
уже не треба навіки.

. . . . . .

Над полем грізний траур бою,
ідуть, хитаються полки...
В диму огонь шумить і тане...
Гори, душе моя, гори!..
Уже над Хіною багряно
шумлять знамена крізь вітри...
В безумі бруду і наруги
нехай до хмар летить мій гнів!..
Я так люблю в країнах других
робітників!
Я так люблю в країнах других
такі ж пориви, як і в нас,
із моря безуму і бруду
в комуністичний час!
О любі, дальні, різномовні,
у різноколірних морях...
Горять світи у хмар бавовні,
і лине жах...
То — жах того, що звик, щоб люди
віки робили на його,—
тепер йому у брови й груди
огонь!
Крізь крові чад і куль ридання,
що пробивають волі путь,
вже од всесвітнього повстання
пани не утечуть.
Ми пригадаєм наші муки
в забоях душних, на полях,
де марний труд ламав нам руки
й сушив наш мозок... Лиш же, жах,
в обличчя ситим ненажерам
ти бий огнем в небес озера
й на хмари Льоріган-Коті,
на тонкі нігті в манікюрі,
на дим сигар!..

В моїй груді
така жага, такі там бурі!..
Я вже забув слова пощади...
Палайте ширше, барикади!..
За залпом — залп!..
Нужда тіка...
Холоне ворога рука...
На скроні впав зорі іней...
Це — п'ятий акт, остання ява...
І мертво грузли в синь криваву
холодні гудзики очей...
Так, ми йдемо...
Ми прийдем, пане,
у віршах мойого пеану!..
«Симфонія мускулатур» [1]
вам не такої заспіває...
Ми вам «Посланіє» згадаєм,
коли ви станете під мур...
Ах, перепрошую... Бонжур...
Я перебив солодкі мрії
про ваш маєток і поля...
Да... Не повернеться «земля»,
як ваша юність...
Даль шаліє,
все швидше крутиться Земля,
біжать світи в краї незнані...
Де батько ваш і матка-пані...
Гниють, напевно, десь в землі,
черва жере їх, і у млі
холодні кості їх потрухли,
чекають вас... і місце там
вже уготовано і вам.

---

[1] *М. Рильський*, «Синя далечінь».

Надвоє я не розколюся,
не обдурив мене ваш бред.
Ви лиш пір'їнка в бурнім русі,
коли світи біжать вперед...
Ніколи час так не горів
у світлі Місяця і Марса...
Бо очі Леніна і Маркса
нам протинають тьму віків,
од них огню спіральні кола,
неначе пісня Комсомолу:
«Наш паротяг, вперед лети,
в Комуні будем скоро...
Нам більше нікуди іти,
над нами зорі... зорі...
Ми діти тих, хто виступав
в бій на Центральну раду,
хто паротяги залишав
і йшов на барикади».

Так. Не хвилює ваша мова
тих, що зросли в крові, в огні...
В вас одного нема — любові,—
і рими кволі та нудні...
Любов і гнів — двигун прогресу
на економіці новій,
й комуністичні інтереси
нас кличуть, щоб фашистське плесо
повстань розвіяв буревій!
Бо тільки ми у громі бронь
обернем воду на огонь.
Не вий, не вий на прах Тараса,
проклятий пан!.. Бо він не твій,
його родив народний гнів.
Він є співець нового класу,
що йде тепер в останній бій...

І жив якби Тарас тепер,
він був би членом ВКП.
Пішов би він на бурю буру
так, як і всі, за юний клас...
І не 'дного панка із вас
він сам поставив би до муру...
Він за народ віддав ясні
усі слова, і нерви, й сили...
Він пригадав би вам ті дні,
коли в тюрмі його гноїли!..
А з ним і ми...
«Вперед, за Ради!» —
гукнув би він... а з ним і маси...
(по всіх світах і штурм, і марш)...
Він батько наш і ворог ваш,
він трубадур нового класу,
і спів його нас шле на ката...
Не вий, не вий же, пан проклятий,
над прахом огненним Тараса,
бо той огонь гуде над степом,
його в залізо оберта...
Да, ви б лизали у Мазепи
не тільки п'яти, а й... Жита
шумлять на нашім полі,
нові шляхи, нові міста...
І Комунізм — одна мета
горить для нас... Ми чорноброві,
ми розпотрошим кодло ваше!
Пожежі в даль гудуть руді...
О, ми прийдем до вас в огні
і в дорогій Галичині,
в країні змученій і нашій,
ми розпотрошим кодло ваше!

Робітники усіх країн,
цей час настане скоро, скоро!..
Тоді наллються кров'ю зорі
і загримить останній дзвін...
Їм грізний сон, нам — юна мить...
Затихнуть радісно заводи...
Крок кавалерії й піхоти
Європі в груди буде бить...
О, це не казка і не міф
і не легенда Іордана...
Заасфальтовані майдани
під міліонами чобіт
розтануть воском, і копита
в смолі й крові помчать у даль...
На думку — думка,
сталь — на сталь,
вгорі над черепом розбитим...
В циліндрі він лежить на розі,
лиш пальці скручені — до зор...
І ситий ворон у знемозі
над ним вартує і крізь сльози
востаннє кряче: н е в е р м о р.
Я бачу тіні, руки й лиця,
мурашки морем по мені...
Я наче никну на коні,
зі мною — шабля і рушниця,
мов губи сохнуть од снаги,
і серце щось до крику чує...
Нехай юрба кругом вирує
буруння в мурів береги...
Я бачу тіней легіони...
З усіх країв вони ідуть,
всі замордовані, забиті,

в морях захоплення й побіди
і кроки їх, і голос чуть...
Гримить надземною грозою:
«Ура», «Віват», і «Слава», й «Гох»!
Он Маркс хитає бородою —
нового світу Саваоф...
І Гейне тінь з платком на шиї,
ніхто сміятись так не вміє,
як він і Байрон... Волг і Сен
шумлять об'єднані потоки,
злились живих і мертвих кроки,
і в шумі гордому знамен
ідуть Домбровський і Варлен.

1927

ДОДАТКИ

* * *

Много в душе еще песен неспетых,
много на сердце несказанных слов,
грезой мятежной желаний одетых,
светлых и радостных снов.

Так под серебряной бьется березой
звонкий и сладостный ключ,
так, разгоняя осенние слезы,
солнышко смотрит из туч.

Верю я, верю — придет это время,
родина станет, как сад,
в сердце народа, разбившего бремя,
песни мои зазвучат.

с. Верхнее,
1916

ТОВАРИЩУ

Руку, товарищ! И в бой беспощадный!
В грозный, волнующий бой!..
Пусть озарит нас священный, отрадный
светоч победы над тьмой...

В тесной землянке, в избушке убогой
будет он ярко гореть...
В путь же, товарищ, одною дорогой!
Полно молчать да терпеть!

Видишь? Над Русью могучей и вольной
взвеяло знамя Труда...
Кто же разбил в этой жизни безвольной
цепи рабов навсегда?

Кто же зарю возрожденья нам смело
из темноты показал?
Чье это сердце за нас так болело?
Кто все на битву нас звал?

Это нуждой вековой истомленный
брат наш, страдалец народ,
под непосильною ношей согбенный...
Вот кто разбил тяжкий гнет.

Враг свирепеет потоками стали,
хитрый, и скользкий, и злой.
Но уж сквозь тучи сияют нам дали
счастья семьи трудовой.

Руку ж, товарищ, и в бой беспощадный!
В грозный и радостный бой!..
Пусть озарит нас священный, отрадный
светоч победы над тьмой!

с. Верхнее,
июнь, 1917

* * *

Шагами шумными, в шинели, шелком шитой,
к Шенгели спешно шел и шелковый кашкет
на брови черные и даже на ланиты
надвинул, точно мне еще шестнадцать лет.

День уходил вдали, горели тротуары
в огне его плаща...
но уж на зов зари
февральский вечер шел и рассыпал устало
небрежною рукою по небу янтари.

И все казалось мне, что это я зимою
с горы крутой иду, а сзади Лисичанск
и та, кого любил, а ниже под горою
родной Донец во льду, спокоен и стеклян...

И эшелон стоит на станции тревожной,
и лагерем в лесу раскинулись враги,
с мечтой о старых днях,
смешной и невозможной...
И тускло светятся в огне зари штыки.

Одесса.
июнь, 1920

* * *

И снова день ушел в сухом трескучем зное,
как много их ушло в вечернем серебре,
а ведь они прошли село мое родное,
и содовый завод, и шахты на горе.

Я вижу мать мою.
Глаза ее родные,
как звезды, светят мне в тумане голубом.
Я в следующий раз
пошлю с письмом цветы ей,
пусть скажут ей они о сыне дорогом.

Пусть скажут ей они,
что я — дитя Коммуны,
что я родился вновь под южною звездой,
что, из дому уйдя кривой дорогой лунной,
я солнечной приду на Новый год домой.

Одесса,
июль, 1920

В ВАРШАВУ

В огне и дымах зорь кровавого заката
с заржавленных ворот последний засов сбит.
И больше нет преград для красного солдата,—
в Варшаву вольный путь в лучах побед горит.

Пылает алый стяг мечтой золотокрылой
над красной конницей Коммуны Мировой,
и старый мир скулит протяжно и уныло
над бедною своей решенною судьбой.

Серебряные дни...
Варшава... зори, зори...
Кто скажет, что не нам весь мир принадлежит?
Услышат, как звенят буденновские шпоры,
Париж, Нью-Йорк, и Лондон, и Мадрид!

(1920)

БІЙ

В садку пустому, де в час вечірній
дрімає листя в обіймах сна,
в журбі страждання, як ніч безмірна,
ходила в'яла, стара весна...

Забили дзвони в Червонім Полі...
Схилились квіти, пішла луна...
Ми йшли до Сонця, ми йшли до Волі.
Хтось блідий плакав коло вікна...

Хтось блідий плакав...
Пливли тумани,
співали кулі, і сніг білів.
Лежали лави... займався п'яно
в моєму серці пекучий гнів.

А ворог сунув...
В Великій Мрії
сміявся-плакав безумний бій.
Неначе ранок на темні вії
свій плащ накинув в огні надій.

(1920)

ПЕСНЯ

Мы из шахт угрюмых и сырых.
Расцветайте, огненные дали.
Много дум, порывов молодых
мы взрастили в солнечной печали.

Тени рабских и гнетущих дней
потонули в прошлом без возврата.
В громоносном топоте коней
в бой идем мы на сынков заката.

Расцветайте, огненные сны,
улыбайтесь, ласковые дали.
Разбиваем старые скрижали
для иной, для солнечной весны.

(1920)

В ШТЫКИ

Товарищи, в штыки! Еще удар крылатый —
и на вершинах мы, где солнца вечный свет...
Пусть знает темный враг,
кровавый и косматый,
что на его удар готов у нас ответ.

Плечо к плечу, вперед, за счастье трудовое,
вон расцветилась даль огнями новых дней...
Шелками алыми Европу всю покроем,
шелками алыми восторженных идей.

Пылай, моя душа! Вершины перед нами.
Мы звездные сыны Свободы и Труда.
Мы закололи ночь несчетными штыками.
Товарищи, на бой! Еще один удар!

(1920)

КЛЕНОВИЙ ЛИСТОК

Вже осінь. Холодно надворі,
і неба сльози на вікні —
твоїх очей печальні зорі
туманно снилися мені.

Яке сказав тобі я слово?
Сіяла даль зорі крилом...
В твоїй руці листок кленовий
жовтів, як осінь за вікном.

Дивився я на милі брови,
на зморшки рідного чола...
О, скільки ти з листком кленовим
поету щастя принесла!

1964

ПРИМІТКИ

Твори Володимира Миколайовича Сосюри користувалися і користуються винятковою популярністю. Мовою оригіналу за життя поета вони мали 78 окремих видань, починаючи з тоненької збірочки «Поезії» (Суми, Всеукрдержвидав, 1921) і кінчаючи виданими в 1964 році збірками «Весни дихання» (К., «Молодь») та «Осінні мелодії» (К., «Радянський письменник»).

Тринадцять разів твори В. Сосюри виходили книгами у перекладі на російську мову.

Збірка «Щоб сади шуміли» (1948) удостоєна Державної премії СРСР, збірки «Ластівки на сонці» та «Щастя сім'ї трудової» (1963) відзначені Державною премією УРСР ім. Т. Г. Шевченка.

Після смерті поета, крім кількох книжок вибраного, вийшло найповніше, десятитомне, зібрання його творів (Володимир Сосюра, Твори в десяти томах; томи 1—5 — поезії; томи 6—8 — поеми; том 9 — переклади; том 10 — статті, спогади, листи. К., «Дніпро», 1970—1972).

До цього видання, здійснюваного на основі і за текстами десятитомника, увійшла лише частина віршів і поем В. Сосюри, найхарактерніша для

його доробку. Добираючи твори, упорядник орієнтувався на книги вибраного, укладені за життя самим поетом.

В окремий розділ винесено поеми.

Твори розміщено за хронологічним принципом. У тому випадку, коли твір має другу, пізнішу авторську редакцію, під ним зазначено дві дати. Твори, час написання яких точно не встановлено, датуються за часом першої публікації (рік вказується в дужках).

В «Додатках» представлені зразки ранніх поезій В. Сосюри, створених у 1916—1920 роках, а також подано один з останніх його віршів «Кленовий листок», написаний в жовтні 1964 року, під час перебування в лікарні.

ЗМІСТ

Поезія Володимира Сосюри. *Петро Моргавнко* 3

ПОЕЗІЇ

I.

Відплата 31
До нас 33
О, не даремно!.. 33
Роздули ми горно 34
«Ластівки на сонці, ластівки на сонці» . . 35
«Так ніхто не кохав...» 36
«І все, куди не йду, холодні трави...» . . 37
«Уже зоря золоторога» 38
«Сняться мені ешелони і далі» 38
«Такий я ніжний, такий тривожний» . . 39
«Оглядає останні вагони» 40
«Рвав восени я шипшину» 41
«О кучері ясні...» 42
Кавказ 43
«Може, ми й не друзі» 44
«Глянув я на море — засиніли чари...» . . 45
«Уночі шелестить мені листя» 46
Сон 47
Траурний марш 52

«Цвіте садок» 53
З циклу «Білорусь» 55
Колискова 58
Неокласикам 59
Дніпрельстан 61
«Падають сніжинки лагідно і млисто» . . 66
Комсомолець (балада) 67
«Коли потяг у даль загуркоче» 68
Сонет 69
У місті 70
«Білі акації будуть цвісти» 71
«Тебе любив, як вітер небо» 72
«Пам'ятаю, вишні доспівали» 73
Марія («Зеленіють жита...») 74
«Скільки днів пролетіло над нами!» . . . 75
«Небо хмарне, вогке, наче з вати» . . . 76
Мить 77
«Шумне місто скажено вирує» 78
«Це було на острові Цейлоні» 79
Осінь 79
Мати 80
Сад шумить 81
«Далеке місто повітове» 82
«Уже не сню я про бої» 84
Ліг на верби огонь янтаря 85
Криворіжжя 87
Чорні троянди 88
Харків 91
Марії 94
Знов село 95
Марія («Задуманий вітер...») 98
Лі 99
Хлопчик 101
«Ніч міська за вікном...» 102
«Сонце впало птицею за гори» 103

«Сьогодні я такий щасливий» 104
Зорі 105
Вітчизна («Ти — всі сонця...») 106
Зацвіли каштани 107
Чекання 108
Сьогодні 109
Пісня партизанів 110
Скелі 111
В полі 111
Сині трави 112
Вічність 113
Грудень 114
Ленін («Хай роки проходять без ліку») . . 115
Пролісок 116
Україна («Дзвіп шабель...») 117
Ти 117
«Догорає вечір, квітка пурпурова» . . . 118
Васильки 119
Рояль 120
Чи винен я? 121
Люблю 121
«Любіть і боріться за щастя...» 122
Я жду тебе 122
Пісня («Смутний ранок, віти хорі...») . . 123
Я — твій 124
«І ти прийшла...» 124
Краю мій! 125

П.

Пісня 126
Іду 127
«Янтаріє вікно...» 128
Потворам тьми 128
«В серцях відвага соколина» 129

Лист до земляків 130
«Я знаю: ми знищимо зміїв» 134
Гнів 135
Веснам ще не край 136
«Десь б'ють гармати без упину» 137
Слава 137
Ми переможемо! 138
«Якої огненної мови» 139
«Дзвонять копита» 139
«Ой долинами тумани» 140
«Не шуми, зажурена тополе» 141
Партизанка 141
«Не плач, матусю, не ридай» 142
«Я знову плачу мимоволі...» 143
Перед битвою 144
Любіть Україну 147

III.

«Ми прощалися з тобою» 149
Весна («Весна, весна. Сади мов п'яні») . . 150
«І тобі, і мені ці сади, ці пісні» 151
«В диханні заводів, у криках гудків» . . 151
«Ще срібний місяць воду п'є» 152
«Все швидше рух...» 153
Ленін («Ленін! Ленін! Це ім'я — як щастя блакить») 153
«Зоря у срібному інеї» 154
«Як тіні, дні все мимо, мимо» 155
«Зелений день, степи шовкові» 156
«Сіється, сіється сніг» 157
«Мрійний вечір у тихе вікно засинів...» . . 158
«Цілу ніч не давали заснуть солов'ї...» . . 158

«Любов моя, мій день, мій цвіте» 159
«Срібний Київ, зимовий Київ» 160
Дуб 161
Аскольдова могила 162
«Уже достигли полуниці» 163
«Як і в бою, в години дії» 163
«Я про все співаю молодо і дзвінко» . . . 164
«І вітер ласкавий, і довгії трави» . . . 165
«Ніяк од щастя не засну я» 165
«Опадав черемхи цвіт...» 166
Я люблю 167
«Я іду повз пам'ятник Богдану» 168
«О весно днів моїх...» 169
«Дивляться тополі в небо голубе» . . . 170
«Крилом орла над бором хмара» 170
«Мерехтять над лісом блискавиці» . . . 172
«Дала ти могутні нам крила» 172
Третя Рота 173
«Сонця сушать промені» 175
О. С. Пушкіну 176
Свобода 177
Володимирові Маяковському 178
Сайфі Кудашу 180
До моря 181
«Сонячні панелі, хлопчики в піску» . . . 181
«Ви закрили очі, сині й карі» 182
«Як радісно мені, що знову сніг розтане» . 183
«Я знаю дні, вони як грози» 183
«Не цвіте черемха...» 184
«Хаї дзвонять молоти залізно» 184
«Вже осені кругом передчуття...» 185
Донеччино моя! 186
«Не знаю я труда такого» 187
«Для вас моя пісня...» 188
«Дзвени, моя пісне...» 189

«Як передать, Донбас, твою красу...» . 190
«Грай, шахтарю, грай» 192
«Гримить комбайн...» 193
«Тьму світло переможе» 194
«Хто може сонце погасить» 194
«Хто чув повстання дзвін...» 195
«І на душі нема печалі» 197
«Під ласкавим сонцем вітер ніжно віє» . . 197
«В ремінних постолах, у білій кожушині» . 198
«Гуцулка співає, і квіти цвітуть» 199
«Моя любов, як пісні дужі крила» . . . 200
«На трави перлами роси» 200
«Моя любов, як море...» 201
«Уже давно одрум'яніли» 201
«Зима, зима... Сніги укрили трави» . . . 202
«Хай сивий я, о сиве небо!» 203
«Полонили далі» 203
«Туди, де в синім неба морі» 205
«Який мені вітер...» 206
Дівчині 207
«Садом я блукаю тихою ходою» 208
«Хай весна приносить щастя в кожну хату» 209
«Ні, не марний труд ваш...» 209
«Весна і молодість! Ну, що є краще...» . . 210
«Любить свій край...» 211
«Той, хто зерно в плодючу землю сіє» . . 211
Ми жили в хворостянці 212
«Ми од копалень і од руд» 214
Ти рвала ожину 215
«Промчали дні, як вихор сніжний» . . . 215
«Співаєш ти про щастя...» 216
«Орися йде...» 217
«Дивлюсь на ці маленькі ручки» 217
У забої 218
«У розкрите вікно сад вечірній шумить» . 219

«Вітром пахучим весна» 220
«Не стелись, тумане...» 220
«Знов конвалії пахнуть в гаю» 221
«Дивлюсь на рідні, добрі руки» 222
«О дзвін хвилин, і темні чорні ночі» . . 222
«Відбилися верби у тихій воді...» 223
Ткаля 224
«Золоту тоненьку ніжку» 225
«Ластівки на дроті в сонця позолоті» . . 225
«Ти йшла. Хитались два відерця» . . . 226
«Дерев люблю я древній світ» 228
«Про що шумлять листки в цей вечір» . . 229
Ленін («Коли цвітуть огні знамен червоні») 230
«З небесних голубих повік» 231
«Моя поезія не спить...» 232
В саду 233
Кранова 234
Коли ще сплять вітри в лугах благоуханних 236
«Хай минають дні твої і ночі» 237
«Сади осипалися милі» 238
«Дощ пройшов шовковою ходою» . . . 239
«Чи чули ви, як в дзвоні молотка» . . 239
«Як дивно! Сніг приніс тепло» . . . 240
«Простягни долоні» 241
«Бузковий сніг, сліди пташок» . . . 241
«Я стою на мосту» 242
«Для мене ти така ж, як і була» . . 243
Юрію Гагаріну 243
«Не розлучусь я з юністю моєю» 244
«Десь далеко б'ють копита» 245
«Що сили дає твоїй пісні...» 245
«Яке це щастя — мчати на коні» 246
«Подібна юність до весни» 247
«Я на Дніпро дивлюсь — і котить хвилі» . 247
«Сяє сонце мені крізь повіки» 249

«Для щастя всіх, о мила Батьківщино» . . 250
«Я дивлюсь на партійний квиток» . . . 251
«Дім, цеглина по цеглині» 252
«Трактори у полі туркотять на волі» . . . 252
«Линуть ріки многоводні» 253
«У небі так ясно і чисто» 254
Будівник 254
«Ось так же осінь в відблиски вишневі» . 256
«Під мостом залізним тіні...» 256
«На вітрі листки ясенові» 257
«Іду я рідною землею» 257
«На сивих хвилях сонця плями» 259
«І павутиння срібний сміх» 260
«Ще полечу я вдаль, Маріє» 261
«Днів зими скінчилася борня» 262
«Я пам'ятаю: вітер чортом» 262
«Ось чайка блакитні простори» 263
«Січневий сніг... Зорі холодна мідь» . . . 264
«Розтанули сніги, як білий сон зимовий...» 265
«Кладеш цеглини ти» 266
«Іще не скресла крига на Дніпрі» . . . 266
«Про щастя, дні, до серця мовте» . . . 267
«Зняла знамена пурпурові» 268
«Ніколи я співати не покину» 268
«Скільки рук у труді...» 269
Лесі Українці 270
«В очах пілотів — неба вишина» 271
«Як не любити до нестями» 271
Весна 272
«Шахтарські каски, блузи трудівничі» . . 273
«Для мене ти, як орлій клекіт» 273
«Ти чуєш молота удари» 274

IV. Поеми

Червона зима 275
Робфаківка 281
Відповідь 285

ДОДАТКИ

«Много в душе еще песен неспетых» . . . 301
Товарищу 301
«Шагами шумными, в шинели, шелком шитой» 303
«И снова день ушел в сухом трескучем зное» 304
В Варшаву 304
Бій 305
Песня 306
В штыки 307
Кленовий листок 307

ПРИМІТКИ 309

СОСЮРА
ВЛАДИМИР НИКОЛАЕВІЧ

СТИХОТВОРЕНИЯ

Серия: «Библиотека поэта»

Издательство «Радянський письменник»

(На украинском языке)

Портрет автора —
з гравюри *В. Я. ЧЕБАНЮКА*

Редактор *С. М. Литвин*
Художник *Д. Д. Грибов*
Художній редактор *М. П. Вуєк*
Технічний редактор *К. П. Лапченко*
Коректори *М. Л. Брандіс, Г. В. Лукова*

Здано на виробництво 10. II. 1975 р.
Підписано до друку 27. III. 1975 р.
Папір № 1. Формат 70×90 1/32. 10 фіз.-друк. арк.+1 вкл., 11,77 ум.-друк. арк., 11,02 обл.-вид. арк.
БФ 28222. Тираж 40 000. Зам. 216.
Ціна в оправі 1 крб. 21 коп.
«Радянський письменник», Київ, бульвар Лесі Українки, 20. Книжкова фабрика «Атлас» республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига» Держкомвидаву УРСР, Львів, Зелена, 20.